

સામગ્રી

સામગ્રી જાણી શાઉ
નૂર્સ અથવા કાર્યાલય
જાણી શાઉ અથવા નાઈ

અથવા અથવા
અથવા અથવા

અથવા અથવા અથવા
અથવા અથવા અથવા
અથવા અથવા અથવા

અર્પણ

જેમની પ્રદક્ષિણની અનન્ય ઉપાસના ~
આ નિમિષના ઠારણમૂલ છે એવા
પૂજ્ય શ્રી ગાધીજીને ચરતે

મેરો

મુખવાસ

અને

બેચવાસ

અનુક્રમણિકા

	વિષય	પાન
	અમૃતધર્મ	૫
૧	જૈનદર્શિનું સ્પષ્ટીકરણ	૧
૨	આખ્યા	૬
૩	અધિકારી અને વિશિષ્ટ સ્ત્રીપુરુષો	૮
૪	બ્રહ્મચર્યના જીવનપણાનો ઇતિહાસ	૧૧
૫	બ્રહ્મચર્યનું ધ્યેય અને તેના ઉપાયો	૧૬
૬	બ્રહ્મચર્યના સ્વરૂપની વિવિધતા અને તેની વ્યાપ્તિ	૨૧
૭	બ્રહ્મચર્યના અતિચારો	૨૯
૮	બ્રહ્મચર્યની નિરપવાદતા	૪૨
૯	બ્રહ્મચર્યમાં એક ખાસ દર્શિ	૪૭
૧૦	બ્રહ્મચર્ય માં આવધ રાખવા માટે ઉપદેશો	૪૮
૧૧	વૈવાહિક મર્યાદા	૫૧
૧૨	બ્રહ્મચર્યજન્ય સિદ્ધિ અને ચમત્કારો	૫૮
૧૩	હામ સાહેબના પ્રશ્નો અને ઉપસહાર લેખના મૂલ્યવાર ટિપ્પણો	૬૦
		૬૫

અમૃત ધર્મ

“અલ્પચર્ચ વિચાર” આ નિગધ યુવાનોને અથવા યુવતીઓને અલ્પચર્ચ તરફ પ્રેરવાને લખેલા પ્રચાર માહિત્યમાનો નથી અલ્પચર્ચનો આર્થ ફુનિયાલનના નધા જ ધર્મોમા ઓછેવત્તે અગ્રે જોવામા આવે છે તેવી અલ્પચર્ચને માનવજાતિના એક પ્રાચીન પુરુષાર્થ તરીકે આપણે ઓળખી નાખીએ ત્રીએ વિનવિન ધર્મોમા અને વિનવિન જાતિઓમા યુગે યુગે આ પુરુષાર્થની સાધના કેટલે દરજ્જે અને કઈ રીતે થઈ છે એના ઇતિહાસ જાણવો એક રીતે આવશ્યક છે આ જાતનો ઇતિહાસ લાગતરર્થે નખ્યે જ છૂટો કેવળ રાજ્યચર્ચનો દાકવાથી અથવા ચોટીક પેદાશ ચર્ચા કરવાની આગે ગગડ મટે એમ નથી ધર્મ, ઇશ્વર, પરતોડ, જાતિ, રાજ્યની મત્તા વગેરે એ- વખતની મવ માન્ય મંરથાઓ વિશે શબ્દ ઉપરતા આજના જમાનાને મઠાય નથી આની ગ્થિતિમા પેદાશ, માનમશાસ્ત્ર મમાજસાસ્ત્ર અને અધ્યાત્મ-

શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ હવે સ્વ-ગ મયમ, વિવાહ, પ્રહાર્યર્થ, સતતનિરમન વગેરે ઉચ્ચાર્ય મુવાતોની તાત્ત્વિક તેમજ ઐતિહાસિક ગયા કથે જ રૂઝો આ બધા સવાયોર્મા આગે જ્યા ત્યા વિફૂત વિચારો અને વિફૂત જાન્યારો ફેલાવા લાગ્યા છે. પ્રહાર્યર્થ અને વિવાહ વિરોધાગતી પેગમા સ્વચ્છ વિચારો અને શુદ્ધ આચાર ફેલાય એવી આગ્રયકતા જણાવથી ગાંધીજીએ આ વિષય ઉપર સાહિત્ય તૈયાર થાય એમ હચ્છપુ સાતવને કર્યો. પ્રહાર્યર્થ પરનો નિબંધ એમની આગળ હતો જ. દેવનેક એ સીમ જેના પાશ્વત્ય લખોના પ્રયો પણ અને જોઈ ગયા જાપણા ધર્મપ્રથોમા પ્રહાર્યર્થ વિરોધુ શુ શુ આનુ છે એ જાણના માટે રમતિપ્રથોનો જાન્યાસ મોં એ જ વખતે જૈનધર્મની દૃષ્ટિએ પ્રહાર્યર્થ વિરોધી સાહિત્યમાં કેવી વિચારણા થઈ છે અને કેવા અનુભવો નોધાયા છે એ તપાસવાનુ કામ પડિત મુખવાલ અને પડિત બેચરદસજીને સોપવામા આ પુ ગાંધીજીએ પોતે મો રપર બુરો ' એ રેચ લેખકની 'Indiscipline of morals' નામની ચોપગીનો માર આપી પોતાના વિચારો પણ એની માથે વળી કાન્યા નીતિ-નારાને માર્ગે ' એ નામથી એ ચોપડી અમ ખ્ય મુવાતોને અને યુવની-એને આશીવાદરૂપ નીવડી છે (અજમેરની મરમરે આ ચોપગીનુ હિંદી મરકરણ રાજધારી સાહિત્ય ગણીને જખત કર્યુ છે અમેંદુ રાજ્યતો જમાતો કેવો હતો એની એક તોથ તરીક આ વસ્તુ અહીં લવિષ્યની પ્રજાના વિનોદને અર્થે લાગી છે)

ન-ને પડિતોએ અને પ્રમિદ તેમજ અપ્રસિદ્ધ પ્રથો તપાસી પ્રહાર્યર્થ વિચારે ' વાળા નિબંધ તરત તૈયાર કરી આપ્યો એ સી હમ્મ વિખિન પ્રત ગાંધીજીને મોડવામા આવે હતી પૂરુ સ્વરાજ્યની વડતમા વા સવારપની વિરામની લાન્તિ મળતા એ નિબંધ પ્રમિદ થયો છે સમાજજિની ગી લોખને પ્રહાર્યર્થ

મસ્થાનો સાગોપાગ વિચાર કરવા માટે આ નિબંધ એક દિશાનો ઉપયુક્ત મસાલો પૂરો પાડશે

ત્યાસુધી હું જાણુ છું ત્યાસુધી આપણી ભાષાઓમા આ જાતનો નિબંધ આ પહેલો જ છે દરેક પ્રાત, મધ્યમ અને ધર્મ, દરેક વર્ણ અને જાતિ આ પ્રમાણે પોતપોતાને ઉપવબ્ધ એવી ઐતિહાસિક માહિતી એમ કરી આવા વિગતો લખી કાઢે તો સતતિગાત્ર અને સમાજશાસ્ત્ર, માનવશાસ્ત્ર અને વંશશાસ્ત્ર દેકને એ ઉપયોગી નીડશે

આપણે ત્યાં કામગીરી ઉપર કેટલાક સૂત્રો અને ગ્રંથો છે જેના ગ્રંથોમાં આ વિષયનો ઉલ્લેખ આવે છે સ્મૃતિઓમા અને પુરાણોમા પણ અનેક ઠેકાણે આ વિષયની ચર્ચા અને ઇતિહાસ જોવાને મળે છે કેમકે મનુષ્યજાતિને સર્વકાળે આ વિષય ગ્રંથક તેમ જ મહત્વનો છે પાશ્ચાત્ય લોકો સ્વભાવે શોધક દેવાથી એમણે હિન્દુસ્તાન ગયે આવી માહિતી ધણી જોઈ કરી છે પ્રથમ તો હિન્દુસ્તાનના લોકો વિચારી હોવાને કારણે નિર્વીર્ય છે એ મિદ્ધ કરવા ખાતર અને હવે પાશ્ચાત્ય પ્રજા પોતે જ વિનાસમા વધવાથી વિનાસના કયા કયા પ્રકારો ભારતવાસીઓએ શોધ્યા હતા એ જાણવા ખાતર પણ આપણો ઇતિહાસ તેઓ શોધે છે આપણો ઉદ્દેશ એથી નિરાજો છે આપણી પ્રજા સત્વશાળી, પરાક્રમી અને પુરુષાર્થી જમ થઈ શકે એની શોધ કરવા ખાતર તેમજ મોક્ષ અને ઇર્ષ્યાનો મુખ્ય સમજાએ એ કારણે પણ આપણે કામગીરીમા કચ્ચાની જે અત્યારસુધીના લખાણોમા ઇલાચર્ચની બાબતમા જે કાંઈ લખાયું છે તેમા કેવળ ઉત્કલ-પ્રેરિત અતિશયોક્તિ ફેલાઈ છે અને કેટલી વાતો અનુભવમિદ્ધ છે એ તપાસવા માટે પણ નિરાચરીત્રતિથી આપણે આજ સુધીના ઇતિહાસ તપાસવો જોઈએ

આ નિમિત્ત આપી મોક્ષમાર્ગની શ આત તરફ જરૂર
 ગયા શ ૧૫ આમા આપેલી કેટલીક વસ્તુઓ તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ જ
 વિચાર કરવા માટે છે નથી ઉપર કાળ પ્રમાણે અપરિપક્વ
 બુદ્ધિવાળા કનાપ્રધાન મુનાન અને મુર્ખતાના માટે આ નથી
 ઠીક આ નિમિત્તમાથી થોડો ભાગ એવી અનિવાર્યતા દર્શાવે
 પ્રસિદ્ધ ન કરવાનું ઉચિત ધારું કે ધર્મ-વસ્થાપકો મર્ધાને બુદ્ધિ
 નથી જ કરતા એવું નથી સદ્બુદ્ધિથી શ્રેયનો માર્ગ બતાવવા જતા
 મોક્ષોદય રખતે અશ્રેયને રહેતે યોગને દોરવાની બૂલ પણ
 એમને હાથે થઈ જાય છે ધર્મ-વસ્થાપકોના લખાણો લેખિકામાં
 રહેતી અંધત્રદાને કારણે પ્રભાવદાયક ઉપર જે સામ્રાજ્ય ભોગવે
 છે તેનો વિચાર કરીને પણ અમુક ભાગ પ્રસિદ્ધ ન કરવાનું
 નહીં હરવું પડે છે ઐતિહાસિક માહિતી એ પ્રત્યક્ષ દર્શની
 વસ્તુ છે એવું પ્રસિદ્ધીકરણ અટકાવવાનું કાળપણ કરનાર
 તમે કાણ? એમ કેટલાક વાંચકો જરૂર પૂછશે એનો જવાબ
 એવો જ કે મૂ. હકીકત જ્યાં નોંધેલી છે તેનો તો નાશ
 નથી ક્યો પ્રખર નિઃશાસનાળા સુએથી તે મેળવવાનો પુરુષાર્થ
 કરી રહે છે પોતાની મહેનતનો કેટલો ભાગ પ્રભુ આગળ મૂકેલો
 એ પછી કરનારો વિવેક મહેનત મનાવનારોના હાથમાં મૂકેલો જ
 થાય છે

(૨)

જૈનધર્મ મોક્ષવર્મ હાવાથી એમા ખરે જોતા વિવાદ-વ-
 સ્થાને સ્થાન જ નથી જે પાત્ર મહાજનો દ્વારા મોક્ષની સાધના
 કરવાની રીત છે તેમા પ્રહાયન મહત્ત્વનું સ્થાન ભોગવે છે ભગ
 વાન પાર્શ્વનાયના જમાનામા પ્રહાયર્થીમાસા બહુ વિમ્તાગ્રપૂર્વક
 કરતી હતી અપરિપક્વમા જ પ્રભુશ્રીનો મમાવેશ થતો હતો પણ
 જોમ જમાનો પડ્યો તેમ જેની વિશેષ મીમાસા કરવી પડી ધર્મ
 ગમે તેવો જોયો હાય તેણે જો મમાજ પડેલો હોય તો ધર્મે

નીચે નમીને પડેલાઓને બચવાના હોય છે એ સ્થિતિનો અનુ-
ભવ જૈનધર્મમાં પૂરપૂરો થાય છે એકકોટ્ટેમણે ધમવ્યવસ્થાપે
સાન પડી ગયેલાઓને બચવાના મુખ જેવું થી ધર્મને એટલો
મધ્ય નીચો નમાન કે કે ધર્મ પોતે જ લખસી જવા ની જીક ગું
૭ માંવાળના પ્રયત્નોમા મુશ્કેલીઓ તો હમેશા મુશ્કેલી જ

માણુમ પોતાની સક્તિ જોઈને ચડવાનો પકડપ ડર અને
ચડતા નીચે લખસી ન જાય એટલા માટે મનોના પગથિયા બાધી
રાખના એ આવશ્યક છે અને ચોચ છે પણ સમાજે સામાન્ય
માણુસને માટે જે નીચવું પગથિયું નક્કી કર્યું હોય એના ડરતાયે
નીચે ઉતરીને માણુસ ત્યાં પગથિયા બાધે અને પછી સમાધાન
માને કે હું મારા પગથિયેથી નીચે લખચો નથી તો એમા
લખસ્માનુ પાપ ભને ન હોય પણ શરૂઆતનું પગથિયું જ પતિત
દશામા છે એટલું તો સ્વીકાર્યે જ છૂટકો મત અને અતિચારના
પ્રકરણો આ દૃષ્ટિ બ્યાનમા રાખીને જ વાચવા જોઈએ ‘ જીવન
મિદ્ધિ ’ મા ૫૮૬ ટોચટોચે પણ આ જ રીતે છેક નીચેથી પગ
થિયાની શરૂઆત કરી છે, સામાજિક આ સંધી પણ જોએ
નીચે પડેના છે એમને માટે આમા હીન્દી આશ્વામન મળે છે,
પણ એ રરને માણુમ અપમતોપી થવાની જીન્દ હમેશા ‘લા
ડરે છે, મનોની મીમાસા માથે એમ પણ કહેવાની આવશ્યકતા
હતી કે હીન્દીની પ્રત સિદ્ધ થાય એટલે માણુમે આમા પોંડીનું
મન વેવું જ જોઈએ, એ મિદ્ધ થયું એટલે ઉચ્ચકોટીનું મત લે
આમ ડગતા અતે મર્વોચ્ચોટીનું મત ત્યારે મિદ્ધ થાય ત્યારે જ
માણુમને મનોપ વળવો જોઈએ મત કે તિમ એ પકુ પાકુ
ખસે નહિ એને માટે જોના નદા જેના છે ડરો પોતે આગળ
જતા પણ અટકારે તો તે પાપરૂપ છે

પ્રદયના આ આખા વિવરણમા સ્ત્રી અને પુરુષનો વરજને
સમાન નથી એ તરફ ધ્યાન એ મધ્ય વગર મેલું નથી મતના

આ નિમિષ આરી ગેધમોળની શગ્યાત તરીકે જરૂર
ગાળી શકાય આમા આપેલી કેટલીક વસ્તુઓ તારિયત દષ્ટિએ જ
વિચાર કરવા માટે છે તેથી ઉપર મળ્યા પ્રમાણે અપરિપક્વ
શુદ્ધિવાળા કનાકાપાન પુરાત અને પુરાતીઓ માટે આ નથી
જતા આ નિમિષમાથી થોડો ભાગ એવી અગ્નિવતને લગ્ને
પ્રસિદ્ધ ન કરવાનું ઉચિત ધાર્યું છે ધર્મ-વ્યવસ્થાપકો કોઈ મને જુનો
નથી જ કરતા એવું નથી મરુશુદ્ધિથી શ્રેયનો માર્ગ બતાવવા જતાં
મોખો વખતે અશ્વત્થે ગરતે લોભને દોરવાની જૂલ પશુ
એમો હાથે ચર્મ જાય છે ધર્મ-વ્યવસ્થાપકોના લખાણો ભોગિમા
રહેલી અપદ્ધાને કારણે પ્રભાવ્ય ઉપર જે સામાન્ય ભોગવે
છે તેનો વિચાર કરીને પણ અમુક ભાગ પ્રસિદ્ધ ન કરવાનું
નક્કી કરવું પડે છે ઐતિહાસિક માહિતી એ પ્રજના હકની
વસ્તુ છે એવું પ્રમિદ્ધિપ્રણય બદલાવવાનું કાઠપલ્લ કરનાર
તમે મણુ? એમ કેળાક વાયો જરૂર પૂછશે એનો જવાબ
એલો જ કે મૂલ હકીકત જ્યા નોંધેલી છે તેનો તો નાશ
નથી થયો પ્રખર જિજ્ઞાસાવાળા સુએથી તે મેળવવાનો પુરુષાર્થ
કરી શકે છે પોતાની મહેનતનો કેટલો ભાગ પાળ આગળ મૂકે
એ નક્કી કરવાનો વિવેક મહેનત કરનારાઓના હાથમા રહે એ જ
ચોખ્ખું છે

(૨)

જૈનવર્મ મોક્ષધર્મ રોવાથી એમા ખ જેતાં વિવાદ-વ્યવ-
સ્થાને સ્થાન જ નથી જે પાય મહાવનો દ્વારા મોક્ષની માધના
રચવાની રીત છે તેમા પ્રત્યર્થ મહત્વનું સ્થાન ભોગવે છે ભગ
વાન પાશ્વનાથના જમાનામા પ્રત્યર્થ મીમાસા બહુ વિસ્તારપૂર્વક
કરેલી ન હતી અપરિમદમાં જ પ્રત્યર્થનો મમાવેશ થનો હનો ૧૭
જેમ જમાનો પાંચો તેમ જેની વિશેષ મામાગ કરવી પડી ધર્મ
ગમે તેટનો જોયો હોય તોયે જે સમાજ પડેલા રોપ તો ધર્મે

નીચે નમીને પડેનાઓને ઠીકઠીકવાના હોય છે એ સ્થિતિનો અનુ-
ભવ લેનારમાં પૂરપૂરો થાય છે કેકેકેકેકેકેકે વમવ્યવસ્થાપો!
માન પડી ગયેનાઓને ઠીકઠીકવાના સુલભ તુલ્યી ધર્મને એટલો
બધો નીચો નમારે છે કે ધર્મ પોતે જ લપમી જવા પી બી. રહે
છે માનના પ્રયત્નોમાં મુશ્કેલીઓ તો હમેશા મહાની જ

માનમાં પોતાની શક્તિ નેઈને ચડવાનો મકલ્પ કરીને
ચડતા નીચે લપમી ન જાય એટલા માટે પ્રતોના પગથિયા બાધી
રાખ્યા એ આવશ્યક છે જો ચોગ્ય છે પણ સમાજે મામાન્ય
માણસને માટે જે નીચડું પગથિયું નહીં હોય એના કરનાથે
નીચે ઉતરીને માણસ ત્યાં પગથિયા બાધે અને પછી સમાધાન
મળે કે હું મારા પગથિયેથી નીચે લપસ્યો નથી તો એમાં
લપમ્યાનું પાપ અને ન હોય પણ રહેઆતનું પગથિયું જ પતિત
દશામાં છે એટલું તો સ્વીકાર્યું જ છૂટેલા પ્રત અને અતિચારના
પ્રકરણો આ દષ્ટિ ધ્યાનમાં રાખીને જ વાંચવા જોઈએ " જીવન
મિદ્ધિ " મા મડદ ટે નરોયે પણ આ જ રીતે છે નીચેથી પગ-
થિયાની સરખાવ કરી કે, મામાનિક આદર્શથી પા. જેઓ
નીચે પડે છે એમને માટે આમાં રીડીક આશ્વાસન મળે છે,
પા. એ મને માનમાં અ. મનોપી ચવાની બીક હમેશા ત્યા
કરે છે, પ્રતોની મીમામાં માથે એમ પણ કરવાની આવશ્યકતા
હતી કે દીનકોનીનું પ્રત મિદ્ધિ થાય એટલે માણસે મામાન્યતાનીનું
પ્રત લેવું જ જોઈએ, એ સિદ્ધ થયું જોયે ઉચ્ચોડીનું પ્રત લે
વ્યામ કરતા અતિ મલોચ્યતાનીનું પ્રત ત્યાં મિદ્ધિ થાય ત્યાં જ
માણસને નનો. વમવો જોઈએ પ્રત કે નિયમ એ પે. પાપુ
અમે નહિ એને માટે ખિલા કદા જેવા કે ૧૨૦ દિવસ આગમ
જતા પ. નહિને તો તે પાપકપ છે

અદ્યતન ૧૧ આ આશ્વાસનમાં જીવે અને પુનઃ જીવે
મમાન નથી એ તરફ ધ્યાન એનાથ વગર નેતુ નરી પ્રતના

અનિચ્છાર વિ. નિયમ. કરતા સ્ત્રીઓને મારેના નિયમે બુદ્ધ છે
 પુરુષોને મારે નુ. હે, સ્ત્રીઓને છૂટે જોઈ છે, પુરુષોને વધારે
 છે પણ એ જ બતાવે છે કે પોતાને ગયવરાની સંકલ્પશક્તિ
 પુરુષ કરતા સ્ત્રીઓમાં ગ્વાભાનિક રીતે વધાર હોય છે છતા
 આખા વ્યવસ્થામાં સ્ત્રીઓને દરબને બિતરતે જ મજાઓ છે.
 'સ્ત્રીઓને મારે મોક્ષ નથી' એવો જો જૈનધર્મમાં મિશ્રિત હોત
 તો મવાય જુએ હશે પણ સ્ત્રીઓ મોક્ષ મેળવી શકે છે, સ્ત્રીઓ
 બધા પ્રતોનું પાનન કરી શકે છે, એટલું જ નહિ પણ કરાવી પણ
 શકે છે એના તખતઓ જૈન માહિયમાં છે એક સ્ત્રી તો
 તીચકરમાં ગ્યાન પામી મહિનાયનામે પ્રનિક્ક છે સ્ત્રીઓને કેળવણી
 જોઈ, મોખનો આ રાં એમની આગળ ભામ્ય જ રજુ થાય છે
 એવી સ્થિતિમાં સ્ત્રીઓ ગર્વોન્ન્ય વ્યાદર્શ સુધી ન ચડત તો તેમાં
 આશ્ચર્ય ન જપાત પણ અહીં તો પોતે સયમ પાળનામાં સમર્થ
 એટલું જ નહિ પણ વિષયનોતુપ એવા પુરુષોને પણ બિછારી,
 નમનની એમને બલ્લભ્યોનું મહત્વ સમજાવે છે

ઉભી મોગીએ પહેાએનું ફાંનશ્ચર્ય અતૈતવાહની ગમે તેટલી
 વાતો કરે તોપે શરીર અને આત્મા, જડ અને જોતન એ બેક
 યવદારમાં રપટ છે આ બેને જમુઓ પરસ્પર વિભિન્ન છે,
 એમના શબ્દમાં જ જુદા છે છતાં એ બેમાં સયોમ યવર્થા જ
 આપણું મહારી થયા હોએ આમાં શરીરને જ આત્મા માનવાની
 ભૂત આપણે આજે જન્મારો કરતા આ-યા છીએ આત્મા શરી-
 રના કે ખાનામાં ગા. મો છે કે ખાનાને જ પોતાનું પર અથવા
 પોતાનું જ સ્વરૂપ માનીને મેરો છે અને એજમણાને લાંબી જાન ત
 હુ જોનો અધિમરી થઈ જાય છે આત્માને માટ આ શરીરની
 શુનામગીની એ હાવેમાં ભારે આપણે કે દેહથી તત્ત્વ નિત હોવા
 છતાં 'આત્મા દેહ એજ પોતે છે' એવી જમણા આત્માએ સ્ત્રી-

કારી છે એમથી જ આત્માના બધા દુ જોની શરૂઆત છે આત્મા
આ ગરીર માગે તે શરીરના ભોગો ભોગવે છે અને તેટલે દગલે
મનિન થાય છે એ અનુભવની વાત છે તેથી જ આત્મા રેવો છે
અને અનાત્મા કેવો છે એનો વિવે. અથવા ભે. ૫. ૧૪
જાણવો એ મોક્ષનું પ્રથમ પગથિયું છે અનાત્માને ઓગળીને
એને દર વર્ષા પછી જ આત્માનો સાક્ષાત્કાર થઈ જાય છે તમામ
જાતનો મેયમ એ એની માધના છે માણુમ જેમ જેમ મેયમ
વધારે તો જાય તેમ તેમ અનાત્મા સાથેનો એનો સંપર્ક ઓઠો
થતો જાય છે અને તે પ્રમાણુમા આત્માનું દર્શન થાય વધારેને
વધારે સુદ્ધ થતું જાય છે આત્મા શરીરમા સંપન્ન થો છે એને
શરીર માગે તે મધા ભોગોને ભ્રમથી કે ત્યાગીથી આત્મા
પોતાની સમતિ આપી કે છે એ સમતિ એણે પાછી ખેંચી
લીધી એટલે એ મુક્ત થયો સમનથી જ એ સદા રહે છે અને
સદાયથી એ એ મયમનું વધારેમા મધારે અમરકારક સાધા છે

જૈનધર્મ મોક્ષધર્મ હોઈ અનાત્મા માગેનું કુતેલ અને
પૌંપરાણુ આ યુદ્ધ એ જ એને મન એક માત્ર પરમ પુરુષાર્થ છે
એ માધના માટે સાધકાએ કેટલી કેટલી સાધનાઓ બાજમારી છે,
કયા કયા કાકા માર્યા છે કયા વ્યાસ યા છે એ આપનું એ આ
વિવેચનનો ઉદ્દેશ છે

શરીર અને આત્માનો આત્મતિક વિગેધ જેમો માનતા
નથી તેઓ ભુમ્તિ અને મુમ્તિનો મમન્વય સમ્યક છે એમ મમને
છે તેઓ વિગ્રહ કે વિષયમેવન એ માપમની મગાર્થને મદન
માત્ર છે એમ નથી કહેતા પણ જૈનધર્મની મા યતા ઉપર પ્રમાણે
હોઈ એને મા વિગ્રહ કે વિષયસેવન એ મેવમ બોખ્ખી
માડવાગ જ છે

ઉપરખર્ચી મપૂર્ણમયમ જે જાણીએક માત્ર છે, એ જ
પરમ પુરુષાર્થ છે બાવા ધર્મમા, જે પચ્ચને એ ન જ ન

વિદ્યુત્તવિવાહ નિવંજ ગણાય પણ પુરુષે પોતાને માટે છટ
 રાખેની દાવાથી વિદ્યુત્તવિવાહની તડગાં ડાની ન થઈ નિવવા-
 વિવાહ એટલે જ નિવંજ ગણાયો પણ સ્વપભાવે પોતે જ વિધવા
 વિવાહ કરેલો દાવાથી જૈનશાસ્ત્રોમા એ અતિચાર મામે ધણા
 બેપત ન ર્ષ એનો અર્થ એ થયો કે વિવાહનું વત જો પુરુષ
 બેમાથી એક મરી જાય તો એ પી મેરે મરી જાય છે અને નવા
 વિવાહની છટ નર થાય છે વિવાહવન સામા પચના એક હ-
 તરીકે જોતા એ. ॥ મગણથી એનો સ્વાભાવિક રીતે અન્ત આવે
 છે પણ જોગની મર્યાદા તરીકે જોતા એ નિવાહમબધ મારફતે
 જટલો નિયમ રાકય દોય તેટલો જ વિદિત દાવાથી પુરુ વિવાહ
 અતિચારમા જ ખરે છે

શાસ્ત્રમરોએ અતિચારનો અનેક પ્રારે વિસ્તાર પો છે
 અનુભવે આ પ્રમરો વધારી તેમજ ઘટાડી શકાય છે સ્વયમ જો
 પરાણે પાળવામા આવે તો કામજ ચ માનમિ તેમજ દાયિદ
 મરો થવાના અથવા માણસ વિકૃતિને પોથી અતિચાર અને
 અનાચારમા પવાનો કોઈ પણ પ્રતિજ્ઞાને લગતા ચાર દૂષણો
 બતા મા છે અને બ્યવહારની દષ્ટિએ એ દૂષણાનુ ધાતપપુ
 ઓડુવતુ બનાવવામા આન્યુ છે

ગૃહસ્થાશ્રમી તરથી સ્વલગ્નમતોય પી વતમા પાત્ય પ્રારે
 દોષ થવાનો મહત્ત્વ શાસ્ત્રકારોએ નો પો છે એના અતિચારો
 અને અનાચારોમાથી મથવા સારુ શાસ્ત્રમરોએ નવગુમિ (૧ ક્ષણ
 ના ઉપાય) અથવા ચ સમાધિધ્યાનો સચન્યા કે અનુભવે આ
 સમાધિધ્યાનો વધારી કે ઘટાડી શકાય ગાધીજીએ ' નીતિ-
 નાથને મારો ' એ પોતાના અચમા આવા સમાધિધ્યાનો જુદી
 રીતે આપ્યા છે પણ એનો ઉદ્દેશ તો એ જ છે—કે પ્રત્યક્ષ
 વત મુનબ થાય એ બધામા મે જ લગભુ દેખાય છે પ્રત્યક્ષનો

ધાત યાપ એવી પ્રિયિતા ન રહેવું અને જોયી માનસિક
અથવા પાતની સજ્જાત યાપ હિ એવા પ્રમો પ્રથમથી જ ચેતીને
ચાતવું શરીર ત્યાગુધી પાપમાં પડવું નથી ત્યાગુધી આપણે
મુરશિન છીએ એમ માનવાની જૂલ મામાન્ય માણસ કરે ॥
પણ મન પડવું ત્યાં શરીર ન પડવાની ખાતરી કોણ આપે? જે
એનાર આત્મચિન્તા કરતાં દેવાયો તે દુઃખિયને ક્રમતા અચમાય
એમ માનવાનું મરણ નથી તેથી મૂળમાં જ સાચવવું એ ઉત્તમ

વિરતિમાંથી જયવું હોય તો માણસે પ્રથમ જ પોતાની
સમિતિ અસમિતિ વિચાર કરી મદગ સમિતિ કરનાં જરાક જ
તાણ પડે એવું મન લેવું જેમાં તાણ નથી એવું મન લેવાય જ નહિ

માનુષ્ય ૧૩ સ્ત્રીને પરણવાનો હોય અને ૧૪ સ્ત્રીને ન
પરણવાનું મન તે એમાં નયમ નથી એમ નથી પણ એમાં
બદાદુગી અને પ્રગતિ ન મળે માણસે મામાન્ય હોય ॥ સર્વમ-
દય મયમ મના માં ક વધારે વાવાની તૈયારી મગીને મયમનું
મન તુ નેપ્રજે એમ મામાજી દષ્ટિએ કની સમય વ્યભિગત
દષ્ટિએ તે માણસ જ્યાં ગિનો તેાય ત્યાંથી જ એ ચ વુ શરૂ કરે
એ જ આત્મવિક હ દશ ઉપામોમમનો ગમિયો ઉપામક આનદ
તિય તૃપ્તિ આનમાં ગુણીને જ દગવા મનો તે જ વિદગના
માગ્ય અથે મમગત્યાગ એમ તત્યાગ, મમાનઆસનત્યાગ
મંગનેગીમલ સમ ઉ માદનો ત્યાગ, વિવેચ મેવનના મરણનો
ત્યાગ પોતે ક અદારના ત્યાગ, અતિઆગનો ત્યાગ ન દાર
નો ત્યાગ અને વિદગનો ત્યાગ એ દશ ત્યાગોલી મનો સાધારણ
ગેને મુગેલી રાગ દે ॥ મમાધિરથાનો વસારે પડતા દેખાય
તો માણસ એમાં પ્રથમથી વિચારવું ફરમાર કરી શકે છે
માણસ જેમ અતરિક નિશ્ચયના મને પાલન કરે તેમજ
અને તેની આત્મા કીને ॥ ચીઆની નોખી અને મમાનના
અર્થે મનો રાગ ॥ ૧ થી ૧૫ વનપાછામાં દમિત મેગરી

શકે છે પ્રાણનિયમન સાથે એની અમખ્ય વસ્તુઓ આવી જાય છે કે જેનો અમલ કરતા નથી નથી મુઝેનીઓ ઉત્પન્ન થાય છે પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું એ એક વસ્તુ છે અને પગલો પ્રાયશ્ચિત્ત આપવું એ બીજી વસ્તુ છે

કામાચારમા છાદિમા છે એ વસ્તુ જૈનતાઓમા જે મે સમજાવી છે તે જગતાં વિશેષ નાપ અથવા પણ એ વાત માની છે વિષયમેવન વખતે માણુઓ પોતાના ચૈતન્ય સ્વરૂપને જડ-રૂપ બનાવે છે એ એક મહાન આત્મહત્યા તો છે જ પણ એની માથે જે સતાનોત્પત્તિ છે તેમા પણ મગ્વા માગે જ છવોનો જ મ આપવામા હિમા રહેલી છે ગર્હને જન્મ આપવો અને મરણુ આપવું એમા તરત ભેદ નથી જ

હિસા કરતી વખતે મગ્નાર તેમજ માગ્નાર-દ્રોહ કરનાર અને જેનો દ્રોહ થાય છે તે મને પોતાનું ચૈતન્ય સ્વરૂપ છોડી જડરૂપ ધારણ કરે છે આ બેમાંની એક જો ચતન્યસ્વરૂપ છોડવાની ના પાડે અને અહિમાની બ્રમિદા પર ગ્રિહ રહે તો એ હિમા અટકે છે અને સામાપમમા જડ પ્રાણનો પગલ્ય થઈ ચૈતન્યનો ઉત્પન્ન થવા માંડે છે તેથી જેમ સત્યામહ એ અહિમાનું જાગવું સ્વરૂપ છે તેમ પ્રાણચર્ય પણ અહિમાનું જાગવું સ્વરૂપ છે

દત્તાત્રેય બાવકૃષ્ણ ઝાલેલકર

જૈનદર્શિનુ રપટીકરણુ

મહાચર્યને લગતી 'ટલીક આમતો ઉપર જૈનદર્શિએ
વિચાર કરીએ તે પહેલા 'જૈનદર્શિ એટલે શું' તે જાણી
લેવું જરૂરનું છે એથી જૈનધર્મના વહેણની મૂળ શિથિ
સમજાવાની સરળતા થશે

માન તત્ત્વજ્ઞાન કે માન આચારમા જૈનદર્શિ પૂર્ણ થતી
નથી એ તત્ત્વજ્ઞાન અને આચાર ઉભયની મર્યાદા સ્વીકારે
છે ક્રોધપિણ્ડ વગુને (પત્રી તે જડ હાથ ૨ જેનન) તેની
બધી બાબતથી તપાસી તે બાબતોનો વાસ્તવિક મમનસ્ય
કરવો એ અનેકાંતવાદ જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો મૂળ પાયો છે
અને રાગવપના ના ॥ મોટા દૃષ્ટે પ્રમગોવી અભિષ્ઠ ગહેવારપ
નિવૃત્તિએ સમગ્ર જૈન આચારનો મૂળ પાયો છે અનેકાંત-
વાદનુ કેન્દ્ર મધ્યસ્થતામા અને નિવૃત્તિ પણ મધ્યસ્થતામાથી
જ જન્મે છે તેથી અંકાન્તવાદ અને નિવૃત્તિ એ બન્ને એક
બીજાના પૂરક અને પોષક છે એ બન્ને તત્ત્વ જટલે અંગે
મમનસ્ય અને જ્ઞાનમા લિતરે તેટલે અંશે જૈનધર્મનું જ્ઞાન
અને પાવ ૧ થયું દરેકમા.

જાધર્મનું વળે નિશ્ચિત તરે છે નિશ્ચિતિ એવે પ્રતિની રિતોની બીજી તાજી પત્તિનો અર્થ રાખેલા પ્રતિભા પ્રતિભા જીવનમાં અદ્યતન એ એ પ્રતિભા પ્રતિભા નિશ્ચિતિ કે ન ઉ તેથી ને ધર્મમાં દુરધાત્રમનું વિધા ૧ ૧ રામ અવ્યુ કે ને પ્રતિપત્તિ બી ને ધર્મમાં ગુરુધાત્રમનું નિશ્ચિતિ પાત્ર મન લખનું વિધાન છે તે નિશ્ચિતિમાં જેનું એ નિશ્ચિતિમાં દોરા પત્તિ તેના પાલન કરનારાઓમાં ને ગુરુધાત્રમનો રિત મ દેખવ છે તે નિશ્ચિતિની અપૂર્ણતા લીધે સર્વજે નિશ્ચિતિ એવાના અમમય વ્યક્તિઓ નિશ્ચિતિ અમમય નિશ્ચિતિ સેવે તેટલેટલા અમમયા તેના બાક છે ને અમમયા નિશ્ચિતિ સેવી ન શકે તે અમમયા પેતાની પરિસ્થિતિ પ્રમજે રિતેકરિયા તેમાં પ્રવૃત્તિ એવાની ૧ પણ એ પ્રવૃત્તિ વિધા ૧ જેનું એ નથી કરતું તેનું વિધાન તેમાં નિશ્ચિતિ છે તેથી જેનું ધર્મો વિધાનની દિગ્ધિ એકાગ્રથી કરી રાકાય તે પ્રકારમાં એવે સદ્ધર્મ અને સન્માન આશ્રમના એકીકરણ ત્યાંનો આશ્રમ

આ જ કારણથી જેનામાર ૧ પ્રાણુનું જીવન અદિમાદિ પાત્ર મદાવનો રિતમય (નિશ્ચિતિ) કેવું છે ગુરુધાત્રા અપૂર્ણતા પણ વિગતવશ છે ફર પ્રકાર ૧ ૨ એકમ ૧ વાગે નિશ્ચિતિ છે અને બીજામાં અધ્યાત્મ નિશ્ચિતિ છે ત નિશ્ચિતિ મુખ્ય કેન્દ્ર અદિમા છે નિશ્ચિતિ મદાવે નિશ્ચિતિ મદાવે બીજા બધા મદાવનો આવી વ્યવસ્થા નિશ્ચિતિ પ્રાણુપાત્ર અથવા કળા જનતાઓમાં ના નવ્ય જ ન સુખ અને આપક છે બીજી કોઈ જીવ દુઝાય કે હિંદ પણ મદિત્તિ રિતિમાંથી

પોતાના આત્માની શુદ્ધતા દર્શાવે તો તે પણ દિસા આવી દિસામા દેવ જાતની સૂક્ષ્મ કે સ્થૂળ પાપપ્રવૃત્તિ આની જાણ છે અમલ્ય ભાષણ, અદત્તાનન (ચૌર), અમલ (મૈથુન અથવા કામાચાર) કે પરિગ્રહ એ બધાની પાછળ કાંતો અચાન અને કાનો લોભ, ક્રોધ, તૂટકલ કે બયાદિ મનિન દૃષ્ટિઓ પ્રેરક હોય છે જ તેથી અસત્યાદિ બધી પ્રવૃત્તિઓ દિસાત્મક જ છે એની દિસાથી નિરૂપ થવું એ જ અર્થિ સાનુ પાનન અને તેના પાનનમા મહેતે બીજા મધા નિરૂતિગામી ધર્મો આની જાણ છે જૈનધર્મ પ્રમાણે બાપી ॥ બધા વિપ્રિનિરધો એ ઉક્ત અદિમાના માન પોષક અગો જ છે

ચેતના અને પુરુષાથ જે આત્માના મુખ્ય બળો ૨ તે બળો ૧ દુરુપયોગ અદત્તાનવામા આવે તો જ તેમને મદુપયોગની શામા વાળી શમય આ કાગ્જથી જૈનધર્મ પ્રથમ તો દોષવિગ્રમણ (વિધિવ્યાગ) ૩૫ સીનનું વિધાન કરે છે પણ ચેતના અને પુરુષાથ એના નથી કે તે માન અમુક દિગામા ન જ્વારપ નિરૂતિમાત્રથી નિર્લિપ થઈ પડ્યા ! તે તો પોતાના નિદામની બૃજ ભાગના ગતિની શિશા ગોવ્યા જ કરે છે આ કાગ્જથી જૈનધર્મ નિરૂતિની સાથે જ શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ (વિપ્રિનિરધાચરણ ૩૫ આગિન) ॥ વિધાનો પણ ગોઠવ્યા છે તેજે કદ્ય છે કે મનિ ૧ ગિરી આત્મા ૧ ધાન ન થરા એ આ તો ॥ ગતિમા જ (નવ યામ ૪) છુદ્ધિ અને પુરુષાથ ૧ ઉપયોગ ૨ એ પ્રવૃત્તિના એ સિધાન માથી જ મલ્ય ભાષણ, દલગપ, મનોપ આદિ નિધિય ૩૧ જન્મે ૩ આગના વિનયન ઉપથી એ જણામે ૬ જૈનદષ્ટિ પ્રમાણે કામા ચાગ્જી નિરૂતિ મેઘવરી એ અર્થિ ના ॥ મા ૧ ૩

અમુક છે અને તે અત્યંત પવન મના જ તેમથી બહુવધને
વિધિન મ નીચ્છા આવે છે કાના ૥ રી નિરતિ એ બીજી
છે અને અધ્યક્ષ એ તું પતિ હમ ,

બગવન મદાતીએ ઉદેશ ઉત્તર કદેશ નિગતિપ્રમને
પ્રના ૫ તેથી તેમ ૥ ઉદેશ્ય જનિનિમિત્ત, મમજ
મગમન આનન્યરથા વાર્તિને યાન તથા લેકનવદાતી
નાતુ મુખિમામથી મમે તે મધિમરી પેવાની પ્રમિ પ્રમણે
નિગતિ લ મન પ્રતા નેમજ તે હાગ એત મ પિ એ એક જ
ઉદેશથી બગવન મ તોગના વિધિનિમિત્ત ૫, તેવા તેમ
શૂદ્રથા રમનો કે ગ્નમરથા ૬ વિધિ નજ દે ૫ એ મ્વ આગિ
૬ સ્વમમથા વિધાન ૬ દેવાથી તેને મજની માવને ના
વિધાનો પણ જના મોમ નથી જેમ વિવાદ કરવો ને
અમુક ઉમ્મર કરવો અને અમુક ઉમ્મર ન કરવો ૭ સ્વપર
પદનિમે કરવો ૮ બીજી પદનિમે કરવો એક પુરુષ એક જ
આ મરે કે પધારે પણ કે ૯ એક મરી પતિ એક જ દાપ
પધારે દોષ, વિવાદ પુર વિવાદ કરે કે ૧૦ દિ અને કરે તે
૧૧ મયામમ અમુક ઉમ્મર મુખી જ કુવામ રહેતુ મો ૫
છે અને પત્રી નદિ તેમજ વિવાદિત રિયનિમિત્ત પણ વિવા
સેનની અમુક મયામ દોની જોઈએ, “જગા માવાકુપેવાન”
એ વિધાન ૩ તેના ઉ અધનમા પાપ—૫ રે

દરેકનો મરમો અધિકાર નદિ દોવાથી રોકપ્રતિના
નિપતો મિવામ લોકમમદ અને લોકવ્યવસ્થા ન ચાલે અને ન
૧૨ એ વાત દીવા જેવી છતા તેમજ બજવા ૬ મનાવીર ન
પાયા એનું કારણ એ છે કે તેમને મન તદ ૧ અપૂર્વ,
લોકોત્તર આપવા જેવી વસ્તુ ત્યાગ જ હતી બોગ તે

દરેક લોગ પોતે જ માધી લે છે, અને તેની વ્યવસ્થા થકી
ગાંઠે છે આવી વ્યવસ્થાના ગાંઠો તે કાળે પણ હતા અને
પાછળથી પણ બન્યા તેવા શાસ્ત્રોને જૈનપરપરા લાઠિકશાસ્ત્રો
કહે છે, અને નિવૃત્તિપ્રધાન જૈનશાસ્ત્રોને લોકોત્તર (આધ્યાત્મિક)
શાસ્ત્રો તરીકે વર્ણવે છે જૈનધર્મ અને જૈનશાસ્ત્રોની લોકોત્તરતા
પ્રવૃત્તિથી અનગ રહેવામા છે આ કારણથી પ્રાચીન જૈના-
ગમે આપણને મૃદસ્યની ભોગમર્યાદાના કશા જ નિયમો પૂરા
પાડના થી તેથી જનરુ જૈનમર્યાદા એ મુખ્યપણે ત્યાગીઓની
સર્યા હોવાથી અને તેમા ઝોછાવતા પ્રમાણમા ત્યાગ
લેનાર વ્યક્તિઓનુ મુખ્ય સ્થાન હોવાથી અહમર્યાદાને યગતી
પુષ્કળ માહિતી મળી ગાવે છે આ અગ્રે અહમર્યાદાને યગતા
કેટલાક મુદ્દાઓ તારવી તે ઉપર જૈનશાસ્ત્રોના આવાજે કાઠકે
લખવા ધાણું છે તે મુદ્દાઓ આ પ્રમાણે

(૧) અહમર્યાદાની વ્યાખ્યા (૨) અહમર્યાદાના અધિગારી
સ્ત્રીપુરુષો (૩) અહમર્યાદાના જીવપણાનો ઇતિહાસ (૪)
અહમર્યાદાનુ ખ્યેય અને તેના ઉપાયો (૫) અહમર્યાદાના સ્વરૂપની
વિવિધતા અને તેની વ્યાપ્તિ (૬) અહમર્યાદાના અનિચાઈ
(૭) અહમર્યાદાની નિરૂપણતા (૮) અહમર્યાદામા એક ખાસ
દર્શિ (૯) અહમર્યાદામા સાનધ રાખવા માટેની ઉપદેશથી
(૧૦) જૈન સૂત્રો અને વિવાહપદ્ધતિ (૧૧) અહમર્યાદાનુ
સિદ્ધિ અને ચમત્કારો (૧૨) ઉપસહાર અને કાકાસાહેબના
પ્રશ્નો

વ્યાખ્યા

જૈનશાસ્ત્રમા બ્રહ્મચર્ય' શબ્દની જે વ્યાખ્યાઓ મળે છે પહંથી વ્યાખ્યા બહુ વિશાળ અને મૂર્ખા છે એ વ્યાખ્યા પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય' એટલે જીવનઅપર્ણ સપૂર્ણ સયમ આ સયમમા માત્ર પાપટતિઓ ઉપર અકુશ મૂકવાનો જ — જૈન પરિબ્રાપામા કહીએ તો આસવનિરોધનો જ — સમાવેશ નથી થતો પણ તેવા સપૂર્ણ સયમમા શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ક્ષમાદિ સ્વાભાવિક સદ્વૃત્તિઓના વિકાસનો સુદા સમાવેશ થઈ જાય છે તેથી પહેલી વ્યાખ્યા પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય' એટલે કામ ક્રોધાદિ રૂઢ અમરુદ્ધિને જીવનમા ઉદ્ભવતી અટકાવી શ્રદ્ધા ચેતના, નિર્ભયતા આદિ સદ્વૃત્તિઓ — ઊર્ધ્વાંગી ધર્મો — ને જીવનમા પ્રગટાવી તેમા તન્મય થવું તે

સાધારણ લેખિમા બ્રહ્મચર્ય' શબ્દનો જે અર્થ જાણીતો છે અને જે ઉપર વળુવેન સપૂર્ણ સયમનો માત્ર એક ખરા જ ■ તે અર્થ બ્રહ્મચર્ય' શબ્દની ખીલ વ્યાખ્યામા જૈન શાસ્ત્રીએ પણ સ્વીકારેન છે તે વ્યાખ્યા પ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય'

ટતે મૈથુનવિરમણ અર્થાત્ કામસખનો — કામાચારનો —
અગ્રદનો ત્યાગ આ બીજા અથમા બ્રહ્મચર્ય લખ્દ એટલો
બધો પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો છે કે બ્રહ્મચર્ય અને બ્રહ્મચારી
કહેવાથી દરેક જૈન તેમનો અથ સામાન્ય રીતે એટલો જ
સમજે છે કે મૈથુનમેવનથી ફર રહેવું તે બ્રહ્મચર્ય અને
જીવનના બીજા અંગોમા મમે તેવો અમયમ ટોવા છતા
માત્ર કામમગથી છુટો રહેનાર હોય તે બ્રહ્મચારી
આ બીજો અર્થ જ વ્રત-નિયમો સ્વીકારનામા ખાસ લેવાય
છે અને તેથી જ્યાં કોઈ ગૃહત્યાગ કરી ભિક્ષુ થાય અગર
ધરમા રહી મયાન્તિ ત્યાગ સ્વીકારે, ત્યાં મહાચર્યનો નિયમ
અદિમાના નિયમથી જુગ પાટીને જ તેવામા આવે છે ૨

અધિકારી અને વિશિષ્ટ સ્ત્રીપુરુષો

(અ) સ્ત્રી કે પુરુષ જાતિનો જરાયે બે રાખ્યા સિવાય બીજાને એકસરખી રીતે પ્રહરણ માટે અધિકારી માનવામાં આવ્યા છે તે માટે ઉમ્મર, દેસ, કાન વગેરેનો કશો જ પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો નથી. આ માટે સ્મૃતિઓમાં કુદો જ મન ખતાવેલો છે. તેમાં આ જાતના સમાન અધિકારીનો અસ્વીકાર કરેલો છે. પ્રહરણ માટે જોઈતું આત્મમય સ્ત્રી અને પુરુષ બંને એકસરખી રીતે પ્રગટ કરી શકે છે એ ભાવનામાં જૈનશાસ્ત્ર અને બૌદ્ધશાસ્ત્રનો મત એક છે. આ જ કારણથી વિશુદ્ધ પ્રહરણ માટે પાવન કરનારી અનેક સ્ત્રીઓમાંથી સોળ સ્ત્રીઓ મળાસતી તરીકે એકેએક જૈન ધરમાં જાણીતી છે અને પ્રાત્ કાળમાં આમાં નરૂદ્દ દરેક જૈન કેટલાક વિશિષ્ટ સત્પુરુષોના નામોની સાથે એ મળાસતીઓનાં નામોનો પણ પાઠ કરે છે, અને તેઓના સ્મરણને પરમમગ્ન માને છે.

(આ) કેટલાક પ્રહરણીઓ અને પ્રહરણાત્મીઓ પ્રહરણ અવનમાં શિશિન ચમાના દાખનાં છે. તેમ તેથીયે વધારે આકર્ષક દાખવાઓ પ્રહરણમાં અદ્યતન રિચરતા બતાવનાર સ્ત્રીપુરુષોના છે. એવાઓમાં માત્ર ત્યાગી વ્યક્તિઓ જ નહિ પણ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેલી વ્યક્તિઓ પણ આવે. ■ બિચિનસાગ્ર મંત્રિકરાગનો પુત્ર બિશુ નન્દિયેણુ માન કામરાગને વગ ધર્મ પ્રહરણથી ચ્યુન ધર્મ બાર વર્ષ કરી ભોગજીવન સ્વીકારે છે.

આપાત્મ્ય નામક મુનિએ પણ તેમ જ કરેલુ આદ્યુમાર
નામનો ગાંધુન બ્રહ્મચર્યજીવનથી રિયિન થઈ ચોવી ।
૧૫ મુધી દરી ગૃહસ્થાશ્રમ તરફ વગે છે અને ડેવટે
એકવાર ચનિત થયેના આ ત્રો મુનિઓ પાછા બેવડા
બ્રમ્મથી બ્રહ્મચર્યમા ગિયર થાય છે આથી બેનદુ બગવાન
મદ્દાવીગના પદ્ધતર શિષ્ય શ્રીહુધમા ગુરુ પાસેથી વર્તમાન
જૈનાગમેને જીન ૥૨ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેન શ્રી જલુ નામક
વૈશ્યકુમાર ૫ જાગો દિવમે જ પોતાની આઠ સ્ત્રીઓને,
તેઓનુ અત્યંત આકર્ષણ હતા છોડીને તારુણ્યમા જ સર્વથા
બ્રહ્મચર્ય સ્વીકારે છે, અને એ અદ્ભુત અને અખડ
પ્રતિજ્ઞા રહે આઠે નવપગ્નિહીત બાળાઓને પોતાને માગે
આવવા પ્રેરે છે કારણ નામક વેરયાના પ્રયોજક
દાવબાવો અને ગમપૂણુ લોજન હતા, તેમજ તેને જ ઘેર
એકાન્તવાસ હતા નન્દમન્ત્રી સુદ્રાજના પુત્ર રથૂલભે
પોતાના બ્રહ્મચર્યને જગાયે આસ્ય આવવા દીધી નહિ અને
તેને પ્રભાવે એ પ્રયાને પામી બ્રહ્મચારિણી બનાવી જૈનેના
પગમપૂજ્ય તીર્થંકરોમા સ્થાન પામેન મલ્લિવનાથ એ જાતે સ્ત્રી
હતા તેઓને દામાર અવસ્થામા પોતાની હિપ્ત આમન
થઈ પન્ધુવા આવેલા ૬ ગજકુમારેને માર્મિક હિપ્ત આપી
વિગ્રહત મનાવ્યા અને ડેવટે બ્રહ્મચર્ય લેવગવી પોતા ૥
અનુયાયી બનાવી ગુરુપ માટે સ્ત્રીજાતિની યોગ્યતા માનિત
કયાની વાન જૈનામા ખૂબ જાણીતી છે બાનીમમા
તીર્થંકર મિનાથે ચોરીમા દે । મ્માં પદના જ ત્યાગેની અને
૫ત્રી સાધ્વી થયેની ગજકુમારી ગજમેતીએ ગિરનાગની
ગુફાના એકાન્તમા પોતાના મૌન્યને જોઈ બ્રહ્મચર્યથી ચલિત

યના સાધુ અને પૂર્વાશ્રમના જેઠ રથનેમિને બ્રહ્મચર્યમાં
 સ્થિત થના જે માર્ગિ. ઉપદેશ આપ્યો છે અને તે વડે
 રથનેમિને પાઠા મિથ કરી હમેશો માટ સીમ્નતિ ઉપર
 મુજાતા ચચળના અને અગત્યના આરોપને દૂર કરી
 ધીર સાધકોમાં જે વિરિટ નામના મેળવી છે તે સાબળતા
 અને વાચતા આજે પણ બ્રહ્મચર્યના ઉમેદવાગને અદ્ભુત
 ધર્મ અર્પે છે બ્રહ્મચારિણી શ્રાવિકા યયા પછી કાશા વેશમાં
 પોતાને ત્યાં આવેના અને ચચળ મનના થયેલા શ્રીમ્મૂલભદ્રના
 એક શુકભાષને જે સિખામણ આપી સ્થિર કર્યાની
 વાત^૭ નોધાર્ધ છે, તે પાતા પુરુષને એક બારે ટેકાતું
 કામ આપે તેની અને સ્ત્રીમ્નનિતુ ગૌરવ વધારે તેવી ■
 પણ આ બધાઓમાં મૌઘી ગડે તેવો દાખલો વિજય શેઠ અને
 વિજયા મેઠાણીનો^૮ છે એ બન્ને કપતી પરખ્યા ત્યારથી જ
 એકશયનશામી છતાં પોતપોતાની શુકન અને કૃષ્ણ પક્ષમાં
 બ્રહ્મચર્ય પાળવાની પ્રથમ લીધેન ભુલીભુલી પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે
 એમાં પ્રમમતાપૂર્વક આખી જિંદગી અડગ રહ્યા અને હમેશને
 માટે અમરહીય બની ગયા એ કપતીની દત્તા, પ્રથમ કપતી
 અને પાછળથી બિશુચવનમાં આવેલ બૌદ્ધ બિશુ મદાકરચપ
 અને બિમુળી બદાકપિરાની^૯ અતૌકિકે દત્તાને માફ કરાવે
 છે આવા અનેક આખ્યાનો જૈનમદિલમાં નોધાયેલા છે
 એમાં બ્રહ્મચર્યથી સંલિત થના પુરુષને સ્ત્રી દ્વારા મિથર કરાવાના
 જેવા ઝોજસ્વી દાખનાઓ છે તેવા ઝોજસ્વી દાખનાઓ
 સંલિત થતી સ્ત્રીને પુરુષ દાગ સ્થિર કરાવાના નથી, અમવા
 તદ્દન વિરમ ■

કે નાક નળુ પ્રાપ્ત રમણો બદાર ગયેના ત્યા એમણે
જતા વચ્ચે નટને ગમતો જોયો તેનો એન જોઈને તેઓ
નિનબધી પોતાને ધ્યાનકે આ યા ગુરએ વિનબતુ કારણ
પૂજ્ય તે તેઓએ જે હમીકત હતી તે જણાવી દીધી
ગુરએ કહ્યું કે નટ જોવાના આપણો આનંદ નથી ફરીવાર
તે જ રમણો બદાર ગયા તેમણે રસ્તા વચ્ચે નગીનો
નાર થયો જોયો, પરંતુ તેઓ ત્યા ખોગી ન થતા પોતાને
સ્થાન ચાલ્યા ગયા કા પા કે તેઓ પ્રાપ્ત હતા એટલે નટના
નિરોધમા નટીનો નિરોધ સમજી ગયા હતા

આવે જ પ્રમએ કણુ અને જડ પ્રકૃતિના રમણો એ
વસ્તુને નહિ સમજી શકે વાધી અને નટનિરોધની ગુરની આચારના
સાચાને જ વગમી રહેવાને કારણે તેઓને નગીનો નાચ
જોવામા બાધ ન મમળયો પા તેઓ સત હતા માટે જ
સ્ત્રીમા બનેલો પ્રમજ એમણે ગુને નિવેદિત કર્યો એમણે
ગુરએ મેમો માટે મે જુદી આચારો કરી કે સાધુઓથી નટ
ન જોવાય અને નગી પણ ન જોવાય

તે અને જ. ભૂમિ ના ગાનુઓ નટનિરોધની આચારના
સાચાને વગમી નગી જોવામા બાધ ન મમળયા ઉપરાંત ગુરએ
પૂજ્યા વદન્યો લીધે બનેલો બનાવ કુપાની મનાતલા જોવા
લાગ્યા ત્યારે ગુરએ ખુબ ધમકા મા ત્યારે તેઓએ કહ્યું
તમે તો અમને નટ જોવાનો નિરોધ કરો તો એ પ્રમાણે અને વસા
છીએ જે તમે પહેલેથી જ નટની સાથે નગીનો પણ નિરોધ
કયા હોત તો અમે એ પ્રમાણે કરીએ અમે તો તમારા કયા
પ્રમાણે જ. કરીએ પણ તમારા ઉપદેશમા ધડો ક્યા છે ?
આ પ્રમાણે વક અને જડ સાધુઓ ગુર કે સાચી આચારને

ખરાબર સમજતા નથી કલ્પ સમજે છે તે પાળતા નથી
 અને નદિ પાળતા માટે પોતાનો પાટ નદિ ગાતા ગુરો
 દોષી ફગવે છે અને ખોટું જોતા પાટ અચ્છાતા નથી
 નજીક અને પ્રાચી અધિકારીઓ ચાતુર્યમયી પણ મધ્યમો પૂરો
 મર્મ મમલ શરૂ કરે પટ્ટુ નજીક અને વડ-જાની
 કલ્પનામાં ચાતુર્યમયી પાટ ચાતુર્યને ખાત આપવો મુશ્કેલ
 છે એથી જ એમની વિગત મમલને માટે ચાતુર્ય પાટ
 ચાતુર્ય દરવામાં આ પાટ છે અને એ ઉપગત રાત્રિઓના
 સાગને પણ એક જુદા નત તરીકે જાણી શકે છે અર્થાત્
 અધિકારીની મનોદ્વંદ્વના કાલ્પથી ભગવાન મનાવીને ચાતુર્ય
 પાટ ચાતુર્ય, અને અધિકાર્યને જુદા રચાઈ આપ્યું
 વર્તમાનમાં પણ સાગપ્રધાન અને સેનાપ્રધાન સમ્યાઓમાં
 પાટ ચાતુર્ય ઉપગત જે કેનાક નિયમો અને ઉપનિયમો
 ગમવાનું ધોરણ ચાલે છે તે પણ અધિકારીઓની વિચિત્ર
 મનોદ્વંદ્વને લીધે હાલ એમ લાગે છે

જૈનધર્મનું વહેણ નિરૂત્તિ તરફ છે નિરૂત્તિ એટલે પ્રવૃત્તિની નિરોધી બીજી બાજુ પ્રવૃત્તિનો અર્થ રાગદ્વેષના પ્રસંગોમા ઝપવાનું જીવનમા ગૃહસ્થાશ્રમ જે રાગદ્વેષના પ્રસંગોના વિધાનોનું જેનું છે તેથી જે ધર્મમા ગૃહસ્થાશ્રમનું વિધાન કસમા આવ્યું છે તે પ્રવૃત્તિધર્મ નો જે ધર્મમા ગૃહસ્થાશ્રમનું નહિ પણ માત્ર ત્યાગનું વિધાન છે તે નિરૂત્તિધર્મ જૈન એ નિરૂત્તિધર્મ હોવા છતાં તેના પાલન કરનારાઓમા જે ગૃહસ્થાશ્રમનો વિભાગ હેખાય છે તે નિરૂત્તિની અપૂર્ણતાને લીધે સર્વો નિરૂત્તિ મેળવવા અમમર્થ વ્યક્તિઓ જેટજેટના અરોમા નિરૂત્તિ સેવે તેટલેટના અગ્રોમા તેઓ જૈન છે જે અરોમા નિરૂત્તિ સેવી ન શકે તે અરોમા પોતાની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે વિવેકદષ્ટિથી તેઓ પ્રવૃત્તિ ગોઠવી લ પણ એ પ્રવૃત્તિનું વિધાન જૈન શાસ્ત્ર નથી કહ્યું તેનું વિધાન તો માત્ર નિરૂત્તિનું છે તેથી જૈન ધર્મને વિધાનની દૃષ્ટિએ એકાશ્રમી કહી શકાય તે એકાશ્રમ એટલે અહ્યર્થ અને સન્યાસ આશ્રમના એખીગણરૂપ ત્યાગનો આશ્રમ

આ જ કારણથી જૈનાચારના પ્રાણુબૂત ગણાતાં અદિમાદિ પાંચ મહાનતો વિરમણ (નિરૂત્તિ) રૂપ છે ગૃહસ્થના અપાનતો પણ વિરમણરૂપ છે ફો એટલે એકમા સર્વો નિરૂત્તિ છે અને બીજામા અલ્પાશે નિરૂત્તિ છે તે નિરૂત્તિનું મુખ્ય કેન્દ્ર અદિમા છે દિસાથી સર્વોશે નિરૂત્ત થવામા બીજા બધા મહાનતો આવી બન્યા છે ગિસાના પ્રાણવાનરૂપ અર્થ કરતા જનસાશ્રમા તેનો અર્થ બહુ જ સૂક્ષ્મ અને વ્યાપક છે બીજો કોઈ જીવ દુલાભ કે નહિ પણ મલિન વૃત્તિમાનથી

પોતા ॥ આત્માની શુદ્ધતા દર્શાવે તો તે પણ દિશા આવી
દિશામાં દરેક જાનની સૂક્ષ્મ કે સ્થૂળ પાપપ્રવૃત્તિ આવી જાય
છે અમલ્ય બાપયુ, અન્તાત્મન (મૌર્ષ), અમલ (મૈથુન
અથવા કામાચાર) કે પરિમલ એ બધાની પાછળ કાંતો આચાર
અને કાંતો ભાવ, ક્રોધ, કુલ્લુલ કે ભયાદિ મનિન દૃષ્ટિઓ પ્રેરક
હોય છે જ તેથી અસત્યાદિ બધી પ્રવૃત્તિઓ દિશાત્મક જ
છે એવી દિશાથી વિગત થતી છે જ અદિશાનું પાનન અને
તેના પાનનમાં સહેજે બીજા બધા નિવૃત્તિગામી ધર્મો આવી
જાય છે જનધર્મ પ્રમાણે બાળી ॥ બધા વિધિનિધો એ
હિંદુ અલ્પિમાના માન પ્રાપ્ત અગો જ છે

ચેત ॥ આ પુરુષાદ્ય મે આત્માના મુખ્ય બગો છે તે
બગો ॥ દુરુપયોગ અન્કાવવામાં આવે તો જ તેમને મદુપયોગની
દિશામાં પાળી ગયા આ કાળજીથી જોઈને પ્રથમ તો
દોષવિગ્રમણ (નિષિદ્ધત્યાગ) રૂપ ગીત ॥ વિધાન દરે છે
પણ ચેતના આ પુરુષાદ્ય એ ॥ નથી કે તે માન અમુક
દિશામાં ન જવારૂ નિવૃત્તિમાંથી વિગ્રિય થઈ પડ્યા રહે
તે તો પોતા ॥ વિગ્રમની બધા બાગ્યા મનિની દિશા મોખ્યા
જ કહે છે ॥ કાળજીથી જોઈને વિગ્રિની સાથે જ
શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ (નિહિતઆચરણરૂપ ચારિત્ર) ॥ વિધાનો પણ
મોહ્યા ૩ તે ૩ કયુ છે ૩ મનિ ॥ મત્તિની આત્માનો
પાન ॥ થયા દશ અને તે ॥ ગાળુમાં જ (નવામ જ)
જુદિ અને પુરુષાદ્યનો ઉપયોગ રૂપો પ્રવૃત્તિના ગે વિધા ॥
મોધી જ મય ભારગ સ્વભાવ, મતો ॥ આદિ વિગ્રિમો
જન્મે છે આ ॥ વિગ્રમનો ઉપયોગ એ જન્મશી ॥ જનદષ્ટિ
પ્રમાણે કાળ સારથી વિગ્રિત મેજાની અ અદિ કાળ મા ૩

અસ છે અને તે અસનું પાવન ચતા જ તેમાથી અક્ષય્યનો નિધિમાર્ગ નીકળી આવે છે. જામા ધારથી નિવૃત્તિ એ બીજ છે અને અક્ષય્ય એ તેનું પરિણામ છે.

ભગવાન મહાવીરનો ઉદ્દેશ ઉપર કહેના નિવૃત્તિધર્મનો પ્રયાગ છે. તેથી તેમના ઉદ્દેશમા જાતિનિમાણ સમાજ મંગલ, આશ્રમવ્યવસ્થા આદિને સ્થાન નથી. લોકન્યવહારની ચાતુ બુધિકામાથી જમે તે અધિગરી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે નિવૃત્તિ લે અને જવે તેમજ તે દ્વાગ મોખ સાધે એ એક જ ઉદ્દેશથી ભગવાન મહાવીરના વિધિનિરૂપણ છે, તેથી તેમા શુદ્ધ યાત્રામનો કે રત્નસંસ્થાનો વિધિ ન જ હોય એ સ્વાભાવિક છે. ભગવાનના વિધાન ન દોવાથી તેને ભગતી બાળતોના વિધાનો પણ જનામમોખા નથી. જેમકે વિવાદ કરવો તે અમુક ઉમરે કરવો અને અમુક ઉમરે ન કરવો, સ્વયંવર પદ્ધતિએ કરવો કે બીજી પદ્ધતિએ કરવો, એક પુરુષ એક જ સ્ત્રી કરે કે સ્ત્રીએ પણ કરે, એક સ્ત્રીને પતિ એક જ હોય કે વારે હોય, નિરા પુનઃનિવાસ કરે કે નહિ અને કરે તો ખર્ચ મર્યાદા, અમુક ઉમર સુધી જ કુવાસ રહેતું યોગ્ય છે અને પત્ની નહિ તેમજ વિરાટિન ચિત્તિમા પણ નિયમ સેવનની અમુક મર્યાદા હોવી જોઈએ, “જન્મા માર્યામુપેશાત્” એ વિધાન કે તેના ઉત્તરવનમા પાપ—રોગે

ફરકો મરજો અધિકાર નહિ હોવાથી લોખ્ખરૂત્તિના નિયમો મિવાજ યોગ્યમદ અને લોકવ્યવસ્થા ન ચાને અને ન નમે એ વાત દોવા જેની છતાં તેમા ભગવાન મહાવીર ન પડ્યા એનું કારણ એ છે કે તેમને મન નહન અપૂર્વ, લોભાનર અને આપવા જેની વસ્તુ ત્યાગ જ હતી. ભોગ તો

દરેક સોના પોતે જ માધી લે છે, અને તેની વ્યવસ્થા ઘટી કાઢે છે આવી વ્યવસ્થાના ગાત્રો તે કાગે પણ હતા અને પાછળથી પણ બન્યા તેના વાત્રોને જૈનપરપરા લૌકિકશાસ્ત્રો કહે છે, અને નિવૃત્તિપ્રધાન જૈનશાસ્ત્રોને લોકોત્તર (આધ્યાત્મિક) શાસ્ત્રો તરીકે વર્ણવે છે જૈનધર્મ અને જૈનશાસ્ત્રોની લોકોત્તરતા પ્રતિષ્ઠા અતમ રહેવામા ઈ આ વાગ્યથી પ્રાચીન જૈનાગમો આપણને ગૃહસ્થની બાગમર્્યાના કથા જ નિયમો પૂરા પાડતા નથી તેથી બિલ્લુ જૈનમથ્યા જે મુખ્યપણે ત્યાગીઓની સસથા દોવાયી અને તેમા ઝોઠાવતા પ્રમાણમા ત્યાગ લેનાર ન્યાયિઓનું મુખ્ય ધ્યાન દોવાયી બ્રહ્મચર્યને લગતી પુષ્કળ માહિતી મળી આવે છે આ ન્યાયે બ્રહ્મચર્યને લગતા કેટલાક મુદ્દાઓ તારવી તે ઉપર જૈનશાસ્ત્રોના આચારે કાંઈક લખવા ધાયું છે તે મુદ્દાઓ આ પ્રમાણે

(૧) બ્રહ્મચર્યની વ્યાખ્યા (૨) બ્રહ્મચર્યના અધિનારી સ્ત્રીપુરુષો (૩) બ્રહ્મચર્યના લુલપણાનો ઇતિદાસ (૪) બ્રહ્મચર્યપુષ્કેય અને તેના ઉપાયો (૫) બ્રહ્મચર્યના ગ્વરની નિર્ધારના અને તેની ન્યાયિ (૬) બ્રહ્મચર્યના અનિચારો (૭) બ્રહ્મચર્યની નિગપવાના (૮) બ્રહ્મચર્યમા એક ખાસ દર્શિ (૯) બ્રહ્મચર્યમા સારથ ગમવા માટેની ઉપગમ્યથી (૧૦) જૈન સૂત્રો અને વિવાદપદ્ધતિ (૧૧) બ્રહ્મચર્યજન્ય સિદ્ધિ અને ચમત્કારો (૧૨) ઉપમહાત્મ અને કાકામાહેનના પ્રશ્નો

વ્યાખ્યા

જૈનશાસ્ત્રમા ધ્વજચર્ચ સમ્બંધી જે વ્યાખ્યાઓ મળે છે પહેલી વ્યાખ્યા બહુ વિસાળ અને સપૂર્ણ ■ જે વ્યાખ્યા પ્રમાણે ધ્વજચર્ચ એટલે જીવનસ્પર્શ સપૂર્ણ સયમ આ સયમમા માત્ર પાપવૃત્તિઓ ઉપર અક્રુર મૂકવાનો જ — જૈન પરિભાષામા કહીએ તો આસવનિરોધનો જ — સમાવેશ નથી થતો પણ તેવા સપૂર્ણ સયમમા શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ક્રમાદિ સ્વાભાવિક સદ્વૃત્તિઓના વિકાસનો મુદ્દા સમાવેશ થઈ જાય છે તેથી પહેલી વ્યાખ્યા પ્રમાણે ધ્વજચર્ચ એટલે કામ ક્રોધાદિ ત્રૈક અસદ્વૃત્તિને જીવનમા ઉદ્ભવતી અકારી શ્રદ્ધા, ચેતના, નિર્ભયના આદિ મદ્વૃત્તિઓ — બિધ્વંગામી ધર્મો — ને જીવનમા પ્રગટાની તેમા તન્મય થવું તે

સાધારણ લોકોમા ધ્વજચર્ચ સમ્બંધી જે અર્થ જાણીતો છે અને જે ઉપર વળુવેન સપૂર્ણ સયમનો માત્ર એક અંશ જ છે તે અર્થ ધ્વજચર્ચ સમ્બંધી બીજી વ્યાખ્યામા જૈન શાસ્ત્રોએ પણ સ્વીકારેલ છે તે વ્યાખ્યા પ્રમાણે ધ્વજચર્ચ

ટસે મૈથુનવિરમણ અર્થાત્ કામમગનો — કામાચાગનો —
 અવધાનો ત્યાગ આ બીજા અર્થમાં અહાયર્થ શબ્દ એવો
 બધો પ્રસિદ્ધ થઈ ગયો છે કે અહાયર્થ અને અહાયારી
 કહેવાથી દરેક જૈન તેમનો અર્થ સામાન્ય રીતે એટલો જ
 સમજે છે કે મૈથુનસેનથી દૂર રહેવું તે અહાયર્થ અને
 જીવનના બીજા અક્ષોમાં મમે તેવો નાસવમ હોવા છતાં
 માત્ર કામસગથી છૂટો રહેનાર હોય તે અહાયારી
 આ બીજો અર્થ જ મત-વિષયો સ્વીકારવામાં આવે સેવાય
 છે અને તેથી જ્યારે માર્ગ મુક્તિયાગ કરી બિંબુ યાત્ર અગર
 ધરમાં રહી મયાદિત ત્યાગ સ્વીકારે, ત્યારે અહાયર્થનો નિયમ
 અહિંસાના નિયમથી જુદો પાડીને જ સેવામાં આવે છે ૨

અધિકારી અને વિશિષ્ટ સ્ત્રીપુરુષો

(અ) સ્ત્રી કે પુરુષ જાતિનો જરાયે બેદ શાખ્યા મિથ્યા બળને એકસરખી રીતે પ્રભુત્વ માટે અધિકારી માનવામાં આવ્યા છે તે માટે હિંમત, દેશ, કાન વગેરેના કશા જ પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો નથી. આ માટે સ્મૃતિઓમાં જુદો જ મત બતાવેલો છે. તેમાં આ જાનના સમાન અધિકારીનો અસ્વીકાર કરેલો છે. જન્મચર્ચા માટે જોઈતું આત્મબળ સ્ત્રી અને પુરુષ બંને એકસરખી રીતે પ્રગટ કરી શકે છે એ બાબતમાં જૈનશાસ્ત્ર અને બૌદ્ધશાસ્ત્રનો મત એક છે. આ જ કારણથી વિશુદ્ધ પ્રભુત્વને પાતળ ઝગાડી અનેક સ્ત્રીઓમાંથી સોળ સ્ત્રીઓ મહાસતી તરીકે એકેએક જૈન ધરમાં જાળીતી છે અને પ્રાતઃકાળમાં આનાનજુદ દરેક જૈન ઇલાકાકે વિશિષ્ટ સત્પુરુષોના નામોની સાથે એ મહાસતીઓના નામોનો પશુ પાંદ કરે છે, અને તેઓના સ્મરણને પરમમગ્ગ માને છે.

(આ) ઇલાકાકે પ્રભુત્વારીઓ અને પ્રભુચારિત્રીઓ પ્રભુત્વમાં ટવનમાં શિષિન થયાના દાખલા છે. તેમ તેથીયે વધારે આકર્ષક દાખલાઓ પ્રભુત્વમાં અદ્ભુત સ્થિતિ બતાવનાર સ્ત્રીપુરુષોના છે. જેવાઓમાં માત્ર ત્યાગી વ્યક્તિઓ જ નહિ પણ મુશ્કેલીમાં ગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ પણ આવે છે. બિચ્છિસાર મેણિકગાળનો પુત્ર બિપ્પુ નન્દિયેલ માત્ર કામરાજો વશ ચર્ચ પ્રભુત્વથી ચ્યુત ચર્ચ બાર વર્ષ દૂરી બોમજીવન સ્વીકારે છે.

આપાન્નમૂતિ નામક મુનિએ પણ તેમ જ કરેલું આદ્ર્કુમાર
 નામનો ગજપુત્ર બ્રહ્મચર્યજીવનથી શિથિલ થઈ ચોવીશ
 વર્ષ સુધી ફરી મૃદુઆશ્રમ તરફ વળે છે અને છેવટે
 એકવાર ચતિત થયેના આ ને મુનિઓ પાછા બેવડા
 બળથી બ્રહ્મચર્યમાં ગ્રિહર થાય છે આથી બનતું ભગવાન
 મહાવીરના પદ્ધતિ રિધ્ય શ્રીસુધર્મા ગુરુ પાસેથી વર્તમાન
 જીનાગમેને જીવનાર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ શ્રી જણુ નામક
 વૈશ્યકુમાર પગ્ણુરાને દિવસે જ પોતાની આઠ સ્ત્રીઓને,
 તેઓનું અત્યંત આકર્ષણ છતાં છોડીને તારુણ્યમાં જ સર્વથા
 બ્રહ્મચર્ય સ્વીકારે છે, અને એ અદ્વિત અને અખંડ
 પ્રતિજ્ઞા વડે આઠે નવપરિણીત બાળાઓને પોતાને માગે
 આવવા પ્રેરે છે ડાશા નામક વૈશ્યાના પ્રયોજક
 દાવભાવે અને રસપૂર્ણ બોળા છતાં, તેમજ તેને જ ઘેર
 એકાન્તતાસ છતાં નન્દમન્ત્રી મકકાળના પુત્ર સ્થૂલભદ્રે
 પોતાના બ્રહ્મચર્યને જરાયે આચ્છાદ્ય આવવા દીધી નહિ અને
 તેને પ્રભાવે એ કોણને પાકી બ્રહ્મચારિણી બનાવી જીનેના
 પરમપૂજ્ય તીર્થકરેમા મ્થાન પામેલ મલ્લિનાથ એ જાતે સ્ત્રી
 હતા તેઓએ કૌમાર અવસ્થામાં પોતાની ઉપર આમન
 થઈ પગ્ણુરા આવેતા છ રાજકુમારોને માર્મિક ઉપદેશ આપી
 વિરત મનાવ્યા અને છેવટે બ્રહ્મચર્ય લેમગવી પોતાના
 અનુયાયી બનાવી ગુરુષુ માટે સ્ત્રીજાતિની યોગ્યતા સાબિત
 કરાવી વાનપ જોગમાં ખૂબ જાણીતી જી બાવીસમા
 તીર્થકર ગોમિનાથે ચોરીમા ફેગ ફર્યા પહંચા જ ત્યાગેલી અને
 પત્ની સાધ્વી થયેલી ગજકુમારી રાજમેતીએ ગિરનારની
 શુદ્ધના એકાન્તમાં પોતાના સૌન્દર્યને જોઈ બ્રહ્મચર્યથી ચ્ચિત

ચતા માણુ અને પૂર્વાશ્રમના જેઠ રચનેમિને સહચર્યમા રિચઁ થતા જે માર્મિક ઉપદેશ આપ્યો છે અને તે વડે રચનેમિને પાછા રિચઁ કરી દમેશને માટે સ્તીગતિ ઉપર મુકાતા ચચળતાં આે મનનાત્વના આરોપને દૂર કરી ધીર સાધકોમા જે વિવિદ નામના મેળવી છે તે સાબગતા અને વાચતા આને પશુ સહચર્યના ઉમેદવારોને અદ્ભુત ધિયં અપેં છે સહચારિણી આવિમ યથા પછી કાશા વેશ્યાએ પોતાને ત્યાં આવેના અને ચચળ મનના થયેલા શ્રીસ્થૂનભદ્રના એક મુકબાધને જે મિખામણુ આપી રિચઁ કર્યાંની વાત^૭ નોધાર્ધ છે, તે પડતા પુરુષને એક ભારે ટેકાનુ કામ આપે તેની અને સ્તીગતિનુ મારવ વધારે તેવી છે પશુ આ બધાએમા માથો મડે તેવો દાખતો વિજય શેઠ અને વિજયા મહાલીનો^૮ છે એ બન્ને દમ્પતી પગવયા ત્યારથી જ એકશપ્તનશાપી છતાં પોતપોતાની શુકલ અને કૃષ્ણ પક્ષમા સહચર્ય પાળવાની પ્રથમ હીરેલ જુદીજુદી ત્રિતિયા પ્રમાણે એમા પ્રમમતાપૂર્વક આપી જિદગી આડમ રલા અને દમેશને માટે રમરલીય બની મથા એ દમ્પતીની દત્તા, પ્રથમ દમ્પતી અને પાળાપી લિમ્બુલવનમા આવેલ જોડ લિમ્બુ મહાકશપ અને લિમ્બુલી ભદ્રાકપિવાની^૯ અનોકિ દત્તાને યાદ કરાવે છે આવા અનેક આખ્યાનો જૈનમાદિત્વમા નોધાયેલા છે એમા સહચર્યથી ચલિત ચતા પુરુષને સ્ત્રી દારા રિચર કરાવાના જેવા ઝોજસ્વી દાખવાઓ છે તેવા ઝોજસ્વી દાખવાઓ ચલિત થની ત્વીને પુરુષ દારા રિચઁ કરાવાના નથી, અથવા તદન વિત છે

પ્રહ્લ્લચર્યના જુદાપણાનો ઇતિહાસ

જૈનપરપરામા ચાર અને પાંચ યામોના (મદાનતોના) અનેક ઉત્પેક્ષા મળે છે. સૂત્રોમા આવેલા વર્ણનો^{૧૦} ઉપરથી સમજાય છે કે ભગવાન પાર્શ્વનાથની પરપરામા ચાર યામો (મદાનતો) નો પ્રચાર હતો. આથી થીમદાની^{૧૧} ભગવાને તેમા એક યામ (મદાનત) વધારી પચ્ચામિક^{૧૨} ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો. આચાર્યમુનિમા ધર્મના ત્રણ યામો પણ કહેલા છે. એની વ્યાખ્યા જોતા એમ લાગે છે કે ત્રણ યામની પાંચ પાંચ જૈનમત હોય. આનો અર્થ એમ થયો કે કોઈ જમાનામા જૈનપરપરામા (૧) દિસાનો ત્યાગ (૨) અસત્યનો ત્યાગ અને (૩) પરિગ્રહનો ત્યાગ એમ ત્રણ જ યામો હતા, પછી એમા ચોથો ત્યાગ ઉમેરાઈ ત્રણના ચાર યામ થયા, અને છેલ્લે ઠામચારના ત્યાગનો યામ વધારી ભગવાન મદાની^{૧૩} ચારના પાંચ યામ કર્યા. આ રીતે ભગવાન મદાનીના સમયથી અને એમના જ શ્રીમુખે ઉપદેશાયેલ પ્રહ્લ્લચર્યનું જુદાપણું જૈનપરપરામા જાણીતું છે. જે સમયે ત્રણ કે ચાર યામો હતા તે સમયે પણ પાંચનો પાંચનું થતું

હતું ફક્ત એ સમયના વિચક્ષણ અને સરળ મુમુક્ષો
ચૈર્ષ્ય મને કામાચારને પરિગ્રહરૂપ મમજી લેના, અને પરિગ્રહનો
ત્યાગ કરતા જ તે બન્નેનો પણ ત્યાગ આપેઆપ થઈ જતો
પાર્શ્વનાથની પરપરા સુધી તો કામાચારનો ત્યાગ પગિગ્રહના
ત્યાગમાં જ આવી જતો અને એથી એનું જુદું વિધાન નહિ
થયેલું પણ આમ કામાચારના ત્યાગ ॥ જુદા વિધાનને
અભાવે શ્રમણમગ્ગમાં અક્ષયચર્ચાનું સીધું આ પુ અને
કેદનાકે તો એવા અનિષ્ટ વાતાવરણમાં પ વા પણ નાખ્યા
એથી જ ભગવાન મહાવીરે પગિગ્રહત્યાગમાં મમાસ પામતા
કામાચારત્યાગને પણ એક ખાસ મતાવત તરીકે જુદા ઉપદેશો
ત્યારે ભગવાન મહાવીરે પચ્ચામિધર્મને ઉપદેશ મ્યો ત્યારે
પાર્શ્વનાથની પરપરાના કેદનાકે શ્રમણોએ એમાં વિરોધ
બતાવ્યો અને પાર્શ્વનાથની પરપરાના શ્રમણોમાં આ વિષય
ખૂબ ચર્ચાયો પણ ખરે આ હમીકતનું વર્ણન ઉત્તરાધ્યયન
સૂત્રના કેશિગોતમીય નામના નેત્રીસમાં અધ્યયનમાં મવિગ્તર
આપેલું છે તે આ પ્રમાણે છે

પાર્શ્વનાથના શિષ્ય ગિરિધાર કુમારશ્રમણ (બાળ
અક્ષયારી) મહાવશમ્વી, વિદ્યા અને ચારિત્રના પારગામી,
અવધિદાની અને શિષ્યમયના આચાર્ય હતા તે ફરતા
ફરતા સાવચી નમરીમાં પધાયા અને ત્યા જ એવા જ
પ્રતાપી નાદરામના બજારનારા વિદ્યા અને ચારિત્રમપલ
તથા અનેક શિષ્યોના આચાર્ય શ્રમણ ચૈત્રમ જે ભગવાન
મહાવીરના મુખ્ય પ ધર હતા તે પણ આ વા પાર્શ્વનાથના
શ્રમણોએ વિચાર્યું કે પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરનો ઉદ્દેશ એક
છતા એમના મહાનતવિધાનમાં ભદ્ર કેમ દેખાય છે? શુ

એ બન્ને ધર્મો જુ.જુ. છે ?—એ વિષે શ્રમણ ગૌતમ સાથે વિચાર કરી લેવો જોઈએ એમ ધારીને કેશિકુમાર શ્રમણ અને ભગવાન ગૌતમ એ બન્ને ઉદાર આચાર્યો પોતપોતાના પરિવાર—શિષ્યપરિવાર—સાથે એક ઉદ્યાનમાં આવી મળ્યા પાર્શ્વનાથના શ્રમણોની વતી કેશિકુમારે ગૌતમને પૂછ્યું કે અમારો આચાર ચાતુર્યામિક છે અને તમારો એ પચ્ચામિક છે વધુ માન અને પાર્શ્વ એ બન્નેનો ઉદ્દેશ તો સમાન જ હતો છતાં આ ફેરફારનું કારણ શું છે ? બન્ને તમને એમાં વિરોધ નથી લાગતો ? ગૌતમે આનો ઉત્તર આપતા એમ જણાવ્યું કે હું મનુષ્યાવ, આચારના પાલનના ઉપદેશનું બધાંજુ તે તે સમયના જનમમાજની પરિસ્થિતિને અવગણીને બાધવામાં આવે છે પાર્શ્વનાથની પરપગના શ્રમણો સજુ (મરજી) અને પ્રાચ (વિચક્ષણ) છે અને અમારી તથા શ્રીસપ્તભદ્રેવની પરપરાના શ્રમણો વક્ર (માઝા) અને જડ તથા સજુ અને જડ છે આ પ્રકારે તે તે શ્રમણોની મનોભૂમિકાના બે તે લીધે એને ચાર યામનો ઉપદેશ કરવામાં આવ્યો છે અને બીજાને પાચ યામનો ગૌતમનો આ ઉત્તર સાંભળી ટ્રાનિનો વિરોધ શમી ગયો અને પરિસ્થિતિ પ્રમાણે એમણે અને એમની પરપરાએ ચાગને બદલે પાચ યામનો સ્વીકાર કર્યો

કેશિ અને ગૌતમના સમાજ ઉપરથી આપણે એમ તાત્પર્ય રાકીએ છીએ કે મનુષ્યોની ત્રણ જાતી હોય છે (૧) સજુ અને પ્રાચ (૨) સજુ અને જડ (૩) વક્ર અને જડ એક જ લક્ષીકર્તા આ ત્રણે જાતના મનુષ્યો કેવી જુદીજુદી રીતે સમજે છે તે માટે નીચેનું નટનગીડું ઉત્તરજુ^{૧૨} આપવામાં આવે છે,

કેટલાક સજીવ પ્રાણીઓ જમણે બહાર ગયેલા ત્યાં એમણે
જતા વચ્ચે નજરે રમતા જોયો તેનો ખેવ જોઈતો તેઓ
વિચારથી પોતાને રચાનકે આ યા ગમ્મને વિનવતું કાઢું
પૂછ્યું તો તેઓએ જે દખીકત દત્તી તે જણાવી દીધી
તે એ કહ્યું કે તે જોવાનો આપણો આગર નથી ફરીવાર
તે જ જમણે જાગર ગયા તેમણે ગરતા વચ્ચે નગીનો
નાચ થતો જોયો, પરંતુ તેઓ ત્યાં જોતી ન થતા પોતાને
રચાનકે ચાલ્યા ગયા કારણ કે તેઓ પ્રાણી દત્તી એટલે નટના
નિર્દેશમા નગીનો નિર્દેશ સમજી ગયા હતા

આવે જ પ્રમતે સજીવ અને જડ પ્રકૃતિના જમણે એ
વસ્તુને નરિ સમજી જાનાથી અને નટનિર્દેશની ગુરની આગાના
સમજી જ વગમી રહેવાને કારણે તેઓ નગીનો નાચ
જોવામા બાધ ન મમળ્યા પછી તેઓ સજીવ દત્તી માટે જ
રચતામા બનેલો પ્રમત એમણે ગુરો નિર્દેશિત કયા એટલે
ગુરએ એમો માટે જે છુદી આગાઓ કરી કે સાધુઓથી નટ
ન જોવાય જો નગી પછી ન જોવાય

વક્ર આ જ જૂઠાંકાના સાધુઓ નટનિર્દેશની આગાના
સમજી વગમી જાતી જોવામા બાધ ન મમળ્યા ઉપરાંત ગુરએ
પૂઠતા વગનાં વીધે મનેનો બનાવ ધુપાવી પાતળા કહેવા
લાગ્યા ત્યારે ગુરએ ખૂબ ધમકાયા ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે
તમે તો અમને નટ જોવાનો નિર્દેશ દેના જે પ્રમાણે અમે વત્સા
છીએ જે તમે પડેલેથી જ નટાઈ માથે નગીનો પણ નિર્દેશ
કર્યો હોત તો અમે એ પ્રમાણે વત્સા અમે તો તમારા જીવા
પ્રમાણે જરૂર કરીએ પણ તમારા ઉપરના ધડાયા છે કે
આ પ્રમાણે વક્ર અને જડ સાધુઓ ગુર કે સામની આગાને

બરાબર સમજતા નથી કે કય સમજે છે તે પાળતા નથી, જો નહિ પાળતા માત્ર ખેતારો વાક નહિ ગળતા ગુરો દોરી દરારે છે અને ખોટું જોતા પાત્ર અચિત્તા નથી સજી અને ગ્રામ અધિકારીઓ આતુચામથી પણ સચમનો પૂરો મર્મ મમજી રાક છે, પરંતુ ન જી-જી અને વક-જીની કપનામા ગ્રામ ચામથી પાત્ર ચામનો ખ્યાલ આવવો મુશ્કેલ છે જેથી જ ખેતારી વિશે મમજને માટે ગ્રામના પાત્ર ચામ ગ્રામના આ વા છે જો એ ઉપગત રાત્રિજોગનના ત્યાગને પણ એક જી. મન તરીકે જણા યુ છે અથાત્ અધિકારીની મનોદશાના કાગળથી ભગવા મદાવીરે આ ના પાત્ર ચામ વ્યા, અને અક્ષયચર્ચનતને જુદુ રથાનુ આપ્યુ વર્તમાનમા પપુ ત્યાગપ્રધાન જો સેવાપ્રધાન સરથાઓમા પાત્ર ચામ ઉપરાત જે કટનાક નિયમો અને ઉપનિયમો રાખવાનુ ધોરણ ચાલે છે તે પણ અધિકારીઓની વિચિત્ર મનોદશાને લીધે હોય એમ લાગે છે

બ્રહ્મચર્યનું ધ્યેય અને તેના ઉપાયો

જૈનધર્મમાં બ્રહ્મ તમામ વ્રતનિયમોની પેઠે બ્રહ્મચર્યનું માધ્યમ પણ માન મોક્ષ છે. જન્મની દૃષ્ટિએ મહત્વની ગણાતી ગમે તે બાબત બ્રહ્મચર્યથી સિદ્ધ થઈ શકતી હોય પણ જો તેનાથી મોક્ષ સાધવામાં ન આવે તો જૈનદષ્ટિ પ્રમાણે એ બ્રહ્મચર્ય લેખિતર (આખ્યાત્મિક) નથી. જૈન દૃષ્ટિ પ્રમાણે મોક્ષમાં ઉપયોગી થતી વસ્તુ જ સાચું મનુષ્ય ધરાવે છે. સરીસ્વાસ્થ્ય, સમાજમાં આદિ ઉદ્દેશો ખૂબ મોક્ષમાયક આ જ બ્રહ્મચર્યમાંથી સ્વતઃ સિદ્ધ થઈ શકે છે.

મનુષ્યને સ પૂરું પડે સિદ્ધ કરવા જે આ ૧૧ નક્કી કરવામાં આવ્યા છે. પહેલા કિંદામાર્ગ અને બીજો જ્ઞાનમાર્ગ. કિંદામાર્ગ વિરોધી કામમસ્કારને ઉત્તરિત થતો. મનુષ્ય તેના સ્થૂન વિકારનિભે બ્રહ્મચર્યનું વનમાં પ્રવેશવા નથી દેતો. અર્થાત્ તેની નિવંધનાણું સિદ્ધ કરે છે, પણ તેનાથી કામમસ્કાર નિમૂળ થતો નથી. જ્ઞાનમાર્ગ એ કામમસ્કારો નિમૂળ કરી બ્રહ્મચર્યને

સર્વથા અને મર્વદા સ્વાભાવિ જેવું કરી મૂકે છે અર્થાત્ તેની વિધિમાણું સિદ્ધ કરે છે જૈન પરિભાષામા કહીએ તો ક્રિયામાર્ગથી અહ્યયર્થ ઔપચારિક બાવે સિદ્ધ થાય છે અને જ્ઞાનમાર્ગથી દ્વાયિક બાવે સિદ્ધ થાય છે ક્રિયામાર્ગનું કાર્ય જ્ઞાનમાર્ગની મહત્ત્વની ભૂમિકા તૈયાર કરવાનું હોવાથી તે માર્ગ વસ્તુતઃ અપૂર્ણ હતા પણ બહુ ઉપયોગી મનાયો છે, અને દરેક સાધક માટે પ્રથમ આવશ્યક હોવાથી તેના ઉપર જૈનશાસ્ત્રમા બહુ જ ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે એ ક્રિયામાર્ગમા બાલ નિયમોનો સમાવેશ થાય છે એ નિયમોનું નામ ગુપ્તિ છે ગુપ્તિ એટલે ગ્હાનું સાધન અર્થાત્ વાઙ્મયી ગુપ્તિઓ નવ ગણાવવામા આવી છે એક વધુ નિયમ એ ગુપ્તિઓમા ઉમેરી એમને જ અહ્યયર્થના દશ સમાધિસ્થાનક તરીકે વર્ણવવામા આવ્યા છે એ નિગેધાત્મક સમાધિસ્થાનોને અહ્યયારી પાસે પગાવના જે જૈન જૈનશાસ્ત્રમા અખત્યાગ કઠવામા આવી છે તે બારતવર્પના બીજા દર્શનોમા પણ પ્રસિદ્ધ અને જૂની છે અહ્યયર્થના ઉમેત્વાગ પુરપતે સ્ત્રીજાતિના આકર્ષણથી મુક્ત રાખવા તેને ઓકલેનર તરફ પ્રબળ ધૃષ્ટિ થાય, સ્ત્રીસ્વભાવમા દોષ દેખાય અને સ્ત્રીજાતિ મૂળથી જ દોષની ખાણરૂપ છે એની પ્રતીતિ થાય તે માટે કરવું જોઈતું બધું વર્ણન શાસ્ત્રમા છે તે ઉપરાંત સમાજભય, રાજભય અને પરલોભય દ્વારા તેમજ કીર્તિ, પ્રતિષ્ઠાની સિદ્ધિ અને દૈવી સુખના પ્રલોભન દ્વારા પણ એ ઉમેત્વાર અહ્યયર્થની વળગી રહી તે માટે અદ્ભુત વર્ણના અને કલ્પનાઓ છે ક્રિયામાર્ગ દ્વારા અહ્યયર્થને સ્થૂલ રક્ષણ ગમે તેટલું મળતું હોય છતાં તેમા કામસરકાર કાયમ રહેતો હોવાથી અને એમા ધૃષ્ટિ, ભય,

સેવા આદિ બીજી અનિષ્ટ રૂતિઓ પેલાલી હોવાથી એ માર્ગની અપૂર્ણતા દૂર કરવા જ્ઞાનમાત્ર યોગ્યતા આ યો છે જ્ઞાનમાત્રમા ધ્યાનનું આ । મુખ્ય છે ધ્યાન દ્વારા વિચાર નિકાસ અને સ્વરૂપચિત્તન મનાતા કામાદિ બધી અનિષ્ટ રૂતિઓના બીજો બગી જાય છે ધ્યાનના પ્રમાણમા શુદ્ધ નામક ધ્યાન વિચાર માર્ગનું છે તે યોગદશનપ્રતિષ્ઠ મપ્રનાત અને અમપ્રનાત અભાષિતો ધ્યાને છે જેમ ફક્ત સ્વરૂપરસત માટે ક્રિયામાર્ગના બાહ્ય વિધાનો તથા જુદા જુદા કરવામા આવ્યા છે તેમ જ્ઞાનમાત્ર ॥ આત્મિક વિધાનો ફક્ત એ પ્રતો ઉદેલી જુદા સદી ગાય રહેવામા આ પા નથી પણ કોર, મોદ સાબાદિ બધા સરકારેને નાબૂદ કરે જો જ્ઞાનમાત્ર યોગ્ય છે તે જ કામસમગ્રના આગમા પણ આગ પડે છે માત્ર ક્રિયામાર્ગથી મળતું રક્ષણ મનાતિક (પૂરપૂરુ) કે આત્મતિક (હમેન) ન હોઈ શકે, કારણ કે તે દોષ રાંનથી થયેનું હોવાથી દોષદષ્ટિ મનાતા બાજે જ રહી ગઈ જ્યારે જ્ઞાનમાત્રથી મળતું રક્ષણ એકાતિક અને આત્મતિક દોષ છે કારણ કે તે રક્ષણ સ્વરૂપચિત્તન અથવા આત્મરિવેશમાથી ઉત્પન્ન થયેનું હોવાને લીધે કદી નાશ પામતું નથી અને આત્મિક બાવે મિલક થાય છે

ક્રિયામાત્રમા આવતા દસ સમાધિધ્યાનોનું વર્ણન ઉત્તરાખ્યન સૂત્રના સોળમા અધ્યયનમા જુ માર્મિક રીતે કરવામા આવ્યું છે તેનો સાર આ પ્રમાણે છે

૧ દિય કે માનુષી સ્ત્રીના, બમ્રી, લેગી વગેરે પશુના અને નપુમકના મસર્ગવાળા રાગન, આસન અને રહેઠાણ વગેરેનો ઉપયોગ ન કરવો

૨ એકના એકલી સ્ત્રીઓની સાથે સલાપણુ ન કરવું
માત્ર આંખોને કથાનાના વગેરે ન કહેવા અને સ્ત્રીકથા
ન કરવી એટલે કે સ્ત્રીના બલિ, કુળ, રૂપ અને વેશ વગેરેનું
વર્ણન કે વિવેચન ન કરવું

૩ સ્ત્રીઓની માથે એક આસને ન બેસવું જે
આસને સ્ત્રી બેઠેલી હોય ત્યાં તેના ઠાકા પછી પછ બે ઘડી
સુધી ન બેસવું

૪ સ્ત્રીઓના મોહર નયન, હામિત્ર વગેરે ધન્દ્રિયોનું
વા તેઓના અગોપામનું અવગ્રહન ન કરવું અને તે વિષેનું
નિતન સ્મરણ પણ વર્જવું

૫ સ્ત્રીઓના ગતિપ્રસંગના અવ્યક્ત શબ્દો, રતિ-નદના
શબ્દો, ગીતના ધ્વનિઓ, હાસ્યના હિન્કિનાગો, કીજાના
શબ્દો, અને વિરહમયે રુદ્ધના શબ્દો પડ્યા પાડ્યા રહીને
કે ભીંતની આડમા રહીને પણ ન સાંભળવા

૬ પૂર્વે અનુભવેલી, આચરેલી કે માંભળેલી ગતિક્રીડા,
કામક્રીડા વગેરે ન મહારના

૭ ધાતુને વગાડનારા પૌષ્ટિક ખાનપાન ન રેવા

૮ સાદું ખાનપાન પણ પ્રમાણથી અધિક ન લેવું

૯ શબ્દગાન ન સજવો એટલે કે કામનાગને ઉદ્દેશીને
સ્નાન, નિરોપન, ધૂપ, માલ્ય, ત્રિભૂષણ કે વેશ વગેરેની
ચના ન કરવી

૧૦ જે રાખ્ખો, કપો, ગ્સો, ગધો અને સ્પર્શો
કામગુણને જ પોષનાગ હોય તેઓને વર્જવા

આ ઉપગત દામોદીપદ હાસ્ય ન કરવું, સ્ત્રીના ચિત્રો
ન ગખના, ન જોવા, અગ્રજાયાગીનો મગ ન કરવો વગેરે

અહમદાબાદીએ ન કરવા જેવી બીજી અનેક જાતની ક્રિયાઓ આ રીતે રચાનારો સમાર્પ જન્ય છે

સૂત્રકાર કહે છે કે પૂર્વોક્ત નિષિદ્ધ પ્રવૃત્તિમાની કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ કરનાર અહમદાબાદી પોતાનું અહમદાબાદી તો ખોસે જ તદુપગત એને કામજાય માનસિક કે સારીરિક રાગો પણ ધરાવે છે

અહમદાબાદી પણ રહે છે તો જનસમાજમાં જ એટલે એની આખે રૂપો અને કાને રાખે વગેરે ન આવે એ તો ન જ બને તો હવે શું એણે જનસમાજમાં ન રહેવું ? રૂપો રાખે વગેરે ન આવવા દેના ? કે આખે અને કાને પડા રાખવા ? સૂત્રકારે જાનો ઉત્તર બહુ દૂર છે પણ સચોટ રીતે આપેલો છે, જે આ રીતે^{૧૦} છે — આખે આવતા રૂપો અને કાને પડતા ખવનિ વગેરેના પરિકાર શક્ય જ નથી પણ તેવે પ્રયત્ને એ રૂપો કે રાખે વગેરેને લીધે પોતાની પ્રવૃત્તિમાં રાગને કે દેખને ન થવા દેવો અર્થાત્ એવે વખતે અહમદાબાદીએ વસ્તુસ્થિતિનું ચિંતન કરવું જા તો સર્વથા ઉદામીન રહેવું સ્પષ્ટ ગણી અને સો માટે એ ન્યાય ઘટારી લેવો ઉપયુક્ત સમાધિરચા. ઉપરાંત અહમદાબાદી બિનુબિદ્ધુલ્લીઓ માટે બીજા પણ કેટલાંક વિધાનો કરવામાં આવ્યા છે જેમકે^{૧૧} પધારી કેટલું રાખવી, પધારી ઉપરનો ઝોછાડ સુવાળા કેપડાનો ન રાખવો સુવાળા વસ્ત્રો ન પહેરવા, બિદ્ધુલ્લીએ હાથાવાળા આસનો પર ન બેસવું અને આપ્ત કેળુ ન લેવું, બિનુએ સ્ક્રકડા મોના પાગો ન રાખવા વગેરે વગેરે.

અક્ષયર્થના સ્વરૂપની વિવિધતા અને તેની વ્યાપ્તિ

ઉપર આપેલી બીજી વ્યાખ્યા પ્રમાણે કામસગના ત્યાગરૂપ અક્ષયર્થનો જે બાન માધ્યમથી લેવામાં આવે છે તે કળના ધર્મો સુદૃઢ અને વ્યાપક બાવ જૈનશાસ્ત્રોમા લેવાયો છે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ જૈનધર્મની મુનિદીક્ષા લે છે ત્યારે તે વ્યક્તિ વડે લેવાતી પાત્ર પ્રતિષ્ઠાઓમા ચોથી પ્રતિષ્ઠા રૂપે એવા બાનના અક્ષયર્થનો સ્વીકાર કરવામા આવે છે એ પ્રતિષ્ઠા ના પ્રમાણે છે હે પૂજ્ય શ્રેયઃ ! હું મવ મૈથુનનો પગિલાગ હુ છું અથાત્ દલી, માનુષી કે તૈર્યચી (પશુપક્ષી સળધી) કોઈ પશુ જાતના મૈથુનને હું મનથી, વાણીથી અને શરીરથી, જીવનપર્યંત નહિ સેવું, તેમજ મનથી વચનથી, અને શરીરથી પણ પ્રમાણે બીજા પાસે જીવનપર્યંત મેવરાવીશ નહિ એ બીજો કોઈ મૈથુન સેવનો દરો તો તેમા હું એ જ ત્રણ પ્રમાણે જીવનપર્યંત અનુમતિ પણ નહિ આપું

જો મુનિદીક્ષામા સ્થાન પામેલ ઉપર નહીંવેલુ નવ પ્રમાણુ અક્ષયર્થ જ બીજી વ્યાખ્યા પ્રમાણેના અક્ષયર્થનું અંતિમ અને સંપૂર્ણ સ્વરૂપ છે જતા તેવા એક જ પ્રકારના અક્ષયર્થને

દરેક પાસે પળાવનાની દુરાવદ કે મિથ્યા આશા જૈન
 આચાર્યોએ ૧૫૧ રાખ્યા પૂર્ણ મંત્રિ ધરાવનાર વ્યક્તિ હોય
 તો અક્ષયર્થનો મપૂર્ણ આલ્સ સમવાય અને અન્યથક્તિ અને
 અગતિરાગી હોય તો પૂર્ણ આદતને નામે દલ માનવા
 ન પામે એવા રપ૮ ઉપેક્ષી સંમિત અને ભાવનાતી
 એકીવતી ગોળના ખાનમાં રાખી જૈન આચાર્યોએ
 ૧૫૫ની માથે જ નમપૂજ્ય અક્ષયર્થ પણ ઉપેક્ષુ છે
 જેમ મપૂજ્યતામાં બેઠેને અવકાશ નથી તેમ અસપૂર્ણતામાં
 નબંદેનો સખન જ નથી તેથી અપૂજ્ય અક્ષયર્થના અનેક
 પ્રકારા ચર્ચ થાય અને તેને સીધે નેના નતનિષેધોની
 નતિયાઓ પણ યુગીજી હોય તે ગ્વાલાચિ છે આવા
 નમપૂર્ણ અક્ષયર્થ ૥ જોગજુપયાસ પ્રકારો જૈનશાસ્ત્રોમાં
 કે રોના છે અને અધિકારી તેમાંથી પોતાની શક્તિ
 પ્રમાણ નિયમ સ્વીકારે છે મુનિશિક્ષાના સપૂર્ણ
 અક્ષયર્થની પ્રતિષ્ઠા તેના અસમર્થ અને છતાં તેની
 પ્રતિષ્ઠા ૥ આદર્શો પસંદ કરી તે દિવામાં પ્રગતિ કરવા
 દરજ્જાનાર ઉમેદવા મૂલ્યમાં પોતપોતાની મંત્રિ આ રુચિ
 પ્રમાણે એ જોગજુપયાસ પ્રમોગમાંથી કોઈને મર્ધ જાતના
 અક્ષયર્થો નિવમ સર્ધ મત તેની નિરિત પ્રતિષ્ઠાઓ જૈન
 શાસ્ત્રો પૂરી પાડે છે આ રીતે વાસ્તવિક અને આદર્શ
 અક્ષયર્થમાં બદ ન હોવા છતાં વ્યાવહારિક દુનની દષ્ટિએ
 તેના સ્વરૂપની વિવિધતા જન માણેમાં જન વિસ્તારપૂર્વક
 વળવવામાં આવી છે

જેમ આદીનું મત લીધું કરવા જતા કે તેમાં બારીગો
 માથે ના તે નતમ દાખર ફની સમિતતા દૂર કરવા ખાતર

બ્રહ્મચર્યના સ્વરૂપની વિવિધતા અને તેની વ્યાપ્તિ ૨૩

શુદ્ધ, મિશ્ર અને મીઠાની ખાદી એના બેદો એ નત સાથે સકળાયાનો ઇતિહાસ જાણીતો છે તેમ અપૂર્ણ બ્રહ્મચર્યમાં અને છટો અને ખારીઓને અવકાશ હોવાથી જેમ જેમ તેમાં ખારીઓ ગાંધાતી ગઈ તેમ તેમ તે વ્રતની ઝીણવટ વધતી ગયાનો ઇતિહાસ પણ બહુ મનોગજ અને મદસ્વનો છે.

પ્રાચીન કાળના સીધા, સગળ અને છતાં ગભીર વર્ણન ઉપરથી એમ ચોખ્ખું લાગે કે અપૂર્ણ બ્રહ્મચર્યના ઉમેદવાર સ્ત્રી અગર પુરુષ સતોષ દેવવા કામગતિની મર્યાદા બાધનાં આચારમાં પુરુષને ગમે તેટલી સ્ત્રીઓ કરવામાં ન હતો. ઈર્ષ બાળ અંકુશ કે ન હતો. ઈર્ષ સામાજિક પ્રતિષ્ઠા જવાનો ભય જ્યારે સામાન્ય રીતે સ્ત્રીને એકથી બીજો પતિ કરવામાં એક તરફ સામાજિક પ્રતિષ્ઠા બાધી થવાનો ભય હતો અને બીજી તરફ બાળ અંકુશ પણ હતા. આ કારણથી અપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય સ્વીકારનાર વ્યક્તિ જે પુરુષ હોય તે પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે અમુક સ્ત્રીઓના ભોગની મર્યાદા બાધી તેથી અન્ય સ્ત્રીના ભોગનો ત્યાગ કરતો.

જ્ઞાનદાની અને ધર્મનિષ્ઠા, એવા પુરુષને સંખ્યામાં ગમે તેટલી છતાં સ્વવિનાશિત સ્ત્રીઓના ભોગની મર્યાદા બાધના પ્રેરતા પુરુષની એ મર્યાદા જૈનશાસ્ત્રમાં “સ્વદારસતોષ” વ્રતને નામે પ્રસિદ્ધ છે. પરંતુ અપૂર્ણ બ્રહ્મચર્યનતની ઉમેદનાર સ્ત્રી હોય તે તે પોતાના વિવાહિત એક પતિ સિવાય અન્ય પુરુષના ભોગનો ત્યાગ કરતી એનો એ ત્યાગ “સ્વપતિસતોષ” નતને નામે જૈન સમાજમાં જાણીતો છે. પુરુષનું સ્વદારસતોષનત અને સ્ત્રીનું સ્વપતિસતોષનત એવા બે બેદો સામાન્ય રીતે

અપૂર્ણ અદ્યત્તમ નતના પડે છે. અતઃકરણમા રહેલી સારી
 ધર્મનિષ્ઠા જો માણસને સયમની દિશામા પ્રેરે છે તો તેની
 સાથે રહેવા પામેલી ગ્રાહીવતી વાસનાઓ તેને કાતો
 અસયમની દિશામા અગત્ય સીકારેન નિયમમા બારીઓ અને છૂટ
 રોધવા તરફ પ્રેરે છે. સાહસવૃત્તિ, તર્કવૃત્તિ અને નિરકુશનાનો
 જોગ જો ધર્મનિષ્ઠા સાથે થાય તો તેમાથી સયમના રૂબો
 જન્મે છે. અને જો તેમનો જોગ વાસના અને ખાસ કરી
 કામવાસના માથે થાય તો તેમાથી અમયમ જ નહિ પણ
 સ્વીકારેન સયમમથાદા સુદામા અનેક જુદોની ગોધને પરિણામે
 ભયકર અધપાત પપુ જન્મે છે. જો કે પુરુષના સ્વદારસતોષ
 મતમા મે, પાત્ર કે દશ જ નહિ પણ સેંકડા અને હજારો
 સ્વવિવાહિત સ્ત્રીઓના ભોગનો સમાવેશ થવા જોઈએ અવગણ
 આર્યાનર્તની લગ્નપ્રધાને લીધે હતો જ. હતા સાહસ તર્ક
 અને નિરકુશનાએ પુરુષને પ્રમ્ન કરા થો. વેશ્યા જેવી મર્દ
 સાધારણ સ્ત્રી જે અન્ય દ્વાગ વિવાહિત નથી તો પૈસા કે બીજી
 લાલચથી થોડા વખત મુધી પોતાની સ્ત્રી જ માની ભોગનવામા
 સ્વદારસતોષનતનો ભગવા આટલે મણવો જોઈએ? કારણ
 કે સ્વદારમતોષનતનો પતિ પરસ્ત્રીત્યાગ તરફ છે અને
 વેશ્યા એ કાર્ષ પરસ્ત્રી તો નથી જ. મે તો સાધારણ સ્ત્રી
 હોવાથી જો બીજી ઠી હોય તો પોતાની પણ છે જ માટે
 સ્વદારમતોષનતની મપાલમા વેશ્યાસેનન બાધક સાને મળવું
 જોઈએ? પુરુષના આ એક પ્રતિન પ્રમ્નને લીધે સ્વદારસતોષ
 મતમાથી પરતસ્ત્યાગનો જન્મ થયો અને સ્વદારસતોષમત
 તેમજ પરતસ્ત્યાગનન એ મેના અગમ્ય આપોઆપ બેદ
 નિશ્ચિત થયો.

બ્રહ્મચર્યના સ્વરૂપની વિવિધતા અને તેની વ્યાપ્તિ ૧૫

ન્યારે અપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય લેનાર પુરુષ માટે સ્વદાગ્નિસંતોષ અને પરદાગ્નિસંતોષ એ બે પ્રતો જુદા કાપાયા ત્યાં અર્થબોધની કલ્પના આ રીતે કરી જે પોતાની વિવાહિત સ્ત્રીમા જ સંતુષ્ટ રહેવા ઇચ્છે તે સ્વદાગ્નિસંતોષનત લે એ પ્રત લેનાર જેમ પરસ્ત્રી ન મેવી શકે તેમ વેશ્યામેવન પણ ન કરી શકે પરંતુ જે વિવાહિત સ્ત્રી ઉપગત વેશ્યામેવન તજવા ન ઇચ્છે, માત્ર અન્ય પુરુષોએ પરણેલી એવી સ્ત્રીઓનો જ ત્યાગ કરવા ઇચ્છે તે પરદાગ્નિસંતોષ લે એ પ્રત લેનારને સ્વવિવાહિત સ્ત્રી અને માધાગ્નિ વેશ્યા એ બંનેનો ભોગ માધક નથી ગણાયો તેને ફક્ત પરવિવાહિત સ્ત્રીનો ભોગ જ બાધક ગણાયો છે આ રીતે એક જ કાયદામાથી એકે અથવા નીકળે છે તેમ પુરુષના એક જ ગુણીય સ્વદાગ્નિસંતોષનતમાથી બે અર્થવાણા બે પ્રતો જન્મ્યા પણ પુરુષનું પાંચુ કાઈ એટલેથી જ અટકે? તેથી વળી તેને શકા થઈ કે પરસ્ત્રી એટલે જેનો વિવાહિત પતિ હોય અને જે પર-પતિનું ગ્દાણ મેળવતી હોય તે પરસ્ત્રીની આ વ્યાખ્યામા કુમારી સ્ત્રીનો, વિધવાનો કે જેનો પતિ ક્યાય ચાલ્યો ગયો હોય (પ્રાપિતભર્તૃકા) તેવી સ્ત્રીનો અમાનેશ થઈ ન શકે આ તેથી પરદાગ્નિસંતોષનું પ્રત લેનારને તેની કુમારી કન્યા, વિધવા કે પ્રાપિતભર્તૃકા સ્ત્રીનો ભોગ બાધક શા માટે ગણાવો નેઈએ? પુરુષની આ શરૂઆત પરાએ પરદાગ્નિસંતોષનતમાથી બીજા અનેક પ્રતો જન્માવવાની પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન કરી, પણ દીર્ઘદષ્ટિ આચાર્યોએ અનવગ્રાહ્યતા ભયથી બીજા નવા પ્રતોની કલ્પના અટકાવી અને એ શકાનું નિવારણ બીજા જ રીતે કર્યું

પરંતુ આર્થોત્તરની સ્ત્રીને શકાઝનક તરવેનો પુરુષ
 જોતો વારમો નથી મળો એટલે તે ॥ સ્વપતિમતોપનતનો
 અર્થ ચોકકસ જો એક મળ્યો રહ્યો કે તે લીધે
 ભારતવાની સાધ્વી સ્ત્રીઓને પુરુષની પૂર્વોક્ત કલ્પનાની પેઠે
 એવી કલ્પના ન જ બિની કે પરપતિભાગ એટલે જે ધર્મ
 પુરુષ ધર્મ સ્ત્રીનો પત્રમાલિક પતિ છે તેનો જ માત્ર ભાગ
 અને જે કુમાર છે, વિધુર છે અથવા કોઈ બીજો નિયત પતિ
 નથી પણ ગણિકા જેવો અનિયત છે એ બધા પુરુષોનો
 ભાગ નહિ એથી એ નન વેનાર સ્ત્રીને પોતાના વિવાહિત
 પતિ સિવાય ધર્મપિણ પુરુષ સેવન બાધક જ લેખાય છે, પછી
 બધે તે જન્યપુરુષ ધર્મ બીજી સ્ત્રીને વિવાહિત પતિ હોય,
 વિધુર હોય કે અવિવાહિત કુમાર હોય મધ્યમસ્ત્રીના
 સહભાગ્યે તેના પરપતિભાગનતના અર્થમાં જરાએ છૂટ
 થવાને બદલે બિની નેમા વધારે નિયમિતતા નહીં કરવામાં
 આવી છે તે જેમ જણવા જેવી છે તેમ સગામણીમાં
 આશ્ચર્યજનક પણ ॥ સ્વપતિસતોપનત લેનાર સ્ત્રીને જે
 સપત્ની (ગામ્) હોય તે સપત્નીના વાગને દિવસે પોતાના
 વિવાહિત પતિ સુધાનો ભાગ સુચવવામાં આવ્યો છે અને
 તેના ભાગ નતને બાધક માનવામાં આવ્યો છે

ન્યારે સ્વમારસતોપનત લેનાર પુરુષ જે અનેક
 પત્નીઓનો સ્વામી હોય અને એક સ્ત્રીના વારાને દિવસે બીજી
 સ્ત્રીના ભાગ પચદ કરે તે તે માટે ધર્મ વિધિનિષેધ
 સૂચવાયેલી આ રીતે પુરુષના અને સ્ત્રીના અપૂર્ણ
 સહઅર્થનગમથી અનેક ફાગળો પડ્યાનો દેકો દતિહાસ
 છે

શ્રદ્ધાચર્યાના સ્વરૂપની વિવિધતા અને તેની વ્યાપ્તિ ૨૭

સર્વશ્રદ્ધાચર્ય તે નવે પ્રકારનું શ્રદ્ધાચર્ય અને દેશશ્રદ્ધાચર્ય તે આશિક શ્રદ્ધાચર્ય તેનું વધારે સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે મન, વચન અને શરીર એ પ્રત્યેક દ્વારા સેવવું, સેવગવવું અને સેવનની અનુમતિ આપવી એ નવે કાટીથી સર્વશ્રદ્ધાચારીને કામાચાર્યનો ત્યાગ હોય છે માધુ કે માધ્વી તો સસા નો ત્યાગ કરતા જ એ નવે કાટીના પૂર્ણ શ્રદ્ધાચર્યાનો નિયમ લે છે અને ગૃહસ્થ પણ તેનો અધિનાગી થઈ શકે છે પૂર્ણશ્રદ્ધાચર્યાની એ નવે કાટી ઉપરાંત એ પ્રત્યેક કાટીને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવની મર્યાદા પણ છે એ દરેક મર્યાદા કમસ આ પ્રમાણે છે કાર્ધપણ્ય મજુવ કે નિર્જીવ આકૃતિઓ સાથે નવે કાટીથી કામાચાર્યનો નિષેધ એ દ્રવ્યમર્યાદા ઉપરનો લોક, નીચેનો લોક અને તિરહો લોક એ ત્રણેમાં નવે કાટીએ કામાચાર્યનો ત્યાગ એ ક્ષેત્રમર્યાદા ત્રિવિસે, રાત્રિએ કે એ સમયના કાર્ધ ભાગમાં એ જ નવે કાટીથી કામાચાર્યનો નિષેધ એ કાળમર્યાદા અને રાગ કે દ્વેષથી એટલે માયા, લોભ, દેવ કે અભિકારના ભાવથી કામાચાર્યનો નવે કાટીથી ત્યાગ એ ભાવમર્યાદા આશિક શ્રદ્ધાચર્યાનો અધિકારી ગૃહસ્થ જ હોય છે એને પોતાના કુટુંબ ઉપરાંત સામાજિક જવાબદારી હોય છે, અને પશુપક્ષીના પાવનની પણ ચિંતા હોય છે એટલે એને વિવાહ કરવા કરાવવાના પ્રસંગો અને પશુપક્ષીને ગર્ભાધાન કરાવવાના પ્રસંગો આવ્યા જ કરે છે, આ કારણથી ગૃહસ્થ એ નવે કાટીનું શ્રદ્ધાચર્ય બહુ વિરલ રીતે પાળી શકે છે આગળ જે નવે કાટીઓ બતાવી છે તેમાંની મન, વચન અને શરીરથી અનુમતિ આપવાની ત્રણ કાટીઓ એને નથી હોતી અર્થાત્ એનું ઉત્તમ શ્રદ્ધાચર્ય

બાકીની ૭ થે કોમીએ લીધેલું હોય છે આશિક બહુચય લેવાને આ ૭ પદ્ધતિઓ છે

(૧) દ્વિવિધે ત્રિવિધે (૨) દ્વિવિધે દ્વિવિધે (૩) દ્વિવિધે એકવિધે તથા (૪) એ વિધે ત્રિવિધે (૫) એકવિધે દ્વિવિધે (૬) એકવિધે એકવિધે આમાના કોઈ એક પ્રકારને ગૃહ્ય પોતાની રાત્રિ પ્રમાણે સફલચર્ચા માટે રીકારે છે દ્વિવિધે એટલે કરવું અને કરાવવું એ અભેક્ષાએ અને ત્રિવિધે એટલે મન, વચન અને ગરીમ્થી અચાત્ મનથી કરવા કરાવવાનો ત્યાગ, વચનથી કરવા કરાવવાનો ત્યાગ અને સરીરથી કરવા કરાવવાનો ત્યાગ એ પ્રથમ પદ્ધતિ છે ૩૧ ૪ રીતે બીજી બધી પદ્ધતિઓ સમજી લવાની છે

પ્રહાયર્થના અતિચારો

કાર્ષ્ણ્ય પ્રતિજ્ઞાને લગતા ચાર દુષણો હોય છે તેમાં લૌકિક દૃષ્ટિથી દુષિતપણાનું તારતમ્ય માનવામાં આવે છે એ ચાર પ્રતિજ્ઞાના ધાતક તો છે જ પણ વ્યવહાર તો પ્રતિજ્ઞાના દર્શ્ય ધાતને જ ધાત માને છે એ ચારના ૧મ અને ૨મ અથવા પ્રમાણે છે

૧ પ્રતિજ્ઞાનો અનિકમ કરવો એટલે પ્રતિજ્ઞાના ભાગનો માનસિક સંકલ્પ કરવો

૨ પ્રતિજ્ઞાનો વ્યતિકમ કરવો એટલે એ સંકલ્પની સહાયક મામત્રીના સયોગની યોજના કરવી આ બંને દુષણ રૂપ હોવા છતાં વ્યવહાર એ બંનેને ક્ષમ્ય ગણે છે અર્થાત્ મનુષ્યની અપૂર્ણ જૂમિકા અને તેની આસપાસનું વાતાવરણ બેના એ બંને દોષો ચનાવી લેવાય ખરા

૩ પણ જે પ્રવૃત્તિને લીધે વ્યવહારમાં પણ લીવેલી પ્રતિજ્ઞાનો આશિક ભગ મનાય અર્થાત્ જે પ્રવૃત્તિ વડે મનુષ્યનું વર્તન વ્યવહારમાં દુષિત મનાય તે પ્રવૃત્તિને ત્યાંત્ય માનવામાં

આવી છે એવી પ્રવૃત્તિનું જ નામ અતિચાર વા દોષ છે અને એ ત્રીજો દોષ ગણાય છે

૪ અનાચાર એટલે પ્રતિજ્ઞાનો સર્વથા નાશ એ મહાદોષ છે

અહીં સર્વથા અક્ષયર્થ કે આર્થિક અક્ષયર્થ સાથે જો અતિચાર રૂપ દોષો સબધ ધરાવે છે તેમનું નિવેચન કરવાનું છે અને તે ત્રીજો પ્રમાણ છે

સરથા અક્ષયારીને દરતકર્મ અને બીજી એવી દુષ્ટતાઓ દોષરૂપ છે તથા આગળ પાચમ્યા પ્રશ્નજુમા જો ૦૧ મમાધિરથાનો જતા-યા છે તેમના પાનનમા જેટલીજેટલી ખામી ગ્રહે તે પણ દોષરૂપ છે એ દોષોના સેવન દ્વારા અક્ષયર્થો, ઔષ્ણ્યો જગ છે એ વાત સર્વથા અક્ષયારી પોતાની પ્રતિજ્ઞાનો પૂરો ભર્મ સમજે તો તો મમજ જ જાય અને એ દોષોને પાસે ફરમાવણુ ન દે પણ ગર્હ વડ અને જડ એમ સમજે કે આપણી પ્રતિજ્ઞામા તો માત્ર સ્ત્રીપ્રમગનો ત્યાગ છે એમા દરતકર્મ વગરના નિરોધી વાન ક્યા આવે છા શાસ્ત્રમજે તેનાને જરાગર મમજાવવા ઉપર હેના દોષાને અતિચારન પે જતાવેના હ

આર્થિક અક્ષયારી એટલે દુરુચ તેજુ શીન મોગે બાજે રસદાગમતોય સુધીનું છે અવગ મતોષો. અર્થ પુરુષ કે સ્ત્રી મમાનમમન વિવાહપદ્ધતિમે પોતાના વૈશિષ્ઠ્ય પ્રેમનું સ્થાન અમુક સ્ત્રી કે અમુક પુરુષને જ જતાવે, પણ એ પ્રેમનો વિદય જો તે દોષ, બ્યારે ત્યાજે તો ન જ અને એ છે આ અર્થમા પરના કે પરપુનનો ત્યાગ આપોઆપ આવી જાય છે ઉપરાત લાગે જેન પદ્ધ તરીકે નયી મમજતા એવી વેરવા,

કન્યા કે કુવારી સ્ત્રી તથા રક્ષિતા સ્ત્રી વગેરેનો અને સમાજને અમાન્ય એવી નિવાસપદ્ધતિએ ચતા લગ્નનો પણ ત્યાગ આ જ અર્થમાં સમાર્પ જાય છે. આમ છતાં સ્વસ્થમતોની હોઈને પણ નિયમરૂતિઓ આવીને થયેતો વર્ગ જાણના કે અજ્ઞાણતા એવી એવી છૂટો ગ્રામે છે. જે દ્વાગ પ્રતિજ્ઞાનો ભગ ન કહેવાય, અને પોતાની વૃત્તિને પોતપણુ પણ મળે એવી છૂટો એ ગૃહસ્થના જીનને અતિચારરૂપ છે. માટે જ એ અનાય નીય છે એવી એવી જે છૂટો છે તેનું પાત્ર સખ્યામાં વગી કગ્લુ ઢરીને શાસ્ત્રકારે દોષોનું જે સ્વરૂપ બનાવ્યું છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે ગૃહસ્થના શીનના એવા પાત્ર અતિચાર છે (૧) ઇતરપરિગૃહીનાગમન (૨) અપરિગૃહીનાગમન (૩) અનગકીડા (૪) પગવિસાદકરણ (૫) કામમોગોમાં તીવ્ર અભિનાય.

એ પ્રત્યેનું સ્પષ્ટ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે —

૧ જે સ્ત્રીઓ પરવારકાટીની નથી તેમને પૈસા વગેરેની લાભ્ય આપી અમુક સમય સુધી પોતાની કમી એટલે સ્વદારકાટીની કમી અને તેમોની માથે ઠામાચારનો પ્રત્યક્ષ વ્યવહાર રાખવો, એનું નામ ઇતરપરિગૃહીનાગમન.

૨ જે સ્ત્રી પોતાને માટે અપરિગૃહીતા-અસ્વીકૃતા છે, જેના લગ્નની પદ્ધતિ સમાજમુખત નથી જે વેળા વગેરે નિયત રીતે અન્યનીકૃત છે એટલે પોતાનો માટે અપરિગૃહીત છે જે એક મમયે પરિગૃહીતા હોવા છતાં નિર્માનમાં અપરિગૃહીતા છે અર્થાત્ જે કોઈ વારણથી પનિથી છૂટી થયેલી છે વા પ્રેરિતપતિકા છે, વિધવા છે, ...

મરિયપતિકા (માડા પતિવાળી) છે વળી જે પરિગૃહીતા હોવા છતાં આશ્રિતરૂપે પોતાની છે વા પોતાની દાસી વગેરે છે એવી તમામ પ્રકારની સ્ત્રીઓ સાથે જૂન્યાપને લીધે વા સ્વતંત્રતાપની પૂરી સમજણના અજાણને લીધે જે કામ પ્રસન્ન બની જાય તે અપરિગૃહીતામનન

૩ મમે તે સ્ત્રીના કામ્યમેલને આશીને કીડા કરવી અનુરાગપૂર્વક મમે તે સ્ત્રીને આનિતરી, પુરુષે પુરુષ સ્ત્રી કે નપુસક સાથે, સ્ત્રીએ સ્ત્રી, પુરુષ કે નપુસક સાથે અને નપુમકે પણ એ સ્ત્રી સાથે કામાચારને લગતો વિચાર કરવો, દસ્તકર્મ વગેરે કુચો'ટાઓ કરવી લોકકાના કે ચામના વગેરેના કૃત્રિમ માધ્યમોદ્વારા કામાચારનું સેવન કરવું, મનમુજ્જ એ કે જે દ્વારા કામરાગને પ્રવળ વેગ વડે એવી કામપણ પ્રવૃત્તિ કરી તે અનર્થકીડા

૪ કન્ધાદાનમા ધર્મ છે એમ સમજીને વા સ્ત્રીદિકને કારણે બીજાઓને માત્ર કન્ધાઓ કે વગેરે શોધી આપવા વેવાઈઓ અને વેવાઓને મળવું વા એ જ પ્રવૃત્તિ માત્ર કામરાગને લઈને કરવી તે પરિવાહકરણ

૧ સખ્દ અને રૂપ એ બે કામરૂપ છે ચંદ્ર, રસ અને રપદ્ય એ ત્રી બોમરૂપ છે એ પાત્રમા અત્યંત આસક્તિ રાખવી, તથા વાછકરણ આદિના સેવનનાગ વા કામચાતુર્યેકત પ્રયોગોદ્વારા કામાભિલાષને અધિકાધિક ઉત્તીર્ણ કરવો તે કામભોગતીમાભિલાષ

આ પાંચે પ્રકારની પ્રવૃત્તિ સ્વતંત્રસંવોધી ગૃહગ્યના શીલને દૂષણરૂપ છે

કોઈ પણ મહાશ્વ એ પરમતોષને પૂરેપૂરો વફાતો રહે તો તે એ પાત્રમાની એક જુઓ પ્રવૃત્તિને કદી પણ નહિ આપ્યે એવી વચનગી તો કોઈ વિવિધ વ્યગ્નિમા જ મહારી રહે છે પણ ત્યાં સમુદાયના આ પારમધાગ્યનો પ્રસંગ આવે છે ત્યાં એ વિચાર મુદાયથી નિષ્ક્રિય અને તત્કાલીન માનાગિત પરિસ્થિતિને વક્ષમા રાખીને જ કમવાનો રોય છે આ અતિથાગે બ્રહ્મ ચવામા પણ એ દષ્ટિ એક નિમિત્તરૂપ છે

સમુદાયમાં એવી પણ ઓક વ્યગ્નિઓ હોય છે જે પરમતોષના નતને ભંગવરા પ્રવર્તે તો જરૂર કહે છે પણ એમનામાં એ વતનો મૂળ હિંદુ મમજવા જેટલી મૂક્ષ વિવેચકિન ધણી ઓછી હોય છે એથી તોફા જે સ્ત્રીઓને પણ પરોગીની નથી ગળના તેઓને પસા વગેરે આપી પેનાની કરી થઈ તેમની માથે પ્રમજ રાખના એઓને પોતાના વતનો અગ પણ ભજ ન જગાય એ વ્વાભારિક છે પણ સમાજ આવી પ્રવૃત્તિનો પ્રમજ વિરોધી ન હોય ત્યાં એ પ્રવૃત્તિને અન ચન્નીય માને પણ કાણ ?

આરી ગિયનિમા નતધારીના નતુ જગજગ પાનન થાય, વતનો પૂરો મમ તેની મમજમા આવી જાય એ વક, જરૂર પ્રવૃત્તિનો મનુષ્ય પણ પેનાના હીરેય વતનો અકલમ જરાનર રહે એ દેગુપી શાસ્ત્રકાં દત્તપ્રગિષ્ઠીનામનની પ્રવૃત્તિને પૃથક્ જનાવી અનિચાર્યપે દરાવી અને જાતે તે સામાજિક ઝગીની ગળાતી હોય તોપણ તેને સાફ સાફ ચન્દોમાં તદા અનાચન્નીય મટીની વમતરી કોઈ પુરુષ અધારસનેરી ગ્દેવારી ગળાતરીએ ગેને જલે મોદે

તેને તેને પરણીને સ્વદારા બનાવે અર્થાત્ બીજીનીજ અનેક કન્યાઓને, કુવારી સ્ત્રીઓને કે દામ્પ્તિ વગેરેને પરણે છતાંય તે પરધુનાગ પોતાના નતનો ચોડો પણ ભગ ન સમજે અને બહુવિવાહની પ્રથાને ટેકા આપનાર સમાજ તો એ રીતને અનુમોદન જ આપે પણ પરમાર્થ રીતે વિચારતા જ્યારો કે આ પ્રશ્ન સ્વદારસતોષીને દુષ્કર છે વળી જૂના જમાનામાં આઠ જાતના વિવાહ થતા — માઝ, પ્રાજપત્ય, આર્ય, દૈવ, ગાધર્, આસુર ગણ્ય અને પૈશાચ — આમાંના આગળ ચાર આચારકોનીના છે, પાછલા ચાર અનાચારકોનીના છે કાર્ધ એક જૂના બનાવને આધારે પાછલા ચારમાંના ગમે તે વિવાહને અવનબી કાર્ધનું પાશ્વિમદ્વ્ય કરે અને માને કે મે તો અમુકને અમુક વિવાહપદ્ધતિએ સ્વદાર તરીકે સ્વીકારેલી છે, તેમાં મારા સ્વદારસતોષને શો બાધ આવે? આ ઉપરાંત ને ને સ્ત્રીઓનો વિવાહ સામાજિક રીતે વળ્ય છે તેઓનો પણ સ્વદારારૂપે સ્વીકાર કરવાનો નિષેધ આમાં આવી જાય છે આ બધી બાબતો તરફ સ્વદાર સતોષીનું ધ્યાન બેસાય, તે સ્વદારસતોષના ગ્રાબીયને બરાબર સમજે અને ક્યારે પણ આવા જામકે પ્રસંગોમાં લપટી પડી પોતાના વ્રતને મહિન ન બનાવે એવા અનેક શુભ ઉદ્દેશોથી શાસ્ત્રકારે આ બીજા અતિચારને વર્ણવેલો છે અને તેનો સ્પર્શ સરખો પણ નિષેધોનો છે

અચૌર્ધ્રવ્રતનો નિયમ લેનારાએ પોતાના મોજમોખો જરૂર યોજા કરવા જોઈએ આવી વ્યાપ્તિ સાલગનારો માર્ગ લક્ષ્ય જરૂર પૂછશે કે અચૌર્ધ્રવ્રતનો નિયમ એ એક જુની માન્ય છે અને મોજશોખનો ત્યાગ એ પણ એક જુની માન્ય છે,

એ બેમા કાર્યકારણની મક્કનના જેવી વાત મ કરો છો ?
જેની દષ્ટિ હાલી, રિવેક્ષી અને મર્મત્રાહી, મહીર વિચાર
કરનારી હશે તે તો ઉપરના નિયમને બરાબર સમજી શકે
તેમ છે તે જ ન્યાય આ ત્રીજા અને પાંચમા અતિચારો
વિષે ઘટાનવાનો છે જે એ અતિચારોને સેવે તે કદીપણ
સ્વદારમતોપ ન જ રાખી શકે એ અતિચારોના વર્જનમા
જ સ્વદારસંતોષનું પાનન છે અને સ્વદારસંતોષના પાલનમા
જ એ અતિચારોના નિષેધ છે આમ એ બન્ને એકબીજા
સાથે ઘટ અને માગીની પેઠે સંકળાયેલા છે આ તો માર્ગ
ભ્રમક - વક્ર મનુષ્ય એમ સમજી જેમ કે માલક સગીત
સાલગણુ, વેધક રૂપો જોવા એમા વગી સ્વદારસંતોષનો થાડો
પણ ભગ શેનો ? એવા ભાક નહિનું વનણુ એ અતિચારો
તરફ જરા પણ ન થાય અને એના આચરમા સ્વદારમતોષની
વિરાગતા આવે એ માટે જ ત્રીજો અને પાંચમો અતિચાર
શાસ્ત્રકારે સમજાવ્યો અને નિષેધ્યો છે

સ્વદારસંતોષી ગૃહસ્થ પોતાના પુત્રપુત્રીઓને યોગ્ય ન્યજ
પગલાવે વા એ કામ કોઈ યોગ્ય સમજનાર અને જવાબદાર
સ્વજનને ભગાવે પણ એ તરફ એની લેરા પણ બેદરકારી
ન જ ચાલે જે એના આવશ્યક કાર્ય તરફ તે બે રકાર
રહે તો એ જૈન ધર્મનો ઉપનાત (વિનાશ) કહે છે એ દખીલતને
શાસ્ત્રકારે અષ્ટ શબ્દોમા મૂકી^{૧૫} છે કૃષ્ણ^{૧૬} અને એટલે
વગેરે દૃશ્યોને પોતાના સનાનોના વિવાહ ન કરવાનો નિયમ
હોતો, પણ એમના એ ખાસ દામની જવાબદારી સમજનાર
સ્વજનોએ માથે લીધેલી હતી એ વાત જૂનવાની નથી હરે
કોઈ અદારમતોષી સ્નેહાદિને કાગળ, દાક્ષિણ્યને લીધે કે

કન્યાતાનમાધર્મ સમજી બીજાના સતાનોના મગપણ કે વિવાદ
 નોરેની પ્રતિ કરે તો ॥અંકાર ૫૬ છે કે એ પ્રતિ એના
 અક્ષયર્થને આબીરૂપ કે આ વસ્તુ ઉપ ઉપ થી જ
 જોનામા આવે તો એને લીધે અક્ષયર્થને કશી હાનિ થતી નહિ
 જાણે પણ જરા બેજા વિચારપ્રદેશમા લીનરીશુ તો મટ સમજી
 પકાશે કે મેદાદિનો કારણે કે પુણ્ય સમજીને સગપણ વગેરેની
 પ્રતિ કરનાગએની દશા છેનટ એવી ચર્ચ જાપ છે કે
 જની આજકાનના વરકન્યાના માલોની છ આ 'સામા
 સ્વધારસતોડી પોતાના મનને મરામત વગગી રહે એ જ,
 કપરુ કામ છે તદુપગત એમા બીજા પણ અનેક હોનો છે
 વગ કે કન્યાના પમપાતને લીધે ગમે તેવા કલ્પેકાં કરી દેવામા
 આવે છે જે પશ્ચિમામે સમાજમા બીજા અનેક સડાઓ
 પડે છે આમા અંગ બાધ- કારણને લીધે સ્વધારસતોપીને
 સારુ એ પ્રતિ વર્ત્ત માનવામા આવી છે

સામા ધમામૃતનો કતા પતિ આશાધર (તેમો સમે)
 અહીં એક અગત્યની વાતો દેાટ આ પ્રમાણે કહે છે તે
 કહે છે કે પોતાના સમાનધર્મને સાગી કન્યા આપવી એ એના
 મને વૉને સુધારી આપવા જેટુ મદાપુણ્યનુ કામ છે,
 કારણ કે ખરુ ધર તો સ્ત્રી જ છે પણ લીત કે છાપરુ વગેરે
 નથી (૫૫૪)

પડિન આગાવર પરિવાદકગણને અતિવાર રૂપે
 બતાવે કે અને એની ન્યાયના પપુ જેવી આગળ કરી
 છે તેની કરે છે આમ જતા એ સાધર્મને સત્કન્યા
 આપવાની પ્રતિને પુણ્યકામની ગણે છે એનુ કારણ
 એ જ હાર્દ નકે કે તે મમો રોમેએ આ અનિચારની

આડમા રહીને સ્વમતાનોના વિવાહ જેવા મબીર પ્રસંગો તરફ તદ્દન બેદરજારી બતાવી હશે અને એને લીધે અનેક અનાચારો કે ડુઝ્મદો વધ્યા હશે, જેને પશ્ચિમામે 'અરે જૈનીઓ પરણે તો છે પણ પોતાના છોડગ પરણાવવામા પાપ સમજે છે' આવા ઉપાસભોથી જૈન ધર્મ વગેવાયો. પણ હશે 'આવી કોઈ મિથિતિ જોના થઈ હશે તેથી જ એ પડિતે માધમીને સદ્કન્યા આપવા ખાસ બલામથુ વરી હશે અને એ દેવગણ પ્રમાણે ઉચ્ચિત પણ હશે જાગમા તેરમા સૈકાના આચાર્ય હેમચંદ્રે પોતાના ડોડગઓના મગપણ કે વિનાદ વગેરેનો વ્યવસ્થિત પ્રમથ ન કરનાર મુહુરથને જૈન ધર્મનો ઉપવાતગ (નિનાસક) કહ્યો ૧૮ છે, એનું કારણ પણ એવી જ કોઈ આમાનિક એ ગદાગી હોય એમ લાગે છે. પગવિવાહકરણનો એક ખીજો પણ અર્થ છે અને તે એ ન, એ નહીં હોય પણ ખીજો વિવાહ કરવો. આ પ્રવૃત્તિ સ્વદારસતોષીના શીયને વિનશ્ચ છે. ધારો કે હયાત સ્ત્રીથી સતોષ ન હોય તો પણ સ્વદારસતોષીનું એ કર્તવ્ય છે કે તેણે સદનનીનતા ડેળરીને વા સ્ત્રીને અત્યંત અગુરૂળ વરીને પોતાનો વ્યવહાર ચલાવવો પણ ખીજી સ્ત્રી કરવાનો સદ્વ્ય મગ્જો પણ ન કરવો. એમ કુવામા જ સ્વદારસતોષપતનું ચચાર્ય પાનન છે. આ ખીજો અર્થ આચાર્ય દગિલના પચાત્તડની વૃત્તિમા અન્ય મત તરીકે અને સાગારનર્મમૃતની ટીકામા ખીજન અર્થ તરીકે પણ આપેનો છે. આ ખીજન અર્થનો ઉદ્ભાવક ગમે તે હોય પણ તે આજની પરિસ્થિતિમા તો ખામ ગ્રાણ છે અને એ અર્થની દૃષ્ટિએ આ અતિચારનું વર્જન સર્વથા આનરયક છે.

ઉપર મહાના પાપ અતિચારોદ્વાગ શુદ્ધચેના તીનને
વ્યવહારથી—અધુનદૃષ્ટિથી—બૌદ્ધિક ભગ શાય છે પણ જે
શીરને પ્રાણમયુ મમળે ન તેનાથી નો તેનો આશિકભગ
પણ કેમ સતી મમલ? ખરી રીતે તો તે પ્રેક્ષ અતિચારને
શીરો ખસ ન મમળવો જોઈએ

અતિચારોનું જે સ્વરૂપ બતાવ્યું છે તે વ્યવહારસતિથી
પુરવતે બાજુ છે પતિનના ની માટ પણ અતિચારો તો
તે ન છે, માત્ર તેને તગા પહેના અને ખીજા અતિચારની
વ્યાખ્યામાં ખામ ફેર છે, જે આ પ્રમાણે છે — પતિનના સ્ત્રી
પોતાના સ્વીકૃત પતિ સિવાય ખીજા કાઈને પતિ મમળવાની
ક ના સરખી પણ ન કરી ના એવો જેવો પતિ
મળે તેવો દેવરૂપ સમજવો એવા એમતિક નિયત્રણને લીધે
એને માટેના ઇત્વઅપરિગૃહીતાગમનની વ્યાખ્યા છુટી કરવામાં
આવી છે જેમકે કાઈ શુદ્ધચર્યને બે સ્ત્રીઓ હોય અને એમને
પોતાના પતિનો પ્રસંગ વારસૂગી કરવાનો હોય હતા તેથી
વધુ મમલસુધી પતિનો પ્રસંગ કરવાનો પ્રયત્ન રે એ તેને
માટે ઇત્વઅપરિગૃહીતાગમનનો અતિચાર છે

કોઈ પણ સ્ત્રી જૂનવાપથી ગમે તે મમલ ના પરપુરુષનો
પ્રસંગ થઈ જાય તે તેને સારું અપરિગૃહીતાગમનનો
અતિચાર છે પછોના તમે અતિચારો સ્ત્રી અને પુરુષ
એ સરખી રીતે સમજવાના છે આ બે અતિચારોની
છુટી વ્યાખ્યાને લીધે આ વિષયમાં પુરુષો જેટલો નિગ્રહ
રહેવા દેવામાં આયો છે તેટલી જ સ્ત્રીને આશ્રમ રાખવામાં
આવી છે એ દો ત દુરલ મમલઈ જાય છે અતિચાર

સતોપી પુરુષ વેદ્યાગમન કરે યા કોઈ એવો બીજી જાતનો પ્રમગ રાખે તો તેના સ્વદારમતોપનતનો સર્વથા ભગ નથી મનાતો, માત્ર તેને અતિચાર જ લાગે છે એમ ધર્મશાસ્ત્ર કહે છે અને સમાજ તો દેશાચાર કે રીતિને નામે એનો બચાવ પણ કરી લે છે ત્યારે પતિવ્રતા સ્ત્રીને પરપુરુષ સાથે બીજી તો કાઈ નહિ પણ માત્ર હામ્યનો— નિર્દોષ હામ્યનો પ્રમગ આની જય તો તેમા તેના પાતિવ્રત્યો રક્તિ માનવામા આવે છે એટલું જ નહિ પણ એવી નિર્દોષ સ્ત્રી કુલદોકાની મનાઈ હોય એવા અનેક દાખલા ધર્મશાસ્ત્રમા જાણ પણ ઉપનખ છે આપણા દેશમા સ્ત્રીપુરુષના અધિવાસનુ વૈષમ્ય આચાર અને રિવાજમા ઘણા કાળથી ચાલુ આવે છે એનો પડવો ધર્મવિવાનના ક્ષેત્રમા પણ પડે એ સ્વાભાવિક જ છે

આ જાતના પુરુષપ્રાધાન્યવાદની અમગ સ્વદારમતોપનત ઉપર એક બીજી પડુ થયેલી છે, જેનો વૃત્તાત આ પ્રમાણે છે ઉપાસદશાગસૂત્રમા શ્રાવકોના—મૃદુચેના પ્રતો અને તેમના અતિચારોનો ઉલ્લેખ છે તેમા એથા અપ્રાપ્ત તરીકે સ્વદારમતોપને અને તેના પાત્ર અતિચારોને જણાવેના છે પણ પત્રીના વ્યાખ્યાકારો ગૃહ્યાતના પહેલા બે અતિચારોનો વિભાગ બીજી રીતે બતાવે છે તેઓ કહે છે કે જે પુરુષ સ્વદારમતોપી છે તેને જ પહેલા બે અતિચારો મહત્તરી થકે છે અને જે પુરુષ માત્ર પરદારમતોપી છે તેને માટે તો એ બે અતિચાર રૂપ જ નથી

સ્વદારમતોપનો આગળ જણાવેલો પત્રસાક્ષીએ પરોલી સ્ત્રી મિત્રાપત્રી જની સ્ત્રીઓને ત્યાગવાનો વિશાળ અર્થ જ

આનુ 'મરી' હોત તો અતિચારોના આ વિભાગને જરાપણ સ્થાન ન મળત. ટીકાકારો કહે છે કે સ્વદારસતોષને પાળનારા પુરો મમાજમા બે પ્રકારના મળે છે એક તો એવા કે જેઓ માત્ર પદ્માવજ્ઞ છે અને બીજા માત્ર સ્વદારસતોષી છે. પરદારવજ્ઞ એટલે જેઓ માત્ર પારકી સ્ત્રીઓને—બીજાએ પચમાક્ષીએ સ્ત્રીમરેલી સ્ત્રીઓને—જ વજ્ઞ છે નહિ. વેશ્યાને તથા જેમને લોભ પદ્મી તરીકે નથી માનતા એવી સ્ત્રીઓને આરા પરદારત્યાગીની મર્યાદામાં વેશ્યા વગેરેના નિષેધ નથી જ આવતો. એવા પુરુષ વેશ્યાદિગમન કરે તો પણ તેનું નત અખજિત રહે છે, અને પણ દૂષિત થતું નથી એનું દારણ એ છે કે લોકો વેશ્યા વગેરેને પરદારા નથી જ માનતા. આમ છે માટે પરદારત્યાગીને પહેલા બે અતિચારો અતિચાર રૂપે નથી જ ઘટતા. હવે જે પુરુષ સ્વદારમતોષી છે, જેના વ્રતની મર્યાદા પોતાની સ્ત્રીથી આગળ જતી જ નથી જેને પોતાની સ્ત્રીમાં જ સતોષ માનનારું નત છે તેને કદાચ વેશ્યાદિને પોતાની સ્ત્રી તરીકે બનાવી પ્રસન્ન કરવાની છૂટ બીજી યામ તેથી જ એને સારુ તે છૂટ તદ્દન નિષિદ્ધ છે. જ્યાંય કદાચ તે એવી છૂટ લે તો પણ તેના નતનો સવચા ભય તો મનાતો નથી માત્ર આશિષ્ક પણ્ય મનાય છે.

ઉપર્યુક્ત અતિચારવિભાગની કલ્પનાથી આપણે કયા રાષ્ટ્રોએ છીએ કે સ્વદારમતોષનો અર્થ એ વ્યાખ્યાકારોના જમાનામાં કાર્મક મહીર્ણ થયેલો જણાય છે એથી જ વ્યાખ્યાકારોએ પુરુષની પ્રચલિત ગ્ચિતિને લક્ષ્યમાં રાખીને સ્વદારમતોષના પદ્માવજ્ઞ અને સ્વદારસતોષ એવા બે

વિભાગ ત્રણ છે અને તે તે અભિપ્રાયોના વિભાગ
ઉપર્યુક્ત રીતે ઘટાવેલા છે

ત્યારે મહાજમા એવા પુરુષોનું જાણીતું હોય કે જેઓ
માત્ર પરદારનો ત્યાગ કરી રોકે છે નહિ કે વેરવાદિનો, પણ
દેશાચાર કે મામાનિક રૂઢિ પણ એવા બધાઓને ટેકા
આપતા હોય, ત્યારે માત્ર તેઓને લક્ષ્યમાં રાખીને ધર્મશાસ્ત્ર
પણ પોતાના વિધાનોની પુનઃવ્યવસ્થા પુરવાનું કરે છે

એ રીતે સ્ત્રીમહાજને લક્ષ્યમાં રાખીને ભારતના એક
પણ શાસ્ત્રમાં એક પણ પુનઃવ્યવસ્થા થઈ દેાય એવું હજી સુધી
તો કોઈ ઇતિહાસગ્રંથે નોંધેલું વાસ્તુ કે સાબળું નથી

પ્રજ્ઞચર્યની નિરૂપવાદતા

અદિમા, સત્ય, અન્તેય વગેરે મદાનતો સાપનાદ છે પરંતુ માત્ર એક સહચર્ય જ નિરૂપવાદ છે અદિમા નત આપવાદ છે એટલે સત્રપ્રકારે અદિમાનો પાનક કોઈ ખાસ વિશિષ્ટ લાભના ઉદ્દેશથી દિસાની પ્રવૃત્તિમા જીનરે જતા તેના નતનો લગ નથી મનાતો કેટલાક તો પ્રમગો જ એવા આવે છે કે જો લઈને એ અદિમક દિસા ન જ કરે યા દિસામા પ્રગત ન જ થાય તો તેને વિરાધક પણ મનાતો છે ૨૦ વિરાધ એટલે જૈન આત્મો લોપક આવી જ સ્થિતિ સત્યનત અને અન્તેયાદિ નતમા પણ ઘટાવવાની છે પણ સહચર્યમા તો આવો એક પણ અપવાદ નથી જેણે જે જાતનું સહચર્ય સ્વીકાયુ હોય તેણે વિ ॥ અપવાદ તેનું ને તેનું જ આવરવાનું છે

ખીજના આધ્યાત્મિક દિનની દૃષ્ટિ સત્યમા રાખીને અદિમાદિનો અપવાદ કરનારો તટસ્થ યા વીનગમ ગ્રી મકે છે પ્રજ્ઞચર્યના અપવાદમા એવો સંભવ જ નથી, એનો પ્રસંગ તો ગમ, મોહ કે દ્વેષને જ અર્પી છે વળા એવો કામાચારનો પ્રસંગ કોઈના આધ્યાત્મિક દિનને મારે પણ

સહવી નથી શકતો. આવા જ કારણથી અહ્યયર્ષના પાતનનું નિરપવાદ વિધાન કરવામા આવ્યું છે અને એ માટે દરેક જાતના ઉપાયો પણ જતાવવામા આવ્યા છે અહ્યયર્ષનો ભગ કરનાગને પ્રાયશ્ચિત્ત તો આકરા છે, તેમા પણ જે જેટલે જિએ દરજ્જેથી અહ્યયર્ષની વિગધના કરે છે તેને તેના દરજ્જા પ્રમાણે તીવ્ર, તીનતર, તીનતમ પ્રાયશ્ચિત્ત કહેવા છે જેમકે કોઈ સાધારણ કુલ્યક સાધુ અચાન અને મોહને વગ થઈ અહ્યયર્ષની વિગધના કરે તો તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત એના કુલ્યક અધિકાર પ્રમાણે યોજાયું છે અને કોઈ ગીતાર્થ (સિદ્ધાન્તો પાગ્ગામી અને સર્વામાન્ય) આચાર્ય આવી જૂન કરે તો તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત પહેલા કુલ્યક સાધુ કરતા અનેકગણ વધારે કહેલું છે લોકોમા પણ આ જ ન્યાય પ્રચલિત છે કોઈ તદ્દન સામાન્ય માણસ આવી જૂન કરે તો સમાજ એ વિષે વગભગ બેદરકાર જેવા રહે છે પણ કોઈ કુલીન અને આદ્યકોટીનો માણસ આ પ્રસંગને અંગે સાધારણ પણ જૂન કરે તો કદાપિ સમાજ તેને સાખી લેતો નથી અહ્યયર્ષભગ વિષેના પ્રાયશ્ચિત્તનું વર્ણન આપીએ તે પહેલા કામમરકારોને અકુશમા તાવવાને લગતી વિશેષ હકીકત દૂકમા જણાવી દઈએ

કોઈ અહ્યચારી અહ્યયર્ષને પાળતો હોય, તે માટે ઉદ્યમતીર પણ હોય જતા એણે જિભા ચતા પ્રજાતમ કામસન્કારને અકુશમા કેમ લાવવો? એ પ્રશ્નનો નિકાલ લાવવા તે અથકારો આ પ્રમાણે રહે છે

એવા પરવશ બનેના અહ્યચારી એ પ્રશ્નના હોય છે એક તો ગુરુ કે વડીલોના આચાર્ય અને બીજા સર્વથા

સ્વચ્છ હી જેઓ આચાર્યારી છે તેઓને માટે જ આ નીચેની યોજના છે આચાર્યારી બ્રહ્મચારી યુરુની કે વડીની સમક્ષ પોતાની વિદ્વજ સ્થિતિને પ્રકાશિત કરે પણી યુરુ એને ધણી લાગ્યા સમય સુધી નિર્વિકાર બોજન ઉપર ગમે નિર્વિકાર બોજન એટલે જેમા ઘી, દૂધ માખણ, દહીં, ગોળ મધ, તેન, ખટાસ મગ્યા વગેરે મસાનાદાર ઉદીપક પદાર્થો લેશ પણુ ન આવતા હોય, વગી તમેલો એક પણુ પદાર્થ તેમા ન હોય, માસ અને મઘ તો એને વર્ત્ય જ હોય લાગ્યા સમય સુધી આવી ચર્ચા ગમ્યા પડી એની વિદ્વવના ન મટે તો એવુ જ બોજન તેને પ્રમાણુમા ઓણુ ઓણુ આપવુ અર્થાત્ સરીરના નિર્માદને બાધ ન આવે એની રીતે એને રોજ ઘોડો ઘોગે બૂખ્યો ગખવો આ પડી પણુ કોઈ ફેરફાર ન જણાય તો તેને લાગ્યા ઉપવાસો કમતવા ઉપવાસોથી પદા એ કેમલે ન પડે તો એની પાસેથી સેવા વગેરેનુ ખૂન મહેનતી કામ લેવુ પડી તેને મદિનાના મરિના સુધી ગમેજ ગહેવાની બનામણુ કરની પડી મોઈ સુશીર સાથી આપીને તેને લાગ્યા તાગા નિદારો (પન્થો) કરાવવા પન્થના ચાખ્ધી પણુ એ ન સમે તો જો એ લાગ્યાબ્યાસનો તસિત્ હોય તો તેને માત્રો કદરથ કરાવવા તથા તેના અથો પણુ વા રખાવવા આ ગ્વાધ્યાયની પ્રવૃત્તિ રાત દિનસ ચનાવવી અને તે પણુ લાગ્યા સમય સુધી આ બધા ત્યાગપ્રધાન ઉપાયો અનવરત ચાલુ રાખવાના છે એ ચાહ રાખવુ કોઈએ

મનુષ્ય આત્મોની વ્યવસ્થામા મથાકમ પસાર થઈ પડી સન્ધાસમા આવતો હોત તો આવી યોજનાનો ઉદ્ગમ લા રે જ થાત વા સન્ધાસની પ્રતિષ્ઠા અચુક મુદત સુધીની

હોત તો પણ આજ બધારણની જરૂર ભાગ્યે જ રહેત આ ઉપરાંત ક્ષત્રિયારિષ્ટીઓના આ પ્રસંગને લગતા પ્રાયશ્ચિત્તના પ્રમાણે, તેને પ્રાયશ્ચિત્ત આપનાગઓની યોગ્યતા મને આ ભતના ગભીર પ્રસંગો તરફ ગુરુ ઉપેક્ષા રાખે તો તે પણ કેવા મહાપ્રાયશ્ચિત્તનો ભાગી થાય છે, વગેરે વગેરે અનેક નિયારણો તો અથોમા નોધાયેલી છે ૨૧

અક્ષયર્થના ગ કરનારા ભિક્ષુઓ માટે પ્રાયશ્ચિત્તનું નિધાન આ પ્રમાણે છે

૧ અક્ષયર્થના ભગો લગતુ કુશ્વમ આવે તો ૧૦૮ શ્રામપ્રધામ મુધી મૌન ન્હી ધ્યાન કરવું

૨ જાહેર રીતે કાઈ માખી સીના નીતો તોડનાના ધરાવાથી અક્ષયયતુ ખડન કરે તો એના દીનાપયાયનો સર્વથા છેદ કરવો (દીનાપયાયનો કે કરવો એટલે કાઈને દીક્ષા લીધે ૨૦ ૪૫ થયા હોય અને તે જો આવો ગુનો કરે તો તેના ૨૦ વર્ષમાંથી ૧૫ વર્ષ લાપી નાખવા અો તેને પાચ વર્ષથી જ દીક્ષિત થયેરો જાતે કરવો એટલે તેને સવમા વહીન કે જદ્દ મળાનો અટકાવરો)

૩ ગર્ભપાત કે ગર્ભાધાનાદિ કરે તો પણ દીક્ષા પર્થાયનો સર્વથા છેદ કરવો

૪ સ્ત્રિવિરુદ્ધ અને મુખદારા મવુત કરનારના પણ દીનાપયાયનો સર્વથા છેદ કરવો

જો ઉપજ જણાવેલો અપરાધી આચાર્ય ઉપાધ્યાય વગેરેની પ ની ધરાવનો હોય અને તેજે ઉપરુક્ત ૨-૩-૮ નમમા લખેતા અપરાધ કર્યો હોય તો તેો ચક્રાયોગ્ય અનવગ્યાધ્ય અને પાગચિત પ્રાયશ્ચિત્ત આપવા

(અનુસ્થાપ્ય એવે દીક્ષાપાપનો છેદ કરીને પાછો દીક્ષાનો આરોપ ત્યારે જ કરવામાં આવે કે ત્યારે તેને અમુક આપેલ પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરું કરેલું હોય મામાન્ય માધુ-એને તો દીક્ષાપર્યાયનો છેદ કરીને તરત જ દીક્ષા આપવામાં આવે છે ત્યારે આ નેપથ્યકાર વ્યક્તિઓ માટે વિશિષ્ટ પ્રાયશ્ચિત્ત છે)

પ્રારાધિત એ અનવસ્થાપ્યના જેવું છે માન ફેર એ છે કે દીક્ષાપાપનો છેદ કયા પછી જે પ્રાયશ્ચિત્ત પૂરું કરવાનું હોય છે તે જે રેગમાં પોતાની અપરાધિતિ આદિ થયેલ હોય તે દેશાદિને છોડીને અને માધુવેગ મૂકી કરવાનું હોય છે)

સામાય જિમ્મુ નાચાય ઉપાધ્યાયાદિ પોતાના જિનત્વો પદનો ત્યાગ કરી ચિન્તાવ પ્રહર્યયોગે જગ કરે તો તેમને જીવના સુધી નાચાયાદિની પદની ફરી આપી શકાય નહિ તેમ તેઓ લઈ શકે પણ નહિ જો એ નાચાય ત્રેરે ગોનાની પદીનો ભાર અથને મોપી દે અને ગરુધી છૂટા થઈને જગ કરે અને તે પછી તેઓ સુધરી જાય એમ નોક્કમ સામે તો પણ જમ્મુ વા સુધી તો તેઓને તે પદની આપી શકાય નહિ જ નોકે વર્ષે આરી શકાય અને તેઓ તે વખતે લઈ પણ શકે

‘જીવકરુપ અને તેની જુલિને આધારે

અહાયર્થમાં એક ખાસ દષ્ટિ

અહાયર્થ પાળવામાં અદિમાની પણ એક ખાસ દષ્ટિ છે કામાચાર્યને સેવના બીજા અન્યો તો છે જ ઉપરાત ઓક જીવોનો ધાત પણ થાય છે ‘કામાચાર્ય સેવતા મનુષ્યને કેવા પ્રમાણેના અમયમ લાગે?’ એવો પ્રશ્ન શ્રીગૌતમે ભગવાન મદાવીને ક્યો એના ઉત્તરમાં ભગવાન મદાવીરે ભગવતીસૂત્રમાં જણાવ્યું કે “કોઈ મનુષ્ય કથી ભરેલી તળામા તપેતો સળિયો નાખે તો કોનો નાશ થઈ જાય છે તેમ કામાચાર્યસેની મનુષ્ય સીધોનિગત જન્તુઓનો નાશ કરે છે તે જન્તુઓ પણ આપાની પેઠે પચેન્દ્રિય છે અને તેમની સખ્યા નવ તાખ છે એ ઉપરાત એ જીવોની સાથે રહેલા સમ્બંધિમ જીવોની તો કાઈ સખ્યા જ થી’ વાત્સ્યાયન કામસૂત્રનો ગીકાકાગ જયમગજ પણ નીચેના શ્લોકકાગ એ જીવોત્પત્તિનો ઉદ્દેશ્ય કરે છે

રક્તજા કમય સૂમા મૃદુમય્યાપ્રસક્તય ।

સ્મરસચ્ચનિ કણ્ઠતિ જનયન્તિ તયાડવલામ્ ॥

અધ્યાય ૧, અધિમાર ૨, ૫૪ ૭૭-૭૮

અર્થાત્ રમન્સચ—ચોનિ—મા જે કહૂનિ—અગ આવે છે તે તેમા રહેના રક્તજન્ય સુદમ કૃમિઓને લીધે

કેવિ કાકોઃ પોનાના ગતિરદ્રશ્યમા (પરિ. ૩, શ્લો ૮,
૫ ૨૩) પણ આ જ વાતને આ જ શબ્દોમા મૂકે છે

યોનિચત્રસમુત્પન્ના, સુમૃદ્ધા અતુલશય ।

પીઠ્યમાના વિપદા વ ચત્ર ત મૈશુનેશ્વજેન્ ॥

યોગસાન્ધ પ્રકાશ ૨, શ્લો ૭૬, પૃ ૧૨૧

એમ જી આચાર્ય હંમચક્ર કામાચારમા થતા
હનવધનો ત્યાગ કરવા કામાચારના વર્જનનો ઉપદેશ કરે છે
અને સાથે શાસ્ત્રામનનો ઉપયુક્ત પુરાવો પણ દાક છે

વર્તમાન નિઠારે પ્રેક્ષુ આ જીવેતપસિત્તુ ચમર્ધન તો
જનજીતુ છે એમ બ્રહ્મચર્ય પાળવામા જેમ બીજી અનેક
દષ્ટિઓ છે તેમ આ જાતિ સાતી પણ એક દષ્ટિ છે અને
ખાસ કરીને જો પાપેતકો બ્રહ્મચર્યનો ઉપદેશ દેતા તેનો પણ
ઉપયોગ કરે છે

બ્રહ્મચર્યમાં સાવધ રાખવા માટે ઉપદેશશૈલી

આના ઉપદેશોમાં મોટે ભાગે સ્ત્રીજાતિની નિંદાદ્વારા તે પ્રતિ ધૂણા ઉપજાવી વિષય તરફનો વૈરાગ્ય ટકાવવાની હકીકતો આવે છે. આ જાતની સૈમી^{૨૨} સૂત્રકાળથી તે આજ મુખીના સાહિત્યમાં એક સરખી ચાલી આવે છે. સૂત્રોમાં કહેતું છે કે સ્ત્રીજાતિ બહુ માયાવાળી છે એનું મન કપાય હોય છે, વચન ખીજે હોય છે અને પ્રવૃત્તિ વળાંકે જાય છે. જેમ વૈતરણી નદી દુસ્તર છે તેમ સ્ત્રીઓ પણ દુસ્તર છે. સ્ત્રીઓ ખૂબ હાવભાવ કરીને પુરુષોને લવચાવે છે. માટે બ્રાહ્મચારી પુરુષોએ તેમનાથી ચેતના ચાલુ વળાંક બ્રાહ્મચારી પુરુષ ચેતતો હોય છતાં વદાય તેનું મન બહાર ચાલ્યું જાય તો તેણે એમ વિચારવું કે જોની તરફ મારું મન જાય છે તેણી મારી નથી, હું પણ તેનો નથી એમ સંસારનો અસ્થિર સંબંધ વિચારી તેણી તરફના રાગો દૂર કરવા પ્રયત્નશીલ રહેવું, આત્માપના લેવી (સૂચના તકકામાં પાળ કરવું), સુકુમારતાનો ત્યાગ કરવો, શબ્દાદિ વિષયોને ત્યાગ દેવા અને કામના પરિણામો વિચારી રાગ અને દ્વેષનો છેદ કરવા તત્પર રહેવું. યોગસાત્ત્વમાં આચાર્ય હેમચંદ્ર કહે

છે કે સ્ત્રીઓ સ્વભાવે જ દગ, ફૂર, ચચળ અને કુદીન હોય
 છે તેઓ તો એવી કુદૃષ્ટ હોય છે કે સ્વાર્થ માટે પોતાના
 પતિને, પુત્રને, પિતાને કે ભાઈને પણ ખાડામાં નાખતા
 પાણુ વળી ન જુએ દુઃકમાં સ્ત્રીઓ સસારનું ખીજ છે,
 નરકમાર્ગની દીરીઓ છે, શોકોનું મૂળ છે અને દુઃખોની
 ખાણુ ॥ માટે અભયચારી પુરુષે તેમનાથી સદા એતતા રહેવું

આની તક્ષી ઉપરાત એક ખીછ શૈલી પણ છે તેમાં
 ભય અને લાનચો દારા અભયચારીને આવધ થવાની સૂચના
 છે જેમ અભયચારી પુરુષ કે સ્ત્રી પોતાના નતમાં આવધ
 ન રહે તો તેને જન્મે જન્મે નપુમક થવું પડશે ૬
 ૭૫૭ પડશે નરકમાં તપેના લોભની પૂતળાને બેઠવું પડશે
 આ લોકમાં એવી પ્રતિજ્ઞા જશે નિર્ધનતા આવશે ભગવદ્
 વજેરે રોગો થશે વજેરે વજેરે

જે પોતાના મતને ભગવદ્ પામે છે તેને અગ્નિ પાળી
 મમાન છે, સાધુ ફની માળા મમાન છે વાવ તો તેની
 પામે તરણિયુ બની જાય છે, વિધ્વા ઉત્સવરૂપે થઈ
 જાય છે, તેના સાધિના મર્યા ફળે છે, જગતમાં જશ વર્ધે છે,
 તેને દેવો સહાય કરે છે નવે નિધાન માપડે છે, ચક્રવર્તી પણ
 મળે છે અને યથેષ્ઠ કામઓના પણ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે
 અભયચારીએ પોતાના મતને બરાબર સાચવવું આ રીતે
 અભયચર્યામાં આવધ રહેશ માટે એક તો અંગતનિના અત્યંત
 મધકર્મની વાતો કરી તેના તરફ ધ્રુવા પેા કરવાની અને
 ખીજ બધ અને લાનચ બતાવવાની ઉપેક્ષાથી પહેલેથી
 ચાલી આવે છે આ મિત્રાથ ખીજ માર્ગ સી રાસ્ટ્રમાં
 કે વ્યવહારમાં ચાલુ દોષ એમ જણાવું નથી

વૈવાહિક મર્યાદા

જૈન ધર્મ વિધાન દરે તો ધર્મચર્ચનું જ કંઈ એથી વિવાદ કેમ ન્વો, કેવા પાત્રની આવે કરવો, કેટલી વયે આવે વગેરે પ્રશ્નોનો નિર્ધાર જૈનોના પ્રાચીન આદિ ધર્મા નથી દેખાતો, તેમજ મતાનોત્પત્તિની આવશ્યકતા વિશે પણ એ રાજ્ય તરફ હિંમત ઈ ત્યારે વધેલ અતિઓ. જેમા મૃદુઆશ્રમની પદ્ધતિ ખાસ આવશ્યક માનવામા આવી છે—તેઓમા વિવાહને લગતા અને જાતના પ્રશ્નોનો નિર્ધાર અને મતાનોત્પત્તિની આવશ્યકતા વિશેનો ખામ મન નોધાયેલો ઈ અતિઓની પેઠે જૈન નાત્રોમા આ જાતના વૈવાહિક વિધાનો નથી પણ તેઓમા સ્ત્રીપુરુષોના જે જે વળુનો આવેના છે તે દ્વારા તે મમમની વિવાહવિધિ મર્યાદા વિશે જરૂર પ્રગટ પડે એમ છે.

ભગવાન સપ્તભદ્રેવના સમયમા દેવે સ્ત્રીને પેટ પુનઃ પુત્રીનું યુગન જ ન્વમતું અને વય પ્રાપ્ત થતા તે જ યુગન પગપદ રહેલ સિથી જોડાતું આજની ભાષામા કહીએ તો તે જમાનામા મરોઝ ભાગિનેનનું લગ્ન થતુ શારીરિક, પ્રત્યક્ષ કે ખીન કોઈ વાસ્તુને લીધે સપ્તભદ્રેવજીએ પોતે એ પદ્ધતિ બદલી અને તે જાનના યુગનવિવાહનો નિર્ધાર કર્યો.

ત્યાર પછી આજમુધીમા સર્વેદર લાઈમટેનનું સામાજિક રીતે લગ્ન થયેતુ જણાતુ નથી, પણ ક્ષત્રિયાદિમા મામા ર્ધ વગેરેનાં લાઈમટેનો સામાજિક રીતે આજ પણ વરે છે એ પ્રાચીન સંદેશવિવાદનો અવસર હોય એમ કહ્ય માની શકાય

વર્તિમુતિઓમા 'અષ્ટવર્ષામવેદગૌરી' જેવા અનેક વચનો મળે છે અને એ વચનો ઉપર જ આજવિવાદના સમર્થનનું મજબુત છે ત્યારે રમુતિઓથી પણ પુરાણા જૈનમ્થાસાહિત્યમા એક પણ પાત્રનું લગ્ન એ રીતે વર્ણવેલું નથી મળતુ એમા તો જે જે પાત્રોના વિવાદની દફીકત મળે છે તેમા ધૌરનપ્રાપ્ત અને લાવણ્ય, રૂપ તથા શુભોમા સંગ્રહેમરખા જેડીઓની જ શ્રેષ્ઠ મળે છે ત્યારે કોઈ કન્યા કે વરના વિવાદનો પ્રસંગ વર્ણવવાનો હોય છે ત્યારે એ વિગત આગમમા આ રીતે રખેતુ હોય છે — કન્યાનાં માતાપિતા પોતાની કન્યાને શુવતિ થયેતી જાણે બાનભાવથી મર્વયા મુક્ત થયેતી મમજે ઉત્કૃષ્ટ અને ઉત્કૃષ્ટ શરીરવાળી થયેલી શુભે તથા ભોગમા સમય થયેલી માને ત્યારે એનો એને બરાબર યોગ્ય એવા જતા સાથે ઉચિત શુક અને ઉચિત વિનયપૂર્વક વિવાહ કરવાનું દર્શાવે છે પુત્રના માતાપિતા પોતાના પુત્રને શુવાત થયેતો જાણે, બાનભાવથી મર્વયા મુક્ત થયેતો મમજે ભોગસમન થરેલો શુભે બદોતેર કળામા નિપુણ અને પરિપક્વ જ્ઞાનવાળો થયેતો માને ત્યારે તેનો તેને બરાબર યોગ્ય એતી કન્યા સાથે વિવાહ કરવાનો વિચાર કરે છે આવા અનેક રજાની ભગવતી, શાળા, વિપાક વગેરે અનેક મુતોમા ઉપરખ છે ૨૩

આ ઉપરથી એમ ચોક્કસ માની શકાય છે કે એ જમાનામાં બાળવિવાહ કે વૃદ્ધવિવાહનું તો નામ જ ન હતું હવે સૂત્રમાહિતના ટીકાકારોએ પણ આ વિષે જે જે તોષણ કર્યું છે તે પણ જોઈએ આગમોના ટીકાકાર અમયદેવમુરિ (અગિયારમો મેંદે) ગ્યાનામસૂત્રની ટીકામાં ૨૪ લખે છે કે વીસ વર્ષનો વર અને મોળ વરની કન્યાનો વિવાહ થાય તો જ પ્રજા પગાફી, નીરાગી, દીર્ઘાયુ અને બુદ્ધિશાળી થઈ શકે છે એથી આગે વરો વિવાહિત થનારી જોડીઓની પ્રજા નિર્મળ, રોગી, જડ અને અલ્પજીવી થાય છે પ્રત્યક્ષમાર્ગદારના કર્તા શ્રી નેમિચંદ્ર ૨૫ કહેલું છે કે વિવાહિત થનાર વગું વય ૨૫ વર્ષનું અને કન્યાનું વય મોળ વર્ષનું હોવું જોઈએ જે એમ દેાય તો જ પ્રજા બળવાન, નીર્ધવાન, આગેજીવવાન અને બુદ્ધિમાન થઈ શકે છે મૂળ આગમોમાં નિવાત્તમયાદા વિષે સ્વતંત્ર વિચાર કરો જ નથી જતા માત્રલુધર્મની પ્રમાણ અસંગ્રહી પ્રેરાયેલા દક્ષિણ અને ઉત્તર હિંદુસ્તાનના જનને સપ્રદાયના આચાર્યોએ જૈન દષ્ટિને લક્ષ્યમાં રાખીને વિવાહમર્યાદા વિષે ધણધણ લખી નાખ્યું છે પરંતુ કન્યાની પરીમા, વિવાહનો વિધિ, એને અગે નારીપરીક્ષા, પુરુષપરીક્ષા વગેરે કામસૂત્રોના જેવા પ્રકરણો પણ લખી નાખ્યા છે તેમાં કેટલીક બીજા મવાનો પણ આવેલી ૨૬

હવે વિધવાવિવાહ વિષેની આ લોગની દષ્ટિને આપણે જાણી લઈએ વિધવાવિવાહ નિહતીય ૨૭ કે પ્રથમ સ્ત્રીય એવું તો ક્યાય આવતું જ નથી પણ જે ત્રણ પ્રામાણિક કથાઓમાં વિધવાવિવાહનો પ્રમગ આવેલો છે છતાં તે તરફ ધૃષ્ટા તો નથી

ખતાવવામાં આવી પહેલો પ્રસંગ ભગવાન સપ્તદેવજીનો છે તેઓ એની સ્ત્રીને પરણેના કે જોનો પતિ મરી ગયેલો આ વિવાહને પ્રાનીન આખ્યાયકોએ બહુ ગાયક સન્દેશોમાં, પ્રમત-ભાવે વર્ણવેલો છે ૨૭ બીજો પ્રસંગ એક મહાધરનો છે તેમાં એમ આવે છે કે છ । મહાધર મહિપુત્ર અને સાતમા મહાધર મૌર્યપુત્ર એ બન્નેની માતા એમ હોવા છતાં તેમના પેરો જુદા જુદા છે તેનું કારણ એમ ખતાવવામાં આવ્યું છે કે તે બન્નેનો પિતા જુદો જુદો છે આમ તો ત્યારે જ મતી ન- કે એક બાઈ એકવાર પગલી હોય અને એનો પુત્ર થયો હોય પત્ની તે જ બાઈ ગણા પત્ની ફરી પરણે અને પુત્ર પણ થાય આ પદ્ધતિ જ વિધવાવિવાહની પદ્ધતિ છે આ પદ્ધતિ વિશે સત્તરમા સૈજના ગીમકાગ્ર શ્રીવિનયવિનયથ એમ લખે છે ૨૮ > “કોઈ દેગમાં એની પણ પ્રથા છે કે એક પતિ મર્યા પછી બીજો પતિ વરી શકાય, એમ વૃદ્ધ પુત્ર તા કહે છે વાયકોએ ચાદ રાખવું જોઈએ કે એ બન્ને મહાધરો વૈદિક પ્રાણહો દતા નીંત્ર બામત ગુજગતના પ્રમિદ્ધ મતી વસ્તુપાત્ર તેજપાળને લગતી છે તેમના ગસના કતી શ્રીનકમીસાગર સુગિ અને પાસચંદ સુરિ એ મન્ને આ વિષે આ પ્રમાણે જણાવે છે — “પેરવાડ આસરાગ્ર મર્લશ્રીમત હતો પણ હવે તો નિર્ધન છે તેથી તેણે પોતાના વનન પાટણને છોડી માનાસજીમાં આવીને નિવાસ કર્યો છે માનાસજીમાં પેરવાડની જાતનો આજીસાદ નામનો રોહ છે તેને કૃવરી કરીને એક પુત્રી છે પણ તે કુળે બાળપણમાં જ રડાપો પામેલી છે એ બાળનિષ્વા ધર્મનિષ્ઠમાં પોતાનો સમય વિતાવે છે એકવાર હર્ષિદ્રમુરિનું આખ્યાન સાંભળવા તે

ઉપાશ્રયે ગઈ તેજાને જોઈ? માનુષિક શાસ્ત્રના પાગ્ગામી તે આચાર્ય વિરમય પામ્યા તે વખતે ત્યાં આમરાજ પણ જોડ્યો હતો. આસગન્ને ગુરને વિરમયનું કાગળ પૂઠ્યુ ગુરુએ કહ્યું કે આ બાળાની કૃપથી સુધર્મ્યદ જોવા જે પુનરત્ન નીપજવાના છે એ સાલગાને એનો કુવરી માથે ધરણવાનો વિચાર થયો એ જાણ્યો હતો કે કુવરી તો બાળવિધવા છે એથી જ તેનું મન સંકોચાયું પણ ઋષભદેવના દાખલાથી પોતાના મનનું સમાધાન કરી તેણે કુવરી સાથે ઘરવાસ કર્યો અને પૂર્વપ્રથાનું પાલન કર્યું. ૨૯

જૈનોમા સુપ્રસિદ્ધ દાનવીજ જગદુ વિશે નીચેની વાત એના ચરિત્રમા ગોવાયેલી છે

“શ્રીમાન જગદુ પોતાની સ્ત્રી વશોભનીથી પ્રીતિમતી હત્યારી જન્મ થયો તે હત્યારીને તેણે (હાનનો સમય આવ્યો જાણી) એક મારે દિવસે યશોદેવ નામના પુત્રપને પરણાવી પણ તેનું પાણિગ્રહણ કર્યા પછી તાલણુ તે મૃત્યુ પામ્યો. સામ્પ્રતિ ચરિત્રાતિના શુદ્ધિમાન અને વૃદ્ધપુરુષોની અનુમતિથી પોતાની દીકરી એક બીજા વરને તે આપવા તૈયાર થયો, સારે મે કુળવાન જન્મ અને ચતુર વિધવાઓ પુષ્કળ સૃગા સંઘને તે આ પ્રમાણે રખાઈ કહવા લાગી— ‘જો તું તારી વિધવા પુત્રીને મારે વગે જોળતો હોય તો દે શ્રીમન્!’ અમારે વાગ્દે પણ વરની ગોધ કરજે’ એ શ્રીમાળ વગના બ્રાહ્મણ જગદુ તે જે સ્ત્રીઓના એવા બોધક વચનો સાંભળીને મનમા નજી પામ્યો અને પછી પુત્રીના શ્રેય માટે દેશ, વાવ આદિ પુણ્યના કાર્યો કરાવવા લાગ્યો.”

આ હપરથી જૈન સાદિત્યની વિધવાવિવાહ પ્રત્યેની દૃષ્ટિને આપણે સમજી સમજીએ છીએ

જૈન કથાઓ વાચતા એમ પણ જણાય છે કે જૈનોમા અને જૈનેનરોમા જાદુવિવાહ ખૂબ પ્રચાર પામેલો હતો. સ્ત્રીઓ સમ્પત્તિ જ મનાતી એટલે જોને અધિક સ્ત્રીઓ તે અધિક પુખ્તશાળી, અધિક ભાગ્યવાન ચક્રવર્તીને ચોસક હજાર સ્ત્રીઓના પતિ તરીકે વધુવેલા છે અને સાથે કહેણું છે કે ચક્રવર્તીને એટલી સ્ત્રીઓ તો હોવી જ જોઈએ તેથી વધારે બહે હોય પણ એાછી હોય તો ચક્રવર્તીની મર્યાદાને આગળજાવતું લાગે છે એ પ્રમાણે વાસુદેવને બત્રીસ હજાર સ્ત્રીઓના પતિ તરીકે વધુવેલ છે તથા ત્રીયકરે ચક્રવર્તી હતા તેમને પણ પ્રત્યેકને ચોસક ચોસક હજાર સ્ત્રીઓ હતી એ જ દર્શાવેલ આજ પણ એમની સ્તુતિ કરતા ગાવામા આવે છે

સ્ત્રીઓ વિષે વિચાર કરતા સમગ્રજ છે કે એ સમયનો સ્ત્રીસમાજ ખૂબ પગતત્ર હતો તે એટલે સુધી કે વિસ્થાની નિંદા જરૂરી હોય ત્યારે પણ પુરુષની વાસનાની નિંદા ન કરતા જ્યાં ત્યાં માન સ્ત્રીઓની જ નિંદા કરવામા આવેલી છે તે મમરે બીજા સમાજની અસ થી જૈન સમાજે પણ કેટલાક એવા નિયમો ધર્યા છે જેથી સ્ત્રી અને પુરુષના અધિકારનું સામ્ય રૂની ગચુ છે જૈન ધર્મમા સ્ત્રીને સર્વથા યવાનો અધિકાર છે, મુક્તિ મેળવવાનો અધિકાર છે, એક સ્ત્રી તો ત્રીયેર પણ થયા છે ત્યારે જૈન સપ્રદાય સ્ત્રીને દૃષ્ટિ વાદ નામનું શસ્ત્ર—જે ગંધા આગમોમા મુખ્ય હોઈ વેદ જેવું માન્ય છે—ને શીખવવાનો અધિકાર નથી સ્વીકારતો આમ છતાં

પડીના જમાનામાં થયેના આચાર્ય હેમચંદ્રે સ્ત્રીજાતિની નિંદા કરનારાં મણા ન ગણવા હતા એમ પણ કહેલું છે કે કાર્ત્ત્વેયી સ્ત્રીઓ જ દુષ્ટ નથી પુરુષો પણ દુષ્ટ, કૂર, કપરી, વિરાધી અને જુગમી છે સ્ત્રીઓ તો પવિત્ર અને નનપુરુષોની માતા છે તીર્થંકરો પણ એની જ કૃપે આવેના છે સ્ત્રીમંથન તરફી આ એમની જે તરફદારી છે તે પણ એક જમાનાની જમર છે જેન માહિત્યની વિવાદ અને સ્ત્રીઓ તરફની દૃષ્ટિ સમજવાને આટલી હદીકત પૂની છે

પ્રહ્લયર્ચનનું મિદ્ અને ચમત્કારો

શ્વહારી પાસે અને સિદ્ધિ સિદ્ધિઓ હોય છે, એ
 ઓઁ જાતના ચમત્કારો કરી બતાવી શકે છે એવી માન્યતા
 આજ કેટલાયે સમયથી સમાજમાં રૂ થયેલી છે આ
 માન્યતાઓનું મૂળ ઇશ્વરી કથાઓમાં રેખાય છે શ્વહારીનું
 બોલતું થાય જ, શ્વહારીના આશીર્વાદથી નિર્વાન થનવાન
 થાય વાઝાની પુત્રી થાય, જેને માથે એનો દાથ હોય
 તેને કદિ કથાય પણ નિષ્ફળતા ન જ હોય, બહેરાઓ
 સામગતા થાય, મૂંઝાઓ બોનતા થાય, ત્યાં એનાં પગના
 થાય ત્યાં લીલાનરેર જ હોય આ જાતની ઓઁ માન્યતા
 એને એ કથાઓ મોરે છે અને સાથે કોઈ મતીના કપાયેલા
 દાથ સાગ્ન થવા કોઈ સતીએ કાને તાતણે ચાલતી
 બાંધી રૂવામાંથી પાળી કાપુ કોઈ સતીને ચળીનું મિદ્મન
 થયું, એ જાતના અનેક ચમત્કારોથી ભરેલા વૃત્તાંતોને પણ
 રંગૂ કરે છે આથી જ સમાજમાં શ્વહાર્યના પાવન કમ્તા
 પૂજનનો અતિરેક થયેલો છે, લોકોને મોટા ભાગે કોઈ

જનતની ઐહિક કે પારલૌકિક આશા વિના શુદ્ધ અભ્યર્ચન
પાળવા માટે તૈયાર નથી નામના અભ્યારીઓ. ટોશોટોશો
પૂજ્ય છે લોકો તેમના વડે પગલા કરાવે છે, અને મેળીઓ
રોગ મટાડના, નિર્ધનો પનવત થવા, વાઝિયા પુનવાન થવા
અભ્યારી કહે તે કરના તૈયાર હોય છે આ સ્થિતિ તો
આજકાલ આખા દેશમાં વ્યાપેલી છે એનો ક્ષાબ કર્મ
કેટલાક ધૂર્તો અભ્યારીના ગ્રામમાં ગઈને એના મુઠાને
લૂટે છે અને મનમાંનું બોગવે છે દેશમાં 'સેવકો દેવ
ત્વા ધૂતાગ શુભે ન મરે' એ કાવ્ય સ્મિત્તે શ્લોક
રહી છે

૧૬ સ્ત્રીના વિરોધ હોવા છતાં જેમણે વિવૃત્તિમાં
ડોળે દામ એના દાખનાઓ છે ?

૧૭ ‘જ્ઞતૌ માર્યામુખેયાત્’ એ નિવશ્ચુ ઉત્પન્ન
પાપરૂપ મનાયુ છે ? કે ‘અન્ય સમયે નહિ’ એટલી જ
એની મતવજ છે ?

૧૮ ગૃહસ્થાશ્રમી વિવશ્ચુ ત્યાગ કર્યા વગર શાંતી
દર્શ છે એની માન્યતા ક્યાય મળી આવે છે ?

૧૯ આ જ વિવશ્ચુ જન આદિત્યમાથી અને અન્ય
પથો, સપ્રત્યો અથવા ધર્મોમાથી સી આદિત્યી મળે છે ?

૨૦ વિવશ્ચુવશ્ચુના જાગ ક્યાથી ક્યાસુધી વિદિત
મનાયો છે ?

૨૧ જાગતજન સામે અથવા અપશ્વ દશાના વિવશ્ચુ
મામે કાઈ વચ્ચનો જડે છે ?

૨૨ સામાજિક વ્યવસ્થામાં અપુરતો એકબીજાના
પ્રમગમાં ફેરે દરજ્જે આવે તો તે યોગ્ય ગણાય ? ક્યા
અતિવ્રતન ગણાય ?

૨૩ કન્યાઓ સ્વયંવર કરે એ ગરાગર છે કે નહિ ?
એ વિરેના અભિપ્રાયો ક્યાય મળી આવે છે ?

૨૪ યગણે બ્રહ્મચર્યપાનન કરવું પડનાથી માધુઓના
સધમાં વિશેષ વ્યાધિઓ અને આધિઓ દાખન થયાનો
કાઈ દાખના છે ?

૨૫ સધમાં યગણે બ્રહ્મચર્ય પાનન કરાવતા
છડેચો- અનાચાર આવાના દાખનાઓ છે ? અનાચારી
માધુઓને સધે, સમાજે કે રાજ્યએ સજન બાના દાખનાઓ
મળી આવે છે ?

૨૧ વિચારવાગ કહી સાધુ થયા પછી કરી ગૃહસ્થાશ્રમ-
મા છટ માથે કે છટ વચ્ચે દાખલ થયાના દૃષ્ટાંતો મળી
આવે છે ?

૨૭ માધુઓની અત્યંત વિરક્તિ સામે મમાજમા
અત્યંત વિચારમંત્રિ વધી છે એવું અનુમાન લાગવાને
અનમશ છે ? બ્રહ્મચર્યના આદર્શની ટોળ, મર-રી કે હાસી
કરનારા પુરુષો અથવા ઉદ્ધેષો મળી આવે છે ?

૨૮ જૈનધર્મના શ્વેનાબર, દિગમ્બર વગેરે વિભાગોમા
બ્રહ્મચર્યના આદર્શની ખાળતમા કાઈ સૂક્ષ્મ અથવા અધૂન
મતભેદ છે ?

૨૯ લોકોત્તર વિભૂતિઓ પાદ કરતા અને કવળ
સામાન્ય દાખલાઓ જોતાં સ્વચ્છ ગૃહસ્થાશ્રમી માણસ કેટલા
મુગ્ધ બ્રહ્મચારી માનસિક અથવા આધ્યાત્મિક શક્તિમા
ચળિયાતો હોય છે એવો અનુભવ થયો છે ?

૩૦ બ્રહ્મચર્યની શક્તિ વિશે જોડના દાવા કરેલા છે
તેમાના કેટલા સાચા નીવડ્યા છે ?

૩૧ કુટુંબકલેમથી કાયમ થઈ અથવા યુવનસપ્તમાર્મમા
હારી જઈ સાધુ થયેના લોકોનું પ્રમાણ કેટલું હશે ?

૩૨ કોઈ પણ વિશ્વસનીય ડોક્ટર પામેથી સાધુઓને
થના જોગો વિશે મામાન્ય માહિતી મળી શકે એવું છે ?

૩૩ કામવિકાસ દુસહ થાય ત્યાંજ તે શાન પાડવા
ખાતર સાધુઓ ક્યા ઉપાયો શોધે છે ?

૩૪ સાધ્વી બ્રહ્મચારિણી માટે વા કેવા નિયમો
કરેલા છે ?

૩૫ ઉપરના સવાસોમાથી લેખને વાચુ પડતા સવાસોની કાઈ માહિતી મળે ૩ ?

૩૬ સાખી અહ્યયારિણીઓની સખ્યા દરેક જમાનામાં ઘટલી હતી ? ક્યારે તે સખ્યા વધેલી અને ક્યારે ઘટેલી એ વિશે કાઈ માહિતી મળે એમ છે ?

આ નિમિષમાં જૈનદર્શિને મુખ્ય રાખીને અહ્યયર્થ વિશે લખવામાં આવ્યું છે. ક્યાંક રચનશાસ્ત્ર સાથે 'તુલના' પણ કરેલી છે અને ક્યાંક અમારો રવન ન મત પણ મૂકેલો છે એકદરે જૈનશાસ્ત્રમાં અહ્યયર્થ વિશે આજ સુધીમાં જે કાઈ નોંધારેલું છે તે જાણુ લગભગ આમાં આવી ગયેલું છે આ નિમિષ લખનામાં નીચે જણાવેલા જૈન મંથોગ ઉપયોગ કરવામાં આવેલો છે

(૧) પ્રમખ્યાકરણ (૨) મ્યાનામસૂત્ર (૩) ઉપાસકદશાગ
(૪) જગવતીસૂત્ર (૫) દશવમનિકસૂત્ર (૬) સૂત્રનાંગસૂત્ર (૭)
ઉત્તરાખ્યપનસૂત્ર (૮) યોગશાસ્ત્ર (૯) પચાસ- (૧૦) પ્રવચન-
સારોદ્ધાર (૧૧) શાતાપર્ણવ (૧૨) ઉપદેશમાળા (૧૩) ઋષિ
મન્જરવૃત્તિ (૧૪) જરતખાદુનનિવૃત્તિ (૧૫) પરિશિષ્ટપર્વ (૧૬)
નિર્ણયચૂલ્લિ (૧૭) વ્યવહારભાષ્ય (૧૮) છતકપસૂત્ર (૧૯)
સામારધર્મમૂત (૨૦) આચારામસૂત્ર (૨૧) ત્રૈવર્ણિકઆચાર
(૨૨) શાતાધર્મમ્યાસૂત્ર તથા (૨૩) વિપામસૂત્ર વગેરે

ઉપર અહ્યયર્થના પ્રેમીઓ આપાથી સારસારને લેશે અને નિસારને છોડશે અને અમારા રખાનો દયુગ્ધર કરશે એ અંતિમ આશા સાથે વિરમીએ છીએ

लेखनां पृष्ठवार टिप्पण्यो

पृ ६ टिप्पण्य-१

“ब्रह्मचर्यं सत्यतपोभूतदयन्द्रियनिरोगलक्षणम् ।”

सूत्रकृत्तौ सूत्र, भूतस्त्वद्य २, अध्या ८, गद्या १

“व्रतपरिपालनाय ज्ञानाभिवृद्धय कर्मायपरिपाकाय च
गुरुकुलवानो ब्रह्मचर्यम् अस्वातन्त्र्यं शुर्वधीनस्य गुरुनिदसस्पायिन
मित्यर्थं च”

तत्पार्यभाष्य, अध्याय ९, सूत्र ६

पृ ७ टिप्पण्य-२

अहिंसा पाण्डवानी प्रतिज्ञा

“तस्य नृक्षं पशून् मते महव्या पाणाद्वायाभो धेरमा,
सर्वं मते पाणाद्वायं पचमामि, से मुहुम वा वायरं वा तम वा
धावर मा नव सन पाण अद्वापजा, नेवेन्नेहि पाण अद्वायाविजजा
पाणे अद्वायते वि अन् न समुजाणामि तिविह तिविहेण भणेम
वायाए कायेण न करेमि न कारवेमि करेन पि मय न समुजाणामि,
तस्य मन पदिहमामि निदामि गरिहामि अप्पां वोमिरामि ।”

इत्यादि

અક્ષય્યર્થના પાવનની પ્રતિજ્ઞા

‘ અહાથરે ચડત્યે મંત્ર મહધ્વજ મેદુળઓ ઘેરમળ, સધ્ય મંત્ર મેદુળ પચાંગામિ, છે દિધ્વં ધ માનુષ થા તિરિફતજોગિય થા મય સય મેદુળ છેવિદ્યા મયનેદિ મેદુળ છેવાવેચ્ચા, મેદુળ છેવત વિ બન ૧ સમણુગાળામિ, જાવચ્છીયાળ તિવિદ્દ તિવિદેગ મગ્ગ થાયાણ કાયળ ન કરેમિ ન કારવમિ કરતપિ અર્ચ્ચં ન સમણુપાળામિ તસ્સ મંત્ર પદ્ધિમામિ નિદામિ ગરિદામિ અપાળ કોધિરામિ । છે મેદુળ ચડતિવિદે પમતે સંજહા—દલ્લઓ, ગિતઓ, કલઓ, માવયા, રમ્મઓ ન મેદુળ રવેસુ થા રવચ્છદાણમુ થા । ગિતઓ ન મેદુળ રુદ્ધાણ થા અહોલાણ થા તિરિયતોણ થા । કલઓ ન મેદુળે દિવા થા રાઓ થા । માવઓ ન મેદુળે રાગેળ થા દોસેળ થા —’

પાશ્વિકમૂલ પૃ. ૮ તથા ૨૩

૫ / દિપ્પણ—૩

મુખ્ય મુખ્ય મહાસતીઓના નામો આ છે

સુલસા, સદનખાજા મનોરમા મ નરેખા દમયંતી, નમદા મુદરી સીતા નદા બદ્ધા મુખદા રાહમતી જવિન્ના પદ્માવતી નજના, શ્રીદેવી, ૧૪૧ ગુણાંજા મુખાવતી પ્રભાવતી, વેલ્લખા ખાદી મુદરી, રુક્મિણી દેવતી, કુતી, ચિયા, જયતી દેવતી દ્રોપતી ખાલિતી કલાવતી પુષ્પચૂલા, પદ્માવતી, ઠેરી, આધારી લક્ષ્મણા સુસીમા જ મુખતી સલ્વતામા રુક્મિણી ચંદ્રા ચંદ્રાના ખૂતા ખૂતા તા સેના વેના ને ના

આ સતીઓના વિશેષ પદ્ધિ ૧૪ માટે જુઓ અરતમાદુખતિની રત્તિ મૂલપાઠ માટે જુઓ ૫-૪ પ્રતિક્રમસ—અરદેસરની સમજાવ

૫ ૮ દિપ્પણ—૪

નરિયેજુ અને ન્યાદુમારના રૂતાત માટે જુઓ ત્રિપદિ. મહાપીરચરિત સમ ૬-૭ જ જુદુમારના અને મ્યૂલબદ્ધ તથા કોસાના રૂતાત માટે જુઓ પરિસિદ્ધપર્વ, સમ ૨-૩-૮

પૃ ૬ દિપ્પણ—૫

જુઓ ત્રિપદિ૦ ચરિત-પર્વ ૬, સગ ૬, જ્ઞાતાસૂત્ર-મણિ
અન્યથાન પૃ ૧૪૬ થી તથા ભગવાન મહાવીરની ધમકથાઓ—
મણિ-પૃ ૭૭

પૃ ૧૦ દિપ્પણ—૩

રાજમતી અને રથનેમિના, હતાત મટિ જુઓ ત્રિપદિ૦ ચરિત
પર્વ ૮ સગ ૬, તથા ઉત્તમઅન્યથાનસૂત્ર રથનેમીય અન્યથાન ૨૨ તથા
ફરાવેકાવિકસૂત્ર, અન્યથાન ૨

રાજમતી ઉપર મુગ ધરેવા રથનેમિને તેણીએ જે જે માનિક
વચનો કયા તેનો સાર આ પ્રમાણે છે

‘ હુ રખા બહે રેશમખુ—કુરેર—હો, લાલિત્યમા બને નગ
હો, અરે બહેને સાક્ષાત્ હન્ડ હો તોપણ તને હુ હમ્મું જ નહિ

‘ હે કામી પુરુષ ! તારી ખાન પની કયા ગઈ ? હુ ચાદવ કુળનો
હોઈને પણ સયમથી પ્રજા થાય છે ગને મારી વાજા કર છે આ
કરતા તો હુ મર એ વધારે સારુ છે હુ જરા વિચાર તો કર કે
હુ અધિકવૃદ્ધિનો ખાનદાન છે અને હુ બોમરાજની ખાનદાન હુ
માટ કુળાગાર ન થઈએ એની હુ સગત રાખ અને સયમમા
રિયર શા વળી,

“ જ્યાંત્યા સ્ત્રીઓને લેતા જ હુ આવી રીતે અજિત થયા કરીશ
તો તો તારો સયમ જ નહિ રહે, અને હુ વાપુથી કપતા
અડી પેટ હમેના અસ્થિર જ રહ્યા કરીશ એ બોલાને તે
તજેલા છે તે તો વમેવા અમ સમા છે તો શું કોઈ પુરુષ વમેયુ
અજ કદી પણ ખાસ ખેડે ?

આ વચનો સામળીને રથનેમિ સયમમા રિયર થયા જુઓ
ફરાવેકાવિકસૂત્ર, અન્યથાન ૨

પૃ ૧૦ દિપ્પણ—૭

જુઓ ઉપર દિપ્પણ—૪

પૃ ૧૦ દિપ્પણ—૮

જુઓ વિજય રોડ અને વિજયા રોડનીની કયા

પૃ ૧૦ દિપ્પણ—૯

મહાકાશ્યપ અને બદાકપિલાની હાકીકા મટિ જુઓ ખોદ
તપનો પરિચય પૃ ૧૬૦ તથા પૃ ૨૭૪

પૃ ૧૧ દિપ્પણ—૧૦

‘ પ્રતિગ્રમવજ્જા, મગ્ગિમગ્ગા ધાવીસ ધરિદ્ધતા મગ્ગતા
વાટવજ્જામ ધમ્મ પળ્લવેતિ સ જહા (૧) સમ્પત્તો પાળાતિવામાઓ
ધમ્મગ (૨) ણ્ણ સુસાવાયાઓ વેરમગ (૩) સન્નાતો ભદિમા
દાળાઓ વરમગ (૪) સમ્પત્તો વહિદ્ધાદાળાઓ વરમગ (આમા
યાગ યામનો ઉ તેમ છે)

સ્થાનાનસૂત્ર, પૃ ૨૦૧

પૃ ૧૧ દિપ્પણ—૧૧

“ જામા તિપ્પિ ઉદાહિવા ”

(પ્રાણાલિપાલ મુપાલા પરિગ્રહ્ય । અદસાદાનમૈધુનયો
વરિગ્રહ્ય એવાન્નર્માવાન્ વ્યવગ્રહનમ્—ટીકા)

આવારામ પ્રથમસુત્રક વ અધ્યયન ૮ ઉદેરાક ૧

આ વદેખમા તથા યામોનો (નતોનો) નિર્દેશ ઉ

પૃ ૧૦ દિપ્પણ—૧૨

જુઓ કસરા અવનસવતુ તેનીસમુ કસિનીવમીઃ અધ્યયન તથા
કલ્પસૂત્રસુધોધિકા મીઠા પૃ ૪ થી

પૃ ૨૦ દિપ્પણ—૧૩

જ સવકા, જ સોડ સદા (૧) સોચવિગયમાગયા ।

સમદોષા ઉ જે તત્ત્વ સ મિક્ષુ પરિવચ્છણ ॥

જ સક્કા સ્વમ દુ વચ્ચુવિમયમાગય ।

સમદોષા ઉ જે તત્ત્વ સ મિક્ષુ પરિવચ્છણ ॥”

૧ નાદિ—આવારાનસૂત્ર વિમુખ્તિ અધ્યયન ઉદ્દ

પૃ ૨૦ દિવસ—૧૪

શુભો કપસૂત પચમ ઉદેશ સ ૧૫-૨૭

પૃ ૩૫ દિવસ—૧૫

શુભો પચાશકૃત્તિ પ ૧૫, ધર્મબિન્દુકૃત્તિ પ ૧૨૪,

ચો સાસ ૫ ૧૬૩, તુલીયપ્રકાશ, સાગારધર્મમૃત ૫ ૧૧૬

પૃ ૩૫ દિવસ—૧૬

પાણી અને નેત્રકના પૃત્તાત માટે શુભો ત્રિપદિં ચન્દ્રિ, પર્વ
૮, સગ પાચમાયી, તથા પર્વ ૧૦, સ ૧, ૫ ૧૨૬

પૃ ૩૬ દિવસ—૧૭

“સત્વન્યો દદતા દત્ત સન્નિવર્ગો ગૃહાધ્રમ ।

ગૃહં હિ ગૃહિણીમાદુર્નં કુલ્પક્તસહતિમ્ ॥”

સાગારધર્મમૃત, ૫ ૫૪ શ્લો ૫૬

પૃ ૩૭ દિવસ—૧૮

શુભો કપર દિવસ—૧ ।

પૃ ૩૮ દિવસ—૧૯

કલાવતી અને સુમદ્રાના પૃત્તાત માટે શુભો અરવિન્દાદુષ્કલિની
કૃત્તિ

પૃ ૪૨ દિવસ—૨૦

“આયરિયસ્ત વિનાયે ગચ્છે અદ્વા કુલગણે રાધે ।

પંચિદિયપોરગણ પિ કાઠ નિધારણ કુજગા ।

પયં તુ કરેત્તા અશ્વસ્થિતી કયા ડ તિત્થમ્મિ ।

અદ્વિ સરીરવાઓ સદ્ વિય આરાહઓ સો ડ ॥

યસ્તુ સમર્થોઽપિ આગ્રાદેપિ પ્રયોજતે ત પ્રમથ્યતે ત વિરાધક ।

ઐતિહ્યકૃત્તિ —તિલ્કાનાય

પૃ ૩૫-૩૬

આ હતાગમા અમુક અમુક પ્રસંગે હિસાબ નહિ કરનારાઓને
નિરાધક કહેવા છે

પૃ ૪૫ દિપ્પત્ત—૧૨

સદીક વ્યવહારસૂત્ર બ્રાહ્મ્ય તૃતીય ઉદ્દેશક ૫ ૫૦ થી

પૃ ૪૬ દિપ્પત્ત—૨૨

આ જાતની શેરી વૈદિક અને બૌદ્ધ સાહિત્યમા પણ
ઉપલબ્ધ છે

પૃ ૫૨ દિપ્પત્ત—૨૩

જાતાસૂત્ર અધ્યયન—૧, ૫ ૮, ૧૪, ૧૬ બ્રજવતીસૂત્ર સતક
૧૧, ઉદ્દેશક ૧૧ સતક ૧૫, વિપાકસૂત્ર સુત્ર ૮, અ ૧ તથા
ઉવવાહઅસૂત્ર—૬૬ પ્રતિજ્ઞાનો અવિકાર

પૃ ૫૩ દિપ્પત્ત—૨૪-૨૫

પૂર્ણવોન્નશય્યા સ્ત્રી પૂર્ણવિદેન મગલા ।

ગુહે ગમાગય માર્ગે રકતે ગુકેડનિલ દ્વિદિ ॥

યૌવનત મુત સૂતે તત્તો વૂનાન્દયા પુન ।

રોગ્યલ્લાયુરધયો વા મર્મો મવતિ નૈવ વા ॥

સ્થાનાગસૂત્ર ટીપ

૫ મુ સ્થાન ૭ ૨ ૫ ૩૧૦

પૃ ૫૩ દિપ્પત્ત—૨૧

જુઓ વિવેકવિલાસ તથા ટ્રેવલ્સિકાવાર ટ્રેવલ્સિકાયાગ્મા
સ્ત્રીસમાવય મટિ અને સ્ત્રીનાનિના પૂજન મટિ તથા વિધિ બતાવેલી
૭ ને તે આ છે

‘મુજ્જવાનુપવિષ્ટસુ સપ્પાયામભિસમ્મુગ્ધ ।

મરમુચ પરમાત્માન પત્તયા અદ્ધ પ્રચારયદ્ ॥

બલોમર્ગાં ચ સદુચામનાર્દાં મુમનોહરામ્ ।

યોતિ સ્પૃશ્વા અપમન્ન પવિત્ર પુત્રનાયકમ્ ॥

ॐ ह्रीं क्लीं हूं योनिस्थे दधत मम सप्तम जनयत् न
मि आ उ ण रवाहा इति मन्त्रेण गोमयगोमूत्रपौरदक्षिण-
कुणोदय योनि सप्रधाप श्रीगन्धदुग्धनक्तुरिषादुग्धन कुपय
इत्यादि पृ ४२९

वैदिक आचारमध्यायमा श्रीकृत्यने नामे आनी न पत्न सपेदी
उ पृ ८९

पृ ५४ टिप्पणी—२७ जुलै १९५५सुवनी मुनोपिक्का सी ४ १९५

पृ ५८ टिप्पणी—२८ , , , १९५

“शनिश्चिह्न च तत्र देसे एकस्मिन् कर्णे मृते द्विगुण-
परणमिति वृद्धा ”

पृ ५५ टिप्पणी—२६

सविमदस्य हि १७८ ने

नेदनी कुजे १५५

जे अ पुत्र अ२७८ व२५ के

सशिशु सभास

कुआदि लेवा १७८ ३१६

मनि १३५५ व२५ १

५८५ निजेसर अ२८८

ने जीवत १७८

पूरव रीति ने १७८

ने सनदध १७८

पूरववा अ२८८ १७८

ने वात न १७८

गसकार भासवदे पत्न अ १७८ १७८